

1167 New

1903

Čabiansky
Kalendár
na rok
1994

924

*Každému čitateľovi viňšujeme
šťastlivý Nový rok,
dobruo zdravja
a veľa radostí*

Všetkým čitateľom želáme
šťastný Nový rok,
dobré zdravie
a mnoho radosti

Čabiansky kalendár redigovali:

Dr. Valéria Kalná

Ján Chlebnický

Matej Mazán

Zodpovedná redaktorka:

Helena Somogyiová

Lektorovala:

Dr. Valéria Kalná

Vydavatelia:

Mestská samospráva Békésskej Čaby

Nadácia "Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku"

Čabianska organizácia Slovákov

HU ISSN 0866-1219

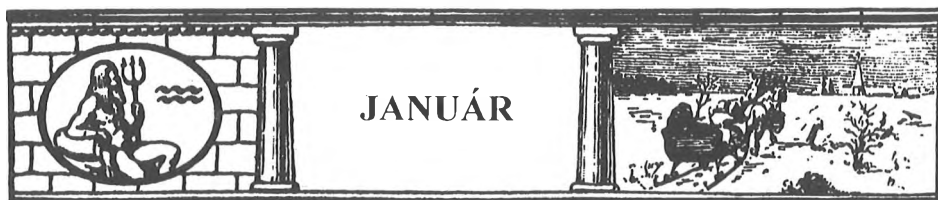

ČABIAŇSKY KALENDÁR

na rok
1994

Ročník
tridsiaty druhý

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 S Nový rok	7.32	16.03	
2 N Ábel	7.32	16.04	
3 P Daniela, Daniel	7.32	16.05	
4 U Eugen	7.32	16.06	
5 S Simeon	7.32	16.07	
6 Š Baltazár	7.32	16.08	
7 P Lucian	7.31	16.09	
8 S Severín	7.31	16.10	
9 N Marcel	7.31	16.12	
10 P Dalimír	7.30	16.13	
11 U Malvína	7.30	16.14	
12 S Ernest	7.30	16.15	
13 Š Rastislav	7.29	16.17	
14 P Radovan	7.28	16.18	
15 S Vladimír	7.28	16.19	
16 N Dobroslav	7.27	16.21	
17 P Anton	7.26	16.22	
18 U Bohdana	7.26	16.23	
19 S Drahomíra	7.25	16.25	
20 Š Sebastián	7.24	16.26	
21 P Agneša	7.23	16.28	
22 S Vincent	7.22	16.29	
23 N Miloš	7.21	16.31	
24 P Timotej	7.20	16.32	
25 U Pavol	7.19	16.34	
26 S Tamara	7.18	16.35	
27 Š Bohuš	7.17	16.37	
28 P Karol	7.16	16.38	
29 S Gašpar	7.15	16.40	
30 N Ema	7.14	16.41	
31 P Emil	7.13	16.43	

JANUÁR

1. Na Nový rok o slepačí krok,
na Tri krále o skok ďalej,
na Hromnice o hodinu více.*

- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
6. Trikrát'ovú zimu vlk nezozerie.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
22. Keď sa na Vincenta vták
na koľaji vody napije,
ten rok mnoho vína sľubuje.
- 23.
- 24.
25. Keď sa na Pavla vtáča z koľaje
napije, bude pozdňa jar.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.
- 31.

* Pranostiky a úkazy prírody sú zostavené na základe zbierky Slovenské príslovie, porekadlá a úslovie od Adolfa Petra Záturského (Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, Bratislava 1965).

Príslovie, porekadlá a úslovie o zime

Rastie deň, rastie i zima.
Tuhá zima, že len tak treští.
Sype sa sneh ako z vreca.
Nenie súce psa vyhnat' pred dvere.
Drkoce zubami od zimy.
Palce mi skl'aveli od zimy.
Ruky ako rak červené. -- Ruky ako
žabča studené.
Studený ako had. -- Studený ako
žaba.
Za nechty mi zašlo.
Čo veľký zameškal, to malý doháňa.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 U Ignác	7.11	16.44	
2 S Hromnice, Mária	7.10	16.46	
3 Š Blažej	7.09	16.47	
4 P Veronika	7.07	16.49	
5 S Agáta	7.06	16.51	
6 N Dorota	7.05	16.52	
7 P Richard	7.03	16.54	
8 U Prokop	7.02	16.55	
9 S Zdenko	7.00	16.57	
10 Š Gabriela	6.59	16.58	
11 P Libuša	6.57	17.00	
12 S Perla	6.56	17.02	
13 N Arpád	6.54	17.03	
14 P Valentín	6.52	17.05	
15 U Pravoslav	6.51	17.06	
16 S Juliana	6.49	17.08	
17 Š Miloslav	6.47	17.09	
18 P Jaromír	6.46	17.11	
19 S Zuzana, Vlasta	6.44	17.12	
20 N Lívia, Aladár	6.42	17.14	
21 P Eleonóra	6.41	17.16	
22 U Vceslav	6.39	17.17	
23 S Roman, Romana	6.37	17.19	
24 Š Matej	6.35	17.20	
25 P Viktor	6.33	17.22	
26 S Alexander	6.32	17.23	
27 N Gabriel	6.30	17.25	
28 P Zlatica	6.28	17.26	

FEBRUÁR

1.2. Keď chytia Hromnice, odhadzuj
onuce, keď pustia Hromnice,
len chytaj onuce.3.4.5. Sv. Agáta býva na sucho bohatá.6. Okolo sv. Doroty bývajú metelice
a sloty.7.8.9.10.11.12.13.14. Valent žení vtáčence;
Matej im rozdáva pišťalky.15.16.17.18.19.20.21.22.23.24. Matej ľady láme, ak ich nachodí,
ak ich nenájde, teda ich narobí.25.26.27.28.	

1994	Sluko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 U Albín	6.26	17.28	
2 S Amália, Lujza	6.24	17.29	
3 Š Bohumil	6.22	17.31	
4 P Kazimír	6.20	17.32	
5 S Fridrich	6.18	17.34	
6 N Radoslav	6.16	17.35	
7 P Tomáš	6.14	17.37	
8 U Zoltán	6.12	17.38	
9 S Františka	6.10	17.40	
10 Š Branislav	6.09	17.41	
11 P Angela	6.07	17.43	
12 S Gregor	6.05	17.44	
13 N Vlastimil	6.03	17.45	
14 P Matilda	6.01	17.47	
15 U Národný sviatok	5.59	17.48	
16 S Boleslav	5.57	17.50	
17 Š Ľubica, Gertrúda	5.55	17.51	
18 P Alexander	5.53	17.53	
19 S Jozef	5.51	17.54	
20 N Vit'azoslav	5.48	17.56	
21 P Beňadik	5.46	17.57	
22 U Oktavián	5.44	17.58	
23 S Adrián	5.42	18.00	
24 Š Gabriel	5.40	18.01	
25 P Marián	5.38	18.03	
26 S Emanuel	5.36	18.04	
27 N Alena	5.34	18.06	
28 P Soňa	5.32	18.07	
29 U Miroslav	5.30	18.08	
30 S Vicroslava	5.28	18.10	
31 Š Benjamín	5.26	18.11	

MAREC

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
12. Na sv. Gregora idú ľady do mora.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
19. Na Jozefa ide vdovicin pluh zo dvora.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.
- 24.
25. Panna Mária zo zásterky lastovičky
vypúšťa.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.
- 31.

Príslovia o jari

Na jar za voz dažďa, za hrst' blata.
 Nenapadne tichá rosa,
 kým nezájde večer kosa.
 Ide marec, poberaj sa starec.
 Marec suchý, apríl mokrý, máj
 studený dáva rok úrodný.
 Ranný dážď, ženský plač, panská
 láska a aprílová chvíľa, to všetko
 na zajačom chvoste visí.
 Májová zelinka každá býva dobrá.

1994	Sínko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 P Hugo	5.24	18.13	
2 S Zita	5.22	18.14	
3 N Veľkonočná nedeľa	5.20	18.15	
4 P Veľkonočný pond.	5.18	18.17	
5 U Vincent	5.16	18.18	
6 S Irena	5.14	18.20	
7 Š Herman	5.12	18.21	
8 P Albert	5.10	18.22	
9 S Demeter	5.08	18.24	
10 N Igor	5.06	18.25	
11 P Estera	5.04	18.27	
12 U Július	5.03	18.28	
13 S Aleš	5.01	18.29	
14 Š Justína, Hrdoš	4.59	18.31	
15 P Fedor	4.57	18.32	
16 S Dana, Danica	4.55	18.34	
17 N Rudolf	4.53	18.35	
18 P Andrea, Valér	4.51	18.36	
19 U Jela	4.49	18.38	
20 S Marcel	4.47	18.39	
21 Š Ervín	4.46	18.41	
22 P Jelena	4.44	18.42	
23 S Vojtech	4.42	18.44	
24 N Juraj	4.40	18.45	
25 P Marck	4.38	18.46	
26 U Jaroslava	4.37	18.48	
27 S Jaroslav	4.35	18.49	
28 Š Jarmila	4.33	18.50	
29 P Lea, Dobrotka	4.32	18.52	
30 S Miroslava	4.30	18.53	

APRÍL

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	
15.	
16.	
17.	
18.	
19.	
20.	
21.	
22.	
23.	
24.	Ďuro všetkých z izby von do poľa vyženie.
25.	Na Marka má sa už vrana do oziminy schovať.
26.	
27.	
28.	
29.	
30.	

Porekadlá, úslovia a predzvesti o zlom počasí

Cigán sa nebojí zimy, ale vetra.
 Stromy sa lámali, ako čo by šarkan
 ponad ne letel a chvostom šibal.
 Vietor sa zabil.
 Zámky z oblakov sa stavajú, bude
 búrka.
 Večerné zore červené, zriedka ich
 jasnosť pominie.
 Zore sú zapálené, bude vietor.
 Blýska sa krížom-krážom.
 Búrka je vraj vtedy, keď sa horúci
 oblak so studeným zide.
 Hromy bijú. Hromy perú. Hromy
 rachotia.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 N Sviatok práce	4.28	18.55	
2 P Žigmund	4.27	18.56	
3 U Galina, Irma	4.25	18.57	
4 S Florián	4.24	18.59	
5 Š Kvetoslav	4.22	19.00	
6 P Hermína	4.20	19.02	
7 S Stanislav	4.19	19.03	
8 N Ingrida	4.17	19.04	
9 P Gregor	4.16	19.06	
10 U Viktória	4.15	19.07	
11 S Blažena	4.13	19.08	
12 Š Pankrác	4.12	19.10	
13 P Servác	4.10	19.11	
14 S Bonifác	4.09	19.12	
15 N Žofia	4.08	19.13	
16 P Svetožár	4.07	19.15	
17 U Gizela	4.05	19.16	
18 S Viola	4.04	19.17	
19 Š Gertrúda	4.03	19.18	
20 P Bernard	4.02	19.20	
21 S Felix	4.01	19.21	
22 N Turíce, Júlia	4.00	19.22	
23 P Turíce, Želmíra	3.59	19.23	
24 U Johana, Ela	3.58	19.24	
25 S Urban	3.57	19.25	
26 Š Dušan	3.56	19.27	
27 P Iveta	3.55	19.28	
28 S Viliam	3.54	19.29	
29 N Vilma	3.53	19.30	
30 P Ferdinand	3.53	19.31	
31 U Petronela	3.52	19.32	

MÁJ

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
12. Pankrác,
13. Servác,
14. Bonifác -- traja ľadoví mužovia.
15. Žofia víno vypíja.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.
- 24.
25. Na Urbanov deň utekaj siat' len.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.
- 31.

Porekadlá, úslovia a denné obdobia

Frištikuj, keď staneš, obeduj,
keď sač sce jesci, večer pridze,
ani sa nenazdáš.

Ráno do kostola, cez deň do roboty,
večer k priateľovi a v noci spať.

Mrak padá.

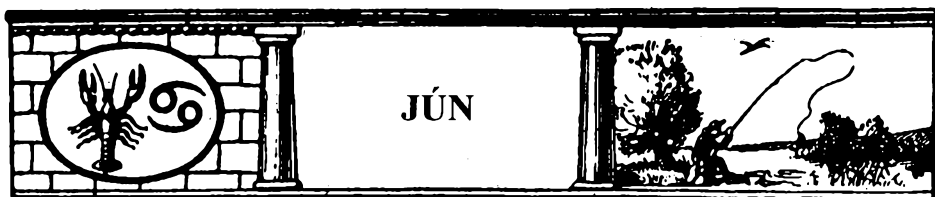
Pomaly sa už aj noc prikráda.

Hriech túla sa po nociach.

Noc má svoju moc. -- Noc má svoje právo.

Noc dlhá ako sto rokov.

Hore, už sú zore.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 S Aleš	3.51	19.33	
2 Š Xénia	3.51	19.34	
3 P Karolína	3.50	19.35	
4 S Lenka	3.50	19.35	
5 N Laura	3.49	19.36	
6 P Norbert	3.49	19.37	
7 U Róbert	3.48	19.38	
8 S Medard	3.48	19.39	
9 Š Stanislava	3.47	19.39	
10 P Margaréta	3.47	19.40	
11 S Dobroslava	3.47	19.41	
12 N Zlatko	3.47	19.41	
13 P Anton	3.46	19.42	
14 U Vasil	3.46	19.42	
15 S Vít	3.46	19.43	
16 Š Blanká	3.46	19.43	
17 P Adolf	3.46	19.44	
18 S Vrastislav	3.46	19.44	
19 N Alfréd, Johana	3.46	19.45	
20 P Valéria	3.46	19.45	
21 U Alojz	3.47	19.45	
22 S Paulína	3.47	19.45	
23 Š Sidónia	3.47	19.46	
24 P Ján	3.47	19.46	
25 S Tadeáš	3.48	19.46	
26 N Adriana	3.48	19.46	
27 P Ladislav	3.49	19.46	
28 U Irena	3.49	19.46	
29 S Peter, Pavol	3.49	19.46	
30 Š Melánia	3.50	19.46	

JÚN

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
8. Keď na Medarda prší, bude pršať
za štyridsať dní.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.
24. Za koľko dní pred Jánom kukučka
kuká, za toľko bude kukať po Jáne.
- 25.
- 26.
- 27.
- 28.
29. Peter a Pavel pretrhne žitám korene.
- 30.

Príslovia o lete

Lepšie jedno leto ako sto zím.
Netreba boha o dážď prosiť, príde
hneď, keď začneme kosiť.
Do Ducha nespúšťaj sa kožucha a
po Duchu zas v kožuchu.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 P Diana	3.51	19.45	
2 S Berta	3.51	19.45	
3 N Miloslav	3.52	19.45	
4 P Prokop	3.52	19.45	
5 U Cyril a Metod	3.53	19.44	
6 S Patrícia, Patrik	3.54	19.44	
7 Š Oliver	3.55	19.44	
8 P Ivan	3.55	19.43	
9 S Lujza	3.56	19.43	
10 N Amália	3.57	19.42	
11 P Milota	3.58	19.41	
12 U Henrich	3.59	19.41	
13 S Margita	4.00	19.40	
14 Š Kamil	4.01	19.39	
15 P Karolína	4.02	19.39	
16 S Drahomír	4.03	19.38	
17 N Bohuslav	4.04	19.37	
18 P Kamila	4.05	19.36	
19 U Vincent	4.06	19.35	
20 S Eliáš	4.07	19.34	
21 Š Daniel	4.08	19.33	
22 P Magdaléna	4.09	19.32	
23 S Vladimír	4.10	19.31	
24 N Božena	4.11	19.30	
25 P Krištof	4.13	19.29	
26 U Anna, Hana	4.14	19.28	
27 S Oľga	4.15	19.27	
28 Š Jakub	4.16	19.25	
29 P Marta	4.17	19.24	
30 S Judita, Libuša	4.19	19.23	
31 N Ignác	4.20	19.22	

JÚL

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.
- 24.
- 25.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.
- 31.

Porekadlá, úslovia a predzvesti a jasnom čase

Ani obláčka nevidat'.
 Horúce do zažnutia.
 Slnce ako božie oko. -- Nebo jasné
 ako oko.
 Ticho, že sa ani lístok na strome
 nehne.
 Veľký úpek.
 Keď sa hviezdy čistia, bude jasno.

25. Jakub, chleba kúp, pálenky nalej,
 pôjdeme ďalej!
26. Keď je po sv. Anne, hneď si sedliak
 klobúk nahne.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 P Ľubomír	4.21	19.20	
2 U Gustáv	4.22	19.19	
3 S August	4.24	19.17	
4 Š Dominik	4.25	19.16	
5 P Jozefína	4.26	19.14	
6 S Hortenzia	4.28	19.13	
7 N Štefánia	4.29	19.11	
8 P Oskár	4.30	19.10	
9 U Ľubomíra	4.31	19.08	
10 S Vavrinec	4.33	19.07	
11 Š Zuzana	4.34	19.05	
12 P Darina, Klára	4.35	19.04	
13 S Ľubomír	4.37	19.02	
14 N Mojmír	4.38	19.00	
15 P Marcela	4.39	18.58	
16 U Leonard	4.41	18.57	
17 S Milica	4.42	18.55	
18 Š Elena, Helena	4.43	18.53	
19 P Vratislava	4.45	18.51	
20 S Štátny sviatok	4.46	18.50	
21 N Jana	4.47	18.48	
22 P Tichomír	4.49	18.46	
23 U Filip	4.50	18.44	
24 S Bartolomej	4.51	18.42	
25 Š Ľudovít	4.53	18.41	
26 P Samuel	4.54	18.39	
27 S Ružena	4.55	18.37	
28 N Augustín	4.57	18.35	
29 P Ľuboslav	4.58	18.33	
30 U Benjamín	4.59	18.31	
31 S Nora	5.01	18.29	

AUGUST

Dážď, ktorý v auguste do obeda prší,
skorej ako obed minie, sa usuší.

1. Do Petra nit cepla; a po Petre už
je po ceple.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
10. Na sv. Vavrinca idú oriešky do
venca.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.
24. Už je po Bartoleme, pôjdu hady
do diery.
- 25.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.
- 31.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 Š Drahoslava	5.02	18.27	
2 P Branislav	5.03	18.25	
3 S Belo	5.05	18.23	
4 N Rozália	5.06	18.21	
5 P Regína	5.07	18.19	
6 U Alica	5.09	18.17	
7 S Marianna	5.10	18.15	
8 Š Mária	5.11	18.13	
9 P Dobruša	5.13	18.11	
10 S Oleg	5.14	18.09	
11 N Bystrík	5.15	18.07	
12 P Mária	5.17	18.05	
13 U Ctibor	5.18	18.03	
14 S Ľudomil	5.19	18.01	
15 Š Jolana	5.21	17.59	
16 P Ľudmila	5.22	17.57	
17 S Olympia	5.23	17.55	
18 N Eugénia	5.25	17.53	
19 P Konštantín	5.26	17.51	
20 U Ľuboslav	5.27	17.45	
21 S Matúš	5.29	17.47	
22 Š Móric	5.30	17.45	
23 P Zdenka	5.31	17.42	
24 S Ľuboš	5.33	17.40	
25 N Vladislav	5.34	17.38	
26 P Edita	5.35	17.36	
27 U Cyprián	5.37	17.34	
28 S Václav	5.38	17.32	
29 Š Michal	5.40	17.30	
30 P Jaromír	5.41	17.28	

SEPTEMBER

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
8. Štedrá Mara -- chleba dala.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
21. Po Matúši čiapku na uši!
- 22.
- 23.
- 24.
- 25.
- 26.
- 27.
- 28.
29. Michal všetko z poľa spíchal.
- 30.

Príslovia o jeseni

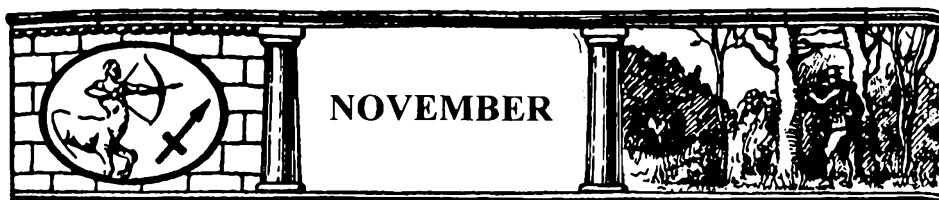
Lastovičky na odletu, koniec i
babiemu letu.
Svieti slnko, ale je zubaté.
Zo strniska už chladný vietor fúkať
začína.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 S Brigita	5.42	17.26	
2 N Levoslav	5.44	17.24	
3 P Stela	5.45	17.22	
4 U František	5.46	17.20	
5 S Viera	5.48	17.18	
6 Š Natália	5.49	17.16	
7 P Eliška	5.51	17.14	
8 S Eugénia	5.52	17.12	
9 N Dionýz	5.53	17.10	
10 P Slavomíra	5.55	17.08	
11 U Valentína	5.56	17.06	
12 S Maximilián	5.58	17.04	
13 Š Koloman	5.59	17.02	
14 P Boris	6.01	17.01	
15 S Terézia	6.02	16.59	
16 N Vladimíra	6.03	16.57	
17 P Hedviga	6.05	16.55	
18 U Lukáš	6.06	16.53	
19 S Kristián	6.08	16.51	
20 Š Vendelín	6.09	16.49	
21 P Uršula	6.11	16.48	
22 S Sergej	6.12	16.46	
23 N Národný sviatok	6.14	16.44	
24 P Kvetoslava	6.15	16.42	
25 U Aurel	6.17	16.40	
26 S Demeter	6.18	16.39	
27 Š Sabína	6.20	16.37	
28 P Šimon	6.21	16.35	
29 S Klára	6.23	16.34	
30 N Alfonz	6.24	16.32	
31 P Aurélia	6.26	16.30	

OKTÓBER

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
15. Na Teréziu každý švec obírá.
16. Od Gála chvíľa nestála.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.
- 24.
- 25.
26. Už je po Mitre, už valachom svitne.
- 27.
28. Na Šimona, Judy mrznú v poli
hrudy.
- 29.
- 30.
- 31.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 U Marianna	6.27	16.29	
2 S Pamiatka zosnulých	6.29	16.27	
3 Š Ida	6.30	16.26	
4 P Karol	6.32	16.24	
5 S Imrich	6.33	16.23	
6 N Renáta	6.35	16.21	
7 P Denisa	6.36	16.20	
8 U Bohumír	6.38	16.18	
9 S Teodor	6.39	16.17	
10 Š Marián	6.41	16.16	
11 P Martin	6.42	16.14	
12 S Svätopluk	6.44	16.13	
13 N Stanislav	6.45	16.12	
14 P Irma	6.47	16.11	
15 U Leopold	6.48	16.10	
16 S Agneša	6.50	16.08	
17 Š Klaudia	6.51	16.07	
18 P Eugen	6.53	16.06	
19 S Alžbeta	6.54	16.05	
20 N Félix	6.55	16.04	
21 P Elvíra	6.57	16.03	
22 U Cecília	6.58	16.02	
23 S Klement	7.00	16.01	
24 Š Emília	7.01	16.01	
25 P Katarína	7.02	16.00	
26 S Kornel	7.04	15.59	
27 N Milan	7.05	15.58	
28 P Henrieta	7.06	15.58	
29 U Vratko	7.08	15.57	
30 S Ondrej, Andrej	7.09	15.57	

NOVEMBER

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
11. Sv. Martin chodí na bielom koni.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
19. Sv. Alžbeta za plný košík sviatkov prináša.
- 20.
- 21.
- 23.
- 24.
25. Keď na Katarínu stojí hus
na ľade, na Vianoce bude stáť
na blate.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.

Príslovia, porekadlá a úslovia všeobecne o daždi

Nebo je zanesené.
 Len tak visia oblaky.
 Dažd'u nohy visia.
 Leže sa ako zo suda.
 Niti suchej na mne nebolo.
 Umočený ako myš. -- Umočený ako
 zmok.
 Keď slnko svieti a dážď prší, vtedy
 čert babu bije.
 Malý dážď prináša väčší.
 Večerný hosť nerád odchodí.
 Keď je mesiac horerožky, bude čas
 pekný, keď dolurožky, bude dážď'.
 Mesiačik má dvorec.
 Parí -- bude dážď' alebo búrka.

1994	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 Š Edmund	7.10	15.56	
2 P Bibiána	7.11	15.56	
3 S Slavomír	7.13	15.55	
4 N Barbora	7.14	15.55	
5 P Oto	7.15	15.54	
6 U Mikuláš	7.16	15.54	
7 S Ambróz	7.17	15.54	
8 Š Mária	7.18	15.54	
9 P Izabela	7.19	15.53	
10 S Judita	7.20	15.53	
11 N Hilda	7.21	15.53	
12 P Otilia	7.22	15.53	
13 U Lucia	7.23	15.53	
14 S Branislava	7.24	15.53	
15 Š Ivica	7.25	15.54	
16 P Etela	7.26	15.54	
17 S Kornélia	7.27	15.54	
18 N Sláva, Slávka	7.28	15.54	
19 P Abrahám	7.28	15.55	
20 U Dagmar	7.28	15.55	
21 S Bohdan	7.29	15.55	
22 Š Adela	7.29	15.56	
23 P Viktória	7.30	15.56	
24 S Adam a Eva	7.30	15.57	
25 N Vianoce	7.31	15.57	
26 P Vianoce, Štefan	7.31	15.58	
27 U Ján	7.31	15.59	
28 S Ivana	7.32	16.00	
29 Š Tamáš, Milada	7.32	16.00	
30 P Dávid	7.32	16.00	
31 S Silvester	7.32	16.02	

DECEMBER

- 1.
- 2.
- 3.
4. Sv. Barbora ťahá sane do dvora.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.
- 24.
25. Na Štedrý večer a na Vianoce
každý statočný človek doma sedí.
- 26.
- 27.
- 28.
- 29.
- 30.
- 31

Príslovia všeobecne o zime

Kto popod pec sadá, ten len zimu
hl'adá.
Zakúrená pec, to je milá vec.
Iba svitá a mrká.
Zima bez ľadu, kaša bez medu, potok
vez ryby, to sú samé chyby.
Zimu vlk zožral. -- Zimu vlk
nezožerie.

Porekdlá, úslovia na dni, sviatky, rok

Nedeľa, nedeľa, bodajs priletela, aby
som si čo skôr milého videla.
Streda -- chlapom beda!
V piatok zlý počiatok.
Kto je v piatok šošovicu, bude v
nedeľu pekný.
Sobota dievkina robota. -- (Sobota
halušková robota.)
Čokoľvek robíš vo sviatok, to všetko
ide naspiatok.
Najväčšie sviatky podľa cigánskeho
kalendára sú: fašiangy, potom Hody,
potom jarmok.
Deň za dňom, rok za rokom, a život
sa minie.
Do roka d'aleko.

Odhalenie Kossuthovej sochy v Békésskej Čabe

“Vejú zástavy nad čabianskymi domami. Tisíce vejúcich trikolór hlása velebný sviatok, sviatok ľudu. Hlásajú, že nevyhynul vlastenecký cit zo srdca čabianskych občanov, nevymizla pieta z ich duší, ale zosilnene horí. Ľud postaví oltár Kossuthovmu kultu.”

Tieto patetické riadky môžeme čítať vo Vestníku Békésskej župy v čísle zo 17. septembra 1905. Informuje nás o pripravách na slávnosť. 19. septembra roku 1905 bola odhalená prvá socha v Čabe na verejnom priestranstve, a to socha Lajosa Kossutha.

Kossuthov kult mal na Čabe svoje tradície. Ešte žil “turínsky pustovník”, keď ho v roku 1889 zvolili za čestného občana tunajšej obce. V roku 1892 bolo zvolané mimoriadne zhromaždenie na 90. výročie narodenia L. Kossutha. Vtedy na jeho počesť námestie pri veľkom evanjelickom kostole nazvali Kossuthovým námestím.

Po Kossuthovej smrti nastala vlna stavania Kossuthových sôch, ktorá trvala do začiatku prvej svetovej vojny. Z iniciatívy spoločenského hnutia čabiansky poslanecký výbor v januári roku 1904 sa rozhodol postaviť sochu niekdajšiemu predsedovi vlády. Z poslancov zvolili výbor, ktorý mal na starosti postavenie sochy. Za predsedu bol zvolený Béla Varságh, za notára dr. Lajos Rell.

Výbor vypísal uzavretý konkurz. Požiadali sochárov z Budapešti: Györgya Gerendayho, Jánosa Horvaiho, Józsefa Rónu; z Debrecínu: Gyulu Tótha; z Gyuly: Gyulu Feleka, Sándora Mogyoróssyho, aby sa zúčastnili na konkurze. Termín uzavretia konkurzu bol 20. december roku 1904, výdavky určili v hodnote 16000 korún.

(Do septembra 1904 sa pozbieralo 17000 korún. Z toho 13000 ako príspevok obce, 4000 príspevok občanov.)

Predtým než sa výbor rozhodol, konkurzné diela počas vianočných sviatkov verejne vystavili. Pozdejšie výbor prijal dielo Jánosa Horvayho. Vo februári roku 1905 poslanecký výbor potvrdil toto rozhodnutie, mohla sa začať realizácia sochy.

V ateliéri Horvayho bol prieskum sochy, vyrobenej z hlíny. Prieskumu sa zúčastnil aj najstarší syn L. Kossutha, predseda Nezávislej strany. Na udalostiach prítomný spravodajca Vestníku Békésskej žuby nešetril pochvalou. “Socha Jánosa Horvayho veľmi úspešne splnila svoju úlohu.

Za tento pochvalný čin mu občania Čaby odovzdajú ratolesť na znak uznania. Toto uznanie si Horvay zaslúži, veď nepoznajúc únavu sochu naplnil dušou. "Podľa novín"... najzaujímavejší obraz bol, keď Ferenc Kossuth vzal do ruky dláto a s vedomosťami, citmi a zručnosťou umelca formoval sochu."

Sochu do bronzu vylial János Haraszi, piedestal spravil kamenár Antal Fellegi. Už týždeň pred slávnostným odhalením, 12-eho septembra 1905 socha stála.

Odhaľovaciu slávnosť opísali noviny ako "veľkolepý sviatok pre celú krajinu". Medzi pozvanými boli vedúce osobnosti župy a politického života. Spomeňme aspoň grófa Alberta Apponyiho a Ferenc Kossutha, ktorý bol najviac oslavovaný.

Tu sa zastavme na chvíľku. Píšeme rok 1905. Dualistický režim prežíva v Maďarsku doteraz najhlbšiu krízu. Vládnuca Liberálna strana utrpela vo voľbách rozhodujúcu porážku. Strany, ktoré neprijali vyrovnanie, získali väčšinu v parlamente. Josef Frantisek poveril Gézu Fejérváryho, veliteľa vlastnej osobnej stráže, aby vytvoril vládu. Opozícia v mestách, v župách vyhlásila národný odboj. Vládnuce kruhy ani dávnejšie sa netešili, ak Lajosovi Kossuthovi postavili sochu. Roku 1905 to hodnotili ako prejav demonštrácie opozičného citu, čo len stupňovala účasť jednotlivých predstaviteľov opozície na odhaľovacej slávnosti.

Slávnosti sa začali prijatím Ferenc Kossutha. Už v Mezötúre ho pozdravil Ondrej Áchim L., v Gyome ho tiež vítali vo veľkom počte. Na Čabe ho čakalo — podľa spravodajcu — viac tisíc ľudí. Zo stanice pod vedením sedemdesiat členného bandéria ho viezli na štvorzáprahu po Železničnej ulici (Vasút utca) — ktorá bola ozdobená transparentmi a draperiami — k obecnému domu, kde v zasadacej sále sa konalo oficiálne privítanie.

Večer o siedmej ho viezol výhliadkový koč a z tejto príležitosti obdivoval slávnostne osvetlenú Čabu. Všade bolo plno farebných transparentov, svietilo množstvo žiaroviek a sviec. Na balkóne obecného domu sa vo farbách národnej trikolóry trblietalo Kossuthovo meno. V oknách a vo výkladoch boli vystavené podobizne Kossutha. Zo strechy obecného domu a z balkónu hotelu Fiume odletovali z bengálskeho ohňa oslepujúce iskry.

Na cirkevnej ulici (Egyház utca) sa ligotala bohato ozdobená slavobrána — písali župné noviny. Pozdejšie v dome Józsefa Szalayho, predsedu župnej Nezávislej strany — kde bol ubytovaný aj Ferenc Kossuth —,

nasledovala hostina, na ktorej hosťovi predniesol serenádu čabiansky spevokol.

Druhý deň sa začínal o deviatej hodine slávnostnou bohuslužbou v evanjelickom veľkom kostole. Pál Koren vo svojom dojemnom peknom prejave ocenil zásluhy Lajosa Kossutha, pri ktorom sa mnohým vyhrnuli slzy do očí. Slávnostné zhromaždenie sa konalo o desiatej hodine v obecnom dome, v miestnosti vyzdobenej vavrínovými listami, len potom prišiel rad na odhalenie sochy.

Pred sochou nechali voľný priestor, tam postavili tribúnu pre dámy a pre hosťov. Kopec piedesty mestský záhradník Lipót Licska zasial zelenou pažit'ou a vysadil ozdobnými rastlinami.

Odhaľovacia slávnosť prebiehala nasledovne: vystúpil spevokol, potom bola recitácia, po prejave podžupana Sándora Fábryho a Ferenca Kossutha, József Szalay odovzdal sochu sudcovi Tamásovi Áchimovi, potom kládli vence delegácie. Spomedzi približne 80 vencov najhodnotnejší bol veniec dôstojníkov z roku 1848. Bronzový veniec s vavrínovými listami mal priemer jeden meter. Veniec kládli: Rezső Beliczay bývalý kapitán, György Sztraka, hlavný poručík, Lipót Fikker a Gyula Omaszta, poručíci.

Odhaľovacia slávnosť sa skončila banketou v Redute. Aktuálna politika sa otvorene odzrkadľovala v prejavoch. "Plášť zo 67-ho roku sa roztrhol. Čím ho nahradiť? Myslím si, že len plášťom zo 48-ho roku..." Hovoril Ferenc Kossuth.

Záverom jedna epizóda. 19. septembra našli na piedestále veniec, na stuhe ktorého bolo napísané: "Nášmu otcovi. Kossuthovi vojaci." Vojakom bolo zakázané, aby opustili kasárne v čase odhalenia, ale oni si aj tak našli príležitosť na vyjadrenie úcty.

*János Kocsor, muzeológ
Preložila: Helena Albertiová*

VYDAVATEĽ A ŠÍRITEĽ KALENDÁROV

Označenie Gašpara Fejérpatakyho-Belopotockého ako vydavateľa a širiteľa kalendárov je síce trochu zjednodušujúce, ale zdôrazňuje jeho najvýznamnejšiu aktivitu.

200. výročie jeho narodenia je príležitosťou pre pripomenutie tejto nezaslúžene pomerne málo známej osobnosti slovenského národného života v 19. storočí. Gašpar Fejérpataky-Belopotocký sa narodil 1. januára 1794 v chudobnej zemianskej rodine (zomrel 18. mája 1874). Podobne ako otec i on sa vyučil za knihára. Od roku 1821 žil v Liptovskom Sv. Mikuláši, kde mal vlastné kníhkupectvo a knihárstvo. Lásku ku knihám získal zrejme už doma. Založil prvú ľudovú požičovňu kníh, ktorú po štrnástich rokoch existencie zakázala uhorská kráľovská rada.

Belopotocký sa ako jeden z organizátorov slovenského národného hnutia zúčastňoval práce v rôznych spolkoch (napr. v spolkoch miernosti, v Tatríne). Organizoval šírenie kníh a kalendárov, prispieval do slovenskej tlače, vydával spisy pre mládež, šlabikáre a bol jedným zo zakladateľov slovenského ochotníckeho divadla.

No najvýznamnejším jeho činom bolo vydávanie kalendára, ktorý sa svojho času stal najrozšírenejšou knihou na Slovensku. Vychádzal pod názvom *Nový a starý vlastenecký kalendár* (1830—53), dosiahol až 14-tisícový náklad.

Kalendáre mali neobyčajný význam pri vzdelávaní a osvete medzi slovenským ľudom v minulom storočí a ich dôležitosť a potreba poklesli až s rozvojom žurnalistiky. Zvláštny kultúrno-spoločenský význam si kalendáre zachovali v prostredí slovenských menšín mimo slovenského etnického územia aj (a predovšetkým) v 20. storočí.

Hoci nemáme dôkazy, žeby Belopotockého *Nový a starý vlastenecký kalendár* sa bol rozširoval aj na Dolnej zemi, môžeme konštatovať, že svojím významom a popularitou ovplyvnil celkovú atmosféru vydávania kalendárov. 200. výročie narodenia Gašpara Fejérpataky-Belopotockého je preto i príležitosťou pre Čabiansky kalendár pripomenúť svojim čitateľom osobnosť, ktorá podstatne prispela k duchovnému rozvoju nášho národa.

Sympózium o Slovákoch v Maďarsku

Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku 15. a 16. mája 1993 v Békésskej Čabe zorganizoval interdisciplinárne pracovné sympózium o Slovákoch žijúcich v Maďarsku. Bola to prvá vedecká porada ústavu od jeho založenia, ktorou vystúpil pred domácu a zahraničnú vedeckú verejnosť.

Cieľom sympózia bolo urobiť prehľad doterajšieho výskumu dejín, ľudovej kultúry, jazyka a spoločenskej štruktúry Slovákov v Maďarsku, nadhodiť problém metód výskumu etnických menšín.

Stertnutie bolo spojené s poldňovým slávnostným vedeckým zasadnutím z príležitosti 275. výročia usadenia sa Slovákov na Dolnej zemi, menovite v Békésskej Čabe, na ktorom odzneli prednášky o procese usadenia sa Slovákov a o rozvoji ich kultúry v novom domove.

Na sympózium boli pozvaní — a pozvanie i prijali — domáci slovenskí i maďarskí odborníci, slovenskí historici, národopisci, jazykovedci, sociológovia zo Slovenska, z bývalej Juhoslávie, z Rumunska, teda predstavitelia všetkých tých inštitúcií, s ktorými výskumný ústav má vedecké kontakty. Ale medzi hosťami sme mali možnosť privítať i predstaviteľov Úradu národných a etnických menšín, Slovenskej národnej rady, Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky, Matice slovenskej, Slovenského kultúneho inštitútu a Veľvyslanectva Slovenska v Budepešti.

Spomedzi spolupracovníkov Slovenského výskumného ústavu na sympóziu viacerí vystupovali, ako vedecká vedúca ústavu Anna Divičanová, hlavný vedecký spolupracovník Ondrej Krupa, externá spolupracovníčka ústavu Mária Žiláková. Okrem nich medzi domácimi odborníkmi v téme slovenského národnostného školstva vystupovali Fazekasová Mária Barthová z Ostrihomu a zo Segedína Maruzsová Katarína Šebová. Zaujímavé prednášky mali i ďalší domáci výskumníci, ako Miklós Szilágyi — Historický a etnografický prístup výskumu spolunažívania troch etníc v Poľnom Berinčoku, László Szarka — Asimilácia budepeštianskych Slovákov do prelomu storočia, Péter Radó — Reprezentácia Slovákov v Maďarsku v inštitúciách osád, ktoré i oni obývajú std'.

Zo Slovakistického ústavu v Novom Sade Samuel Čelovský prednášal o niektorých otázkach výskumu kultúrnych dejín Slovákov na Dolnej zemi. Spolupracovníci Národopisného ústavu SAV v Bratislave sa

zaoberali štúdiom ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku (Mojmír Benža), predbežnými výsledkami práce na Atlase ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku (Peter Slavkovský), ďalej problematikou výskumu slovenských predsídlencov z Maďarska na južné Slovensko (Magdaléna Paríková, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Katedra etnológie).

S veľkým záujmom boli sledované i ďalšie prednášky, ako vystúpenie Štefana Šutaja na tému Slovenská menšina v Maďarsku a maďarská menšina na Slovensku v povojnovej slovenskej politike, alebo prednáška Vladimíra Paukoviča Sociologický výskum slovenského etnika v Maďarsku a maďarského na Slovensku - možnosti komparácie.

V rámci krátkeho článku je temer nemožná vec priblížiť pre čitateľa celú problematiku vedeckej konferencie, a verme, že i zbytočná, lebo sa plánuje — a dúfajme, že sa i uskutoční — vydanie zborníka všetkých prednášok, ktoré odznali na sympóziu, k čomu je treba zabezpečiť potrebné finančné prostriedky, aby sa mohla uskutočniť ďalšia publikácia Slovenského výskumného ústavu. Ale keby sa to nepodarilo, môžeme s uspokojením konštatovať, že zorganizovanie sympózia — prvého vystúpenia Slovenského výskumného ústavu ZSM pred domácu a zahraničnú vedeckú verejnosť — bolo úspešné.

Ján Chlebnický

Ondrej Krupa

Pred sto rokmi sa narodil Ladislav Linder

Jedným najpravidelnejším autorom Čabianskeho kalendára bol Ladislav Linder — farár evanjelického zboru vo Viniciach, ktorý húževnato chránil, pestoval a skúmal ľudovú kultúru čabianskych Slovákov. Narodil sa 27. septembra v r. 1893 v Békéšskej Čabe, kde aj jeho otec bol známym farárom. Syn pokračoval v povolání otca . Pôsobil tu až do r. 1960 keď bol penzionovaný.

Jeho predkovia sa zo Salzburgu dostali do Banskej Štiavnice, kde ako baníci pracovali. Farársku dynastiu založil starý otec, ktorý farárčil v turčianskej Veľkej Jeseni. Ladislav Linder bol pyšný nielen na svojích predkov, ale aj na známe osobnosti, s ktorými sa jeho rodina dostala do styku. Napríklad jeho stará mať bola blízkou rodinou Somu Petriča Orlaiho v Poľnom Berinčoku (Mezőberény) a osobne sa poznala aj s Petőfim. Keď sa Petőfi pustil na svoju poslednú tragickú cestu, toto jej hovoril: “No Linka, kým prídem naspäť, maj už čepiec na hlave”. Otec starej matky zase bol výčapníkom v tej čarde, kde sa často zabával beťár Sándor Rózsa. Otec Lindera na štiavnickej akadémii bol spolužiakom Kálmána Mikszátha. On zase, pretože veľmi ľúbil hudbu, bol v blízkom styku so Zoltánom Kodályom, ktorý ho viackrát navštívil.

Ladislav Linder sa predstavil pred verejnosťou ako etnografický vedecký organizátor a populárnovedecký odborník. Na Turíce v r. 1931 zorganizoval výstavu ľudového umenia v čabianskom múzeu, materiál pozbieral v Békésskej Čabe, v Slovenskom Komlóši, v Poľnom Berinčoku, v Doboze, v Kétegyháze. Pomáhali mu oduševnené dievčatká zo zboru, ktoré mesiace chodili po dedinách a po mestách. O tejto práci podal správu v Čabianskom kalendári na rok 1932, kde uverejnil aj dva články o ochrane čabianskeho ľudového umenia, o miestnom ľudovom tkaní, o naivných maliaroch, drevorezbároch, o maliarkách na stenu pod názvom: Národná umelecká výstava v Békéscsabe.

Ak lenivosť pomaly ide, bieda ju dohoní: “Skryté poklady”. O kráse ľudového umenia napísal osobitný článok “Slzy starých”. V nasledujúcom roku, v r. 1933 opäť predstavil jednu maliarku na stenu “Sedliacka kultúra” a predpokladá sa, že on je autorom aj článku o salašských sedliackych vševedoch “Kultúrny život na salaši” ako i scénky, v ktorej propaguje, aby sa znovu nosil ľudový kroj v Békésskej Čabe. (Rozhovorka.) Pokladá sa za autora scénky so značkou — r, ktorú v r. 1934 uverejnil Čabiansky kalendár pod nadpisom “Štedrý večer sirôt”. Podľa pripojenej poznámky predniesli ju na Vianoce vo Viniciach tamojšie diečatá. Takouto istou skratkou je uvedený i článok, v ktorom chváli čemerský ľudový kroj.

V r. 1935 napíše dávno chýbajúcu úvahu pod nadpisom “Naši starí pastieri” o čabianskom pastierskom živote v 18. a 19. stor. Taktiež historicko-národopisnú tematiku má článok — “Odkedy nosia na Čabe čižmy”. On pestuje aj spomienky jedného čabianskeho sedliackeho spisovateľa, napísané v čabianskom nárečí pod nadpisom “Čo son počuv od mojích starých o starej Čabe?” V kalendári na r. 1936 bez

rojčenia opisuje žatvy Čabänov v úvahe Kosba na Čabe, pričom uplatní najlepšie stránky opisného národopisu, ako presnosť a hodnovernosť.

Potom nasleduje väčšia prestávka a len v r. 1947 sa hlási znovu v Čabianskom kalendári, kde referuje o tom, ako zachránil v r. 1944 národopisnú zbierku pre békéščabianske múzeum. Napriek tomu, že od ministerstva dostal príkaz, aby materiál zbierky dal odnieť do istého zadunajského kláštora, neposlúchol, lebo ako píše "my sme vedeli, že čo bude s tými muzeálnymi predmetmi, ktoré od nás výjdu". Jednu časť hodnotných predmetov zabalili do ôsmich debien a skryli do pivnice, druhú časť odniesli na istý gerendášsky salaš.

Do jednej debny zabalili menejcenné veci s tým úmyslom, že ak predsa ich treba odnieť, aby tieto išli. Balenie dokončili práve 21. septembra, keď bolo bombardovanie mesta, takže i táto debna sa dostala do pivnice. Na salaši poskrývaný ľudový nábytok na ruských vojenských vozoch priniesli naspäť do múzea a týmto zase bol materiál úplny. Takto sa zachovala v celej krajine známa zbierka slovenského ľudového nábytku a ľudového umenia. *Na túto zásluhu Lindera sa nesmie zabudnúť.*

V poslednom čísle tejto série Čabianskeho kalendára v r. 1948 ako na lúčenie napíše zaujímavý článok o variantoch ľudového oslovenia s nadpisom Ty alebo vy. Malý lexikon Čabianskeho kalendára na r. 1936 pod nadpisom Dolnozemskoslovenskí spisovatelia toto píše o ňom: "Študoval na Čabe, v Prešporku a Prešove. Bol kaplánom na Starej Turej. Od roku 1920 je farárom na otcovom mieste. Ako prvotriedny hudobník zbiera čabianske ľudové nápevy duchovných piesní. On je veľkým milovníkom ľudového umenia a starožitností. Napísal:

1. Horár a čižmár (nábožná rozprávka, 1929. 16. s.)
2. Lesná sirôtka (divadelná hra v 3 dejstvách, rukopis)
3. Píše do Čabianskeho kalendára a do Evanjelického hlásnika

Jeden exemplár rozprávky Horár a čižmár alebo Ztratený groš, ktorá vyšla po slovensky, dodnes chránim ako vzácny dar, taktiež divadelnú hru Lesná sirôtka, ktorá vyšla v maďarčine v r. 1930 v Békéšskej Čabe. Vo svojich spomienkach hrdo píše o nej, že v krajine na viacerých miestach, najmä v kalvínskych zboroch ju i predniesli.

Po penziovaní v r. 1960 sa presídlil do Budapešti. Býva na Arpádfölde na ulici Muzsika č. 43—51. Tam som ho pohľadal na jar v r. 1979. Stretol som človeka spokojného so svojou životnou dráhou, a počas dlhého rozhovoru som cítil optimizmus a rovnováhu starca, ktorý zažil

pekný, dlhý vek. Zarmucovalo ho hádam len to, že málokrát k nemu niekto zavíta.

Porozprával mi, že všetky svoje spisy, publikácie uložil do archivu békéščabianskej evanjelickej cirkvi. Vytiahol ožltnuté strany čabianskeho časopisu *Körösvidék* — duplikátmi ma tiež obdaril — a vymenoval svoje články, tu publikované:

Aký mohol byť život blatených chatrčí

Niekdajší život Čaby (23. sept. 1934)

Čabianske povery (14? 21? 28. okt. 4. nov. r. 1934)

Medzi vincúrskymi dievčatmi vyhlásil súťaž, ktorá sa tak dobre vydarila, že jeden víťazný pár pozbieral viac, ako tisíc povier. Časť týchto vydal aj v knihe: *Údaje k národopisu Békéšskej Čaby a jej okolia, Békéšska Čaba r. 1944.*

Taktiež jeho veľký lokálpatriotizmus odzrkadľujú články uverejnené v časopise *Körösvidék* v prvých rokoch mesta “Čaba v období presídľovania 7, 14. apr. 1935”, o údajoch ľudového kroja v prvých rokoch “Ľudový kroj Čaby a jej okolia v rokoch 1715—1735” 21, 18. apr., 5, 12, 29. mája r. 1935 a články oboznamujúce relikvie kožušnictva: “Niekdajší život Békéšskej Čaby”. Spomienky deväťdesiat ročného cechového majstra — kožušníka (24. febr., 3. marca r. 1935)

“Prvý majster čabianskych kožušníkov” (10- marca r. 1935).

Jeho všestranný záujem prezrádzajú články o ústnom podaní a vynikajúcich osobách maďarského obyvateľstva na okolí: “Poklady apátskej pivnice” Kíd’ošská ľudová povest’ (11. nov. r. 1934), Gábor Somlyai-historik Békéšskej župy (17. marca r. 1935). On je prvý, ktorý so svojimi kamarátmi povzbudenými voči ľudovej kultúre robí objavné zbierky v Doboze. O tomto sa zmieni tiež v časopise *Körösvidék* 3. júna r. 1940 “Národopisný výlet békéščabianskeho múzea v Doboze”, potom v malej knižke uverejní úvahu “Pastierske umenie Doboza a jeho okolia” (Békéšska Čaba 1940).

Obľúbené ľudové umenie však je i nad’alej jeho koníčkom. Roku 1937 usporiada výstavu v múzeu, o ktorej píše vo vestníku Békés megyei Közlöny: Nové smernice v maďarských ručných prácach Výstava evanjelického Dievčenského spolku v Kultúrnom paláci 17. nov. r. 1937. V štyridsiatich rokoch viackrát píše v časopise *Körösvidék* (Kruh Aurora, oslavy Mozarta 6. dec. 1941, 27. jan. 1942, 1. mája 1943). Medzi rokmi 1942—44 rediguje cirkevný časopis (Časopis békéščabianskych evanjelikov Evanjelický hlásnik) a do Evanjelického života napíše i

recenziu. Nezanechal ani písanie národopisných článkov v číslach novín Viharsarok 7., 18., a 25. júla napíše úvahu o kose a v časopise Múemlék-
védelem (4. číslo r. 1978) píše aj o békéščabianskom pamätnom dome.

Pri našom stretnutí referuje aj o svojom veľkom neúspechu. On objavil pri fúrješskej stanici najstarší podstenový salaš s veľkou pavlačou tzv. Liptákov salaš. Čabiansky kalendár na r. 1934 uverejnil aj jeho fotku (snímka Károlya Bárdiho 30. VI. 1932) Liptákov salaš predstavil i známemu etnografovi Károlyovi Viskimu, ktorý ho chcel dať odborne rozobrať a postaviť v meste ako skanzen. Vo vedení mesta sedliacki kandidáti ho podporovali, ale mestskí páni boli proti nemu. Fotografia a údaje o rozmeroch salaša odovzdal békéščabianskemu múzeu.

Pri našom rozhovore osobitne zdôraznil to, čo odovzdal evanjelickej cirkvi. Sem sa dostal jeho obraz, na ktorom je spolu s Kodályom, Kodályov list a úvaha pod nadpisom Kodály v Békéšskej Čabe, ktorá nevyšla tlačou, ďalej knihy Jena Hungarica od Ľudovíta Haana, Pamätnica (Ján Drobný, Myjava 1908), Cítara Sanctorum (1727), ďalej zbierka Hrabovszky Mihályné: Čabianske ľudové motívy, jeden zošit výkresov, dva zväzky výkresov, dve mapy pre výkresy, zbierka fotografií a výkresov. Cirkvi odovzdal aj zbierku nábožných piesní, v ktorej bol záznamy Kodály, ďalej dva zväzky článkov, uverejnených v časopise Körösvidék. Údaje o prvom tkáčskom kurze, ktorý viedla pani Bartókyová, odovzdal békéščabianskemu múzeu.

Ladislav Linder uchoval aj články o sebe. V roku 1937 pod nadpisom Návšteva v starej čabianskej izbe vyšiel článok v Körösvidéku o tomto domácom múzeu evanjelického farára — etnografa Ladislava Lindera. O jeho päťdesiatročnej farárskej dráhe napísal Emil Koren článok v Evanjelickom živote v roku 1953.

Z radov živých odišiel Ladislav Linder v roku 1980. Na večný odpočinok ho uložili 29. mája toho istého roku v Pécsi.

Pri zhodnotení vymenovaných kratších i dlhších článkov, publikácií, zachovaných častí zbierky a aktívnej muzeologickej práce vykreslí sa nám životná dráha človeka, ktorý tichou, húževnatou a usilovnou prácou veľa vykonal pre svoje mesto, pre svoj ľud, no najmä za zachovanie kultúry békéščabianskych Slovákov. Mohli by sme napísať aj to, že mal zvláštnu životnú dráhu, veď toto všetko robil popri svojej práci farára. Bol človekom, ktorý miloval a chránil svoj ľud a jeho kultúru a pre to mnoho urobil.

Ladislav Linder prežil cenný ľudský život.

Miroslav Kmet'

SLOVENČINA NAŠA

V roku 1993 si slovenská verejnosť pripomenula 150. výročie uzákonenia spisovnej slovenčiny (na základe stredoslovenských nárečí). Jedným z určujúcich znakov každého národa je jazyk. Slováci po viac storočí používali v písanej podobe rôzne jazyky, napr. latinčinu, nemčinu, češtinu, maďarčinu, poľštinu. Napriek tomu však ich hovorovým jazykom boli vždy rozličné slovenské nárečia. Trvalo veľmi dlho, kým aj Slováci mali vlastný spisovný jazyk.

Slovenčina na úrovni nárečia zaznamenala veľký rozvoj v 16. a 17. storočí. Vtedy prenikla i do literatúry, odbornej, administratívnej, náboženskej, umeleckej. Bolo to predovšetkým vďaka účinkovaniu trnavskej univerzity, čo súviselo s protireformáciou a rekatolizáciou. V Trnave sa rozprúdil bohatý kultúrny a literárny život podnecovaný slovenskými jezuitmi, takže jazyk, ktorý používali, dostal pomenovanie jezuitská slovenčina (dnešní jazykovedci používajú názov kultúrna západoslovenčina). Kvôli praktickým potrebám prekladateľskej činnosti bol r. 1648 vydaný maďarsko-latinsko-slovenský slovník. Mnoho kňazov, šľachticov i mešťanov sa vtedy hrdo hlásilo k slovenskému pôvodu.

V 16. a 17. storočí písali po slovensky aj príslušníci vysokej šľachty a poprední krajinskí hodnostári, o čom svedčí ich úradná i osobná korešpondencia, napr. listy palatína Juraja Turzu, hlavného župana Turčianskej stolice Jána Révaia, ostrihomského arcibiskupa a kardinála Juraja Pohronca-Selepčeniho zo Slepčian, hlavného župana Tekovskej stolice a kráľovského pohárnika baróna Tomáša Bosniaka, palatína Františka Vešelénih, jeho manželky Žofie Bosniakovej, predsedu uhorskej kancelárie Mikuláša Ilešháziho a i. Slovenské písomnosti sa nezriedka vyhotovovali aj v kanceláriách najvyšších krajinských inštitúcií (Uhorská a Spišská komora, Uhorská kráľovská kancelária vo Viedni).

Proces národného zjednocovania dlho podmieňovalo konfesiónálne rozdelenie Slovákov na katolíkov a evanjelikov. Na rozdiel od katolíkov používali evanjelici ako svoj bohoslužobný, ale i literárny a odborný jazyk češtinu — čo bol dôsledok ich historického vývoja koreniaceho v nepokojných časoch reformácie a protireformácie. Normou sa stal jazyk tzv. Kralickej biblie, najmä vydanie Daniela Krmana z r. 1722, čiže biblická čeština. Na začiatku 19. storočia sa však táto čeština (mimochodom už

dost' vzdialená od súvekej spisovnej češtiny) pociťovala ako archaická, pretože sa neustále stupňovalo napätie medzi písaným jazykom — bibličtinou — a hovorovým jazykom — slovenskými nárečiami.

Pre nás je rozhodne zaujímavé, čo ako prvý vyslovil Galeotto Marzio, taliansky humanista žijúci na dvore kráľa Mateja Korvína; totiž, že slovenčina je matkou všetkých slovanských jazykov. Po ňom túto myšlienku častejšie zdôrazňovali slovenskí národní obrodenci. Podnetne pôsobila i kniha moravského historika Jána Krištofa Jordana O pôvode Slovanov (1745), v ktorej autor povedal, že "uhorsko-slovanské nárečie" (slovenčina) je zo všetkých slovanských nárečí najzachovalejšie, najbližšie jazyku — Matke.

Katolícki vzdelanci venovali väčšiu pozornosť slovenčine aj v priebehu 18. storočia. V úvode k náboženskej knižke Chleby prvotín (1718) zdôvodnil jej autor, paulínsky mních Alexander Máčaj, používanie domáceho jazyka v tlači. Kamaldulskí mníši v polovici toho storočia preložili Bibliu do slovenčiny — do jazyka, ktorý vychádzal z tradícií trnavského okolia. Avšak až koncom 18. storočia bol kodifikovaný spisovný slovenský jazyk na základe západoslovenských nárečí, nazvaný podľa svojho kodifikátora, vynikajúceho filológa (kat. kňaza) Antona Bernoláka — bernolákovčinou.

Bernolákovčinu evanjelickí vzdelanci (až na niekoľko výnimiek) odmietli, a naďalej sa pridŕžovali biblickej češtiny. Nástup novej mladej evanjelickej generácie v druhej polovici 30. rokov 19. storočia priniesol už nové názory na otázku spisovného jazyka Slovákov. Napokon vo februári 1843 sa skupina okolo Ľudovíta Štúra, profesora evanjelického lýcea v Bratislave, dohodla na kodifikácii spisovného jazyka, ktorý by prijal celý slovenský národ bez ohľadu na konfesiónálne rozdiely. Ľudovít Štúr vydal r. 1846 základné jazykovedné diela kodifikujúce spisovnú slovenčinu. Po určitých úpravách v r. 1851—52 sa uzákonil jazyk — používaný v podstate dodnes. Obrovský význam tohto kroku dokázal nasledujúci kultúrny rozvoj slovenského národa. Kodifikácia spisovnej slovenčiny spred 150 rokov bola nesmierne dôležitým stimulom rozvinutia národných síl v prospech zaradenia sa Slovákov do spoločenstva moderných európskych národov.

Juraj Dolnozemský

My sme tu doma...

*nebojte sa,
zbud'me v srdciach nádeje!
Nechceme dať príčinu
zrodu žiadnej drámy—
aj samostatné Slovensko
my ho v srdciach máme!*

*Opakujem znova zas
že my sme tu doma.
preto spojme sily včas,
tí zhora i zdola.*

*V srdciach teraz nosíme
čerstvé sny, ba nádeje.
Stráca sa aj hambenie!
Nemáme sa prečo báť,
k žitiu práva sľubuje
zabezpečiť štát.*

*Otcovia, matky, dietky
spoznajme osud predkov!
Posúďme ho však triezvo —
čo bolo už je preč!
Ctime si, žime si našu reč!*

*Ukážme teraz svet,
že vieme čítať dejiny
a že sme k súžitiu
obrovskú múdrosť zdedili!*

*Spolužitie,
veci hodnotíme správne
tu sú naše domy,
ruky predkov sadili stromy!
Pre budúcnosť pokojnú
opakujem znova —
v tejto vlasti
že my sme tu doma!*

Pozdrav Čabänom

Zážitky z detstva si obyčajne dobre pamätáme. I ja sa pamätám na rok 1946, keď do môjho rodného mesta Trenčína prišli dve rodiny z Békésskej Čaby v rámci presídľovacej akcie. Boli to Bagdiovcí a Hankovci, ktorí prišli aj so svojou manufaktúrou — strojmi na tkanie kelimových kobercov. Trenčianska textilná továreň Merina im poskytla všestrannú pomoc. Môj otecko tam pracoval ako vedúci pradiarne vlny. Zariadil, aby im farbili vlnu podľa výberu, aj hrúbku museli prispôbiť ich požiadavkám.

Keď sa konečne pozviechali z počiatočných ťažkostí a malá továrnička sa dobre rozbehla, prišiel rok 1948. Vtedy im všetko znárodnili. Označili ich ako živnostníkov — teda “nepriateľov socializmu” — hoci oni zamestnávali len svojich rodinných príslušníkov. Obidve rodiny museli opäť začať od nuly. Pán Bagdi sa zamestnal ako robotník v textilnej továrni a pán Hanko ako sprievodca na mestskom dopravnom podniku. No zakrátko sme počuli, že odišiel ilegálne do Rakúska. Hoci mali vtedy malé, asi ročné dieťa, zvolili si tú najriskynejšiu cestu: na nafukovacom vojenskom člne preplávali Dunaj. Našťastie sa im nič nestalo, hoci vtedy boli časté tragédie z takýchto plavieb, lebo pohraničníci mali obyčajne dobrú mušku.

Prešli tri desiatky rokov. Ja som už žila v Bratislave a do Békésskej Čaby som sa dostala ako lektorka na jazykové kurzy pre učiteľov. Potom aj viackrát. V letných horúčavách sme prednášali a žili tu v spoločenstve mnohých národnostných pedagógov z celého Maďarska. Bývali to zaujímavé stretnutia s ľuďmi. Naše spoločné pedagogické problémy, ale aj ľudské osudy, ktoré sme si vyrozprávali, boli neodmysliteľnou súčasťou kurzov. Okrem teórie samozrejmosťou súčasťou kurzov boli ľudové piesne. Potom nasledovali exkurzie, takže i ja som mala šťastie a poznala som aj kus susedného štátu, aj jeho hlavné mesto, pamätihodnosti, prírodné krásy a zaujímavosti. Navšívili sme mnoho škôl i malých školičiek, poznali učiteľov, ktorí aj v ťažkých podmienkach pracovali zaujímavo. Formou kurzov si obnovovali svoje znalosti v slovenčine.

Napokon sa mi stala Békésska Čaba dlhodobejším pracoviskom. Žijem tu už pomaly rok ako hosťujúca učiteľka. Pre nedostatok učiteľov — slovenčinárov — vedenie slovenskej školy požiadalo o takúto formu pomoci zo Slovenska.

Radi tu učíme, i keď je to pre nás práca veľmi náročná. Je to najmä pre veľkú vzdialenosť od našich rodín, od nášho domova. Ťažké je to aj preto, že žiaci sa slovenčinu učia ťažko, doma sa už nezhovárajú po slovensky a preto sú najmä naše začiatky veľmi ťažké.

Počas tohoročných osláv 275. výročia znovuosídlenia mesta som sa tu zúčastnila mnohých podujatí a slávností. Stretla som sa i so známymi a hosťami zo Slovenska, ktorí prišli na oslavy. A zrazu som mala počít, že ja patríť sem, že ja som ten, kto môže hosťov o všeličom informovať, tešiť sa im ako hostiteľ. Zbadala som, že Čaba sa mi stala druhým domovom.

Blahoželám preto aj touto formou Čabänom k ich významnému výročiu. Prajem im, aby ich mesto sa aj naďalej rozvíjalo do veľkosti a krásy. Prajem im, aby sa im podarilo zachrániť našu slovenskú reč a aby ich potomkovia boli hrdí na svojich statočných a pracovitých predkov, ktorí sem prišli pred takmer tristo rokmi.

Valéria Kalná
hostujúca učiteľka

Miroslav Kmet'

VEĽKÁ OZDOBA UHORSKA

Pred 310 rokmi — 22. marca 1684 — sa v obci Očová, neďaleko Zvolena, narodil mäsiarovi Matejovi Belovi (prezývanému Funtík) syn, ktorého taktiež pokrstili menom Matej.

Rodičia poslali mladého Mateja do súkromných šľachtických škôl. Potom navštevoval evanjelické lýceum v Banskej Bystrici, odtiaľ prešiel na lýceum do Bratislavy a po polroku do Vesprému a Pápy, aby sa zdokonaľoval v maďarčine. Po otcovej smrti (1702) sa vrátil do Banskej Bystrice, kde ukončil stredoškolské štúdiá. Za vyšším vzdelaním putoval do Nemecka na univerzitu v Halle (v r. 1704—1707).

Po ukončení štúdia teológie zostal pol roka v Nemecku ako rektor školy v Kloster Bergene (pri Magdeburgu). Na jar 1708 sa vrátil do vlasti a stal sa konrektorom banskobystrického lýcea a o dva roky neskôr evanjelickým farárom v Banskej Bystrici. V tom roku sa oženil so Zuzanou Hermannovou, dcérou miestneho lekárnik. Z ich manželstva sa narodilo osem detí, avšak Mateja Bela prežili len traja synovia (Karol Ondrej, historik, profesor univerzity v Lipsku, Ján Teofil, lekár v Gelnici, Matej Gottfried, právnik pôsobiaci v Nemecku).

Od roku 1714 pôsobil Matej Bel v Bratislava ako rektor tamojšieho evanjelického lýcea, kde uplatňoval nové pedagogické zásady a myšlienky. Zaviedol vyučovanie domáceho jazyka a tzv. reálnych predmetov, napr. zemepisu, ktorý sa dovtedy v Uhorsku nevyučoval. Roku 1719 sa vzdal pedagogickej činnosti a stal sa jedným z troch farárov nemeckej evanjelickej cirkvi v Bratislave. Umrel po opakovanej porážke 29. augusta 1749. Pochovali ho na Michalskom cintoríne v Bratislave, ktorý zrušili ešte v 18. storočí.

Popri kňazskom pôsobení sa intenzívne venoval vedeckej činnosti. Matej Bel sa zaoberal históriou, geografiou, národopisom, literatúrou, jazykovedou, prírodovedou, teológiou, hospodárstvom. Jeho diela vychádzali vo viacerých jazykoch — v latinčine, nemčine, maďarčine a češtine. Ako jeden z najvýznamnejších európskych polyhistorov sa stal členom viacerých zahraničných učených spoločností — Nemeckej akadémie v Berlíne, Royal Society v Londýne, Latinskej učenej spoločnosti v Jene, Societas incognitorum v Olomouci.

Dosiahol uznanie od palatína; cisár Karol VI. mu poskytol štyristo zlatých podpory ročne a nariadil stoliciam poskytovať mu potrebnú pomoc; bol povýšený do šľachtického stavu a vymenovaný za cisárskeho historika. Pápež Kliment XII. ho vyznamenal medailou so svojou podobizňou.

S menom M. Bela je spojené aj vydávanie prvých pravidelne vychádzajúcich novín v Uhorsku *Nova Posoniensia-Bratislavské novosti* (1721—22).

Vyvrcholením jeho diela sú Historicko-zemepisné vedomosti o novom Uhorsku — *Notitia Hungariae novae historico-geographica* (1735—1742). Belovi sa podarilo vytvoriť sieť spolupracovníkov v celom Uhorsku, takže dielo je výsledkom úzkej spolupráce s mnohými študentami, profesormi a učencami.

Obsah diela charakterizuje už jeho samotný neskrátený názov:

“Notície Nového Uhorska historicko-geografické, z ktorých prvá Pred-dunajské Uhorsko, druhá Zadunajsko, tretia Predtisie, štvrtá Zátisie spolu so 48 stolicami popisujú. S najväčšou dôveryhodnosťou a s najvyššou presnosťou vykladajú polohu žúp, hranice, vrchy, polia, rieky, jazerá, charakter podnebia a pôdy, dary a zvláštnosti prírody, o obyvateľoch rozličných národov a ich zvykoch, o úradoch stolíc, o vznešených rodinách, o mestách, hradoch, mestečkách a podľa možnosti o všetkých dedinách, u niektorých o ich vzniku a vývoji, o zmenách v dobách vojen a mieru, ako aj o súčasnom stave. Doteraz túžobne očakávané a verejnému úžitku slúžiace dielo pod najsvätejším patronátom najláskavejšieho cisára a kráľa Karola VI. spracoval Matej Bel. Pripojené sú mapy jednotlivých stolíc Samuela Mikovíniho spracované astronómicko-geometrickou metódou. Prvý i všetky ostatné zväzky Notícií, ktoré vyšli, vydal viedenský kníhkupec Paul Straub, tlačil ich a knižne vyhotovil typograf Johann Peter van Chelen v cisárskej tlačiarňi.”

Vyšli len štyri zväzky obsahujúce Bratislavskú, Turčiansku, Zvolenskú, Liptovskú, Peštiansku, Pilišskú, Šoltskú, Novohradskú, Tekovskú, Nitriansku a Hontiansku stolicu. Ostatné uhorské stolice zostali v rukopise.

M. Bel bol uhorským patriotom, ktorý pokladal Maďarov za vládnući národ v Uhorsku. Venoval sa výskumu maďarských dejín a jazyka. Uhorsko je však preň mnohonárodnostným štátom. Rozsiahlym vlastivedným dielom prispel nielen do kultúrnej pokladnice Maďarov a Slovákov, ale aj všetkých ostatných národov Uhorska. Všimol si rôzne asimilačné tendencie, napr. poslovenčovanie stredoslovenských Nemcov, zemplínskych Maďarov, alebo situáciu, keď v Hevešskej stolici “sa mení časť Slovákov na Maďarov, z Maďarov sa stávajú zase Slováci alebo Nemci”. Asimilácia je pre Bela v podstate prirodzený proces, ktorý uňho nenachádza žiadnu emotívnu odozvu.

Notície priniesli množstvo zaujímavých údajov historických i dobových. pre nás je zaujímavý jeho vzťah k Slovákom a materinskej reči. Svedčia o tom niektoré citáty:

“Isté je, že slovenskí poddaní bývajú svojmu zemepánovi užitočnejší ako maďarskí, ak sa berie do úvahy ich nepretržitá práca.”

“Slováci, ktorí bývajú v mestečkách, majú jemné mravy a zvyky prezrádzajúce mnoho z ich ušľachtilosti. Ich hostiny sú príjemné a veselé. Svadby sa aj u menej zámožných vystrojujú podľa národného zvyku, rovnako dôstojne, ako príjemne. Slovom, Slováci v mestečkách sú akými

vzorom bezúhonného života, a to do takej miery, ako si len môžeš priať.”
 “Slovenská reč bola kedysi vo veľkej obľube u samotných kráľov. Aj kráľ Matej Korvín neváhal slovensky často písať listy Gašparovi Szunyogovi, významnému herojovi Trenčianskej župy. Ich ukážky sa dosiaľ nachádzajú v archíve jeho rodiny.”

M. Bel nachádza teda slová chvály na pracovitosť slovenských roľníkov, na životný štýl slovenského meštianstva i na svoju materčinu.

Inak napriek poznaniu odlišnosti slovenčiny a jej nárečí stál na pozícii biblickej češtiny ako spisovného jazyka slovenských (evanjelických) vzdelancov. Dôsledne vystupoval proti slovakizačným tendenciám.

Pri dejinách Bratislavy podal dejiny Veľkej Moravy, najstaršieho štátneho útvaru starých Slovákov v 9. storočí, a pri dejinách Nitry s hrdosťou, v porovnaní s Maďarmi (“národom divokým a Kristovi cudzím”), vyzdvihol veľkomoravské kresťanstvo za sv. Metoda a veľkomoravské korene nitrianskeho biskupstva. U Slovákov predpokladal nepretržitú kontinuitu kresťanstva od veľkomoravských čias.

Ostro vystúpil proti znevažovaniu Slovákov niektorými maďarskými vzdelancami. “Tak nemajú sa počúvať tí, ktorí nepoznajúc starožitnosti a dejiny, vybájujú si nízky pôvod a neslávne dejiny národu, *kedysi veľmi mocnému, teraz však v Uhorsku najužitočnejšiemu* /Notícia, I, s. 53/. V Notíciách Trenčianskej stolice Bel viackrát citoval známu Obranu slovenského národa od Jána Baltazára Magina, ktorý ňou odpovedal na hanlivý spis istého prof. M. Bencsika, znevažujúceho trenčianske zemianstvo, meštianstvo a Slovákov a Slovanov všeobecne.

Matej Bel so záujmom sledoval osídľovanie Dolnej zeme Sloákmi po odchode Turkov. Vyjadril sa dokonca o ich “zúrivej záľube v sťahovaní”. Dodnes sú Belove Notície vynikajúcim prameňom pri výskume dejín rozširovania slovenského osídlenia na území dnešného Maďarska, Rumunska a Srbska na začiatku 18. storočia.

V Notíciách Peštianskej stolice napríklad uviedol, že “kolónie, ktoré vznikli pred dvadsiatimi alebo tridsiatimi rokmi tak sa rozmohli, že môžu vypúšťať nové kolónie ako včely roje”.

Zaujímavé svedectvo nám M. Bel zachoval aj o Békéšskej stolici. Nasledujúce vety pochádzajú približne z roku 1730:

“Majitelia pozemkov priviedli v uplynulých rokoch v takom počte Slovákov, že títo už aj mnohé obce pozakladali a zbohatli ako obyvatelia Čaby, Nemes-Kereki a druhej časti Berényu. Usilovnosť, s akou títo ľudia obrábali polia, ani jeden majiteľ nepodceňoval, a kto mal len trochu

prázdného poľa, volal a usadzoval tam slovenských kolonistov pre ich vytrvalosť a trpezlivosť v práci, čiže uprednostňoval ich pred všetkými. No predsa sa niektorí vrátili k svojim, a to zo strachu pred barbarmi, o ktorých počuli, koľko tí vraj krajov spustošili, kde už samotný pobyt znamenal veľké ťažkosti. Slobodní sedliaci, ktorými sa tu hneď stali, veľmi ťažko znášali, keď natrafili na susedov, ktorí aj cudzou rečou hovorili aj cudzieho pôvodu boli. A s týmito sa ako s prvými sem dostali... No pretože títo (Nemci) neboli zvyknutí na uhorské podnebie, vymierali zavčas, skôr než mohli poľnými prácami tieto kolónie oživotvoriť. A to, čo od tejto pohromy zostalo, pomaly sa podrobovalo zákonom a mravom uhorským. Tak v každom kraji bolo samozrejmom vecou, že sa radšej brali noví obyvatelia, pravda, tak, že sa im vstiepovala prirodzenosť tomuto ľudu vlastná”.

Unikátne rozsiahle Belovo dielo je neobyčajným prínosom pre poznanie dejín nášho stredoeurópskeho regiónu. Bel si vážil všetky národy Uhorska a bol presvedčeným uhorským (nie maďarským) patriotom, čo prirodzene vôbec neprekážalo jeho slovenskému a slovanskému vlastenectvu. Posmrtné ho nazvali “veľkou ozdobou Uhorska” (*magnum decus Hungariae*) a ešte za života “najsľávnejším a najdokonalejším polyhistorom”. Dôležitým prvkom jeho ocenenia je i názov univerzity v Banskej Bystrici — Univerzita Mateja Bela — mesta jeho štúdií i niekoľkoročného pôsobenia.

Miroslav Kmet'

NÁRODNOKULTÚRNA VZÁJOMNOSŤ TRENČÍNA A BÉKÉŠČABY

Medzi regiónom stredného Považia a Békéšskou Čabou uskutočňujú sa vďačné priateľské styky kultúrnych inštitúcií, záujmových spoločenstiev už aj preto, lebo si vážime nositeľov tejto vzájomnosti v minulosti. Vytvorenie duchovného, kultúrneho mosta medzi nami a Slovákmi na Dolnej zemi od samotného začiatku znamenalo obojstranne udržiavané živé spojenie. Ibaže bolo sťažené potom, keď etnické hranice boli vyznačené aj štátnymi.

Hlboko precitujeme národnú horlivosť (nie nacionalizmus politický a šovinistický!) jedincov — vzdelancov, ba aj jednoduchých ľudí od náčinia, statočných a štýlom života verných predkom, ktorých charakterizovala pracovitosť, skromnosť, pokojamilovnosť bez chůťok na výboje, roduvernosť i úprimná nábožnosť. S týmito vlastnosťami i s Bibliou, Transciusom a modlitebnými knižkami opúšťali ľudia svoje hniezdo pod Tatrami, aby pred 275 rokmi na Turkami spustošenej zemi zakladali novú postać prijímajúc pozemský údel: žiť a prežiť. V tom prúde nadol vidíme postupne od nás odchádzajúcich, aby všestranne podporili, zveľadili slovenský život tam dolu, ale aj zdola nahor prichádzajúcich, ktorí tu dorástli na osobnosti, čo podporili zase našu kultúru, umenie, školstvo aj techniku. Javí sa nám to ako dvojsmernosť slovenského prúdenia. Južný vetrik vrátil nám vzácné kvapky. Nuž, ako v prírode, tak aj v oblasti ducha: kolobeh a vzájomnosť. V tomto pohľade trenčiansky región zaznamenal niekoľko kultúrnych dejateľov. Sú to predovšetkým Seberíniovci.

JÁN SEBERÍN začína rodovú reťaz tých, ktorí najmä ako kňazi pôsobili v Békéšskej Čabe. Zaslúži si vďačnú spomienku, aj keď sám v B. Čabe nepôsobil, ale jeho potomkovia áno. Narodil sa na Nový rok 1780 vo Veličnej na Orave. Dvanásťročný sa učil po maďarsky na gymnáziu v Rožňave, kde mu národnostné ústrky a urážky zostrili cit spravodlivosti. Ďalej študoval v Kežmarku, Prešove, Bratislave i na univerzite v Jene, kde okrem teológie venoval sa aj botanike a mineralógii. Ako kňaz získal čestný doktorát jenskej univerzity. Ako farár pôsobil v Nitr. Strede (1807—11), v Kochanovciach (terajších Adamovských K.

1811—19), v Ban. Štiavnicí, kde sa r. 1832 stal seniorom a r. 1834 superintendentom, t. j. biskupom Banského dištriktu. Pri jeho biskupskej inštalácii kázali viacjazyčne. Po slovensky kázal Ján Kollár, slovenský farár z Pešti, oduševňujúc najmä mládež. Učená spoločnosť banského okolia založená r. 1810 Bohuslavom Tablicom na vydávanie slovenských náboženských kníh poverila J. Seberíniho vyučovaním češtiny (bibličtiny) na štiavnickom lýceu. Založenie školy v Ban. Štiavnicí pre chudobné banícke deti považoval Seberíni za najväčší úspech svojej duchovnej práce. Z toho, že odporúčal Meltzerom napísanú gramatiku maďarskej reči pre slovenské školy, možno usudzovať na osvietenské snahy poznávať čo najviac.

Ján Seberíni sa postavil proti snahám o Úniu, t. j. spojenie evanjelikov augsburgského vyznania s evanjelikmi helvétskeho vyznania, čo r. 1841 presadzoval gen. dozorca evanj. a. v. cirkvi v Uhorsku gróf Karol Zay, ktorý vyhlásil: “Nebud’me ani luteráni, ani kalvíni, ani rímskokatolíci, ani pravoslávni, ani kresťania, ani židia, ale všetci bud’me Maďari!” Nebezpečenstvo Únie posúdil a knižne naň upozornil r. 1846 Jozef Miloslav Hurban. V Kuzmányho Zpěvníku sú aj piesne od J. Seberíniho, ktorý zostavil tiež Pohrebnú agendu i konfirmačnú knižku. Viedla ho aj myšlienka založiť Maticu slovenskú, slovenskú knihtlačiareň, stál pri kolíske zakladania Tatrána. Pre údajnú opozíciu proti Viedni bol r. 1848 odsúdený na smrť, čo bolo zmenené na väzenie. Mal 5 detí, z nich Gustáv mal k Čabe priamy vzťah formovaný aj dedičnými faktormi.

GUSTÁV SZEBERÍNYI sa narodil 8. 10. 1816 v Kochanovciach. Po vychodení stredných škôl v Ban. Štiavnicí a v Bratislave študoval tam aj filozofiu a teológiu. V rokoch 1838—1840 si prehĺbil teologické vedomosti v Jene. R. 1840—42 je domácim učiteľom v Rumunsku, potom biskupským kaplánom pri otcovi v B. Štiavnicí, 10 rokov farárom v Kostolných Moravciach a r. 1853 stáva sa farárom v Békésskej Čabe, v zbore počítajúcom 35 tisíc duší, kde zotrval až do smrti r. 1890. V Čabe bol aj seniorom, zapisovateľom dištriktuálneho a celokrajinského konventu. Roku 1872 bol zvolený za biskupa Banského dištriktu. Viedenská evanjelická teologická fakulta ho poctila doktorátom. R. 1878 stáva sa kráľovským radcom, o rok krajinským snemovým poslancom proti Apponyimu a r. 1890 je členom hornej snemovne Uhorska.

G. Szeberínyi zažil silnú maďarizáciu. Borguľa — Švihran v knihe Tu sa usadíme (1979) uvádzajú poznatok: “Kto zo Slovákov v čabianskej

oblasti nekládol odpor a prispôboval sa, mal dvere ku kariére otvorené”. Pre presadzovanie, aby sa na sarvašskom učiteľskom ústave vyučovala slovenčina, maďarská mládež ho v noci napadla a vytĺkla mu okná na fare. Nezľakol sa, verejne prejavoval svoju slovenskosť. Za jeho pôsobenia v Békéšskej Čabe bolo postavených 12 evanjelických škôl vrátane gymnázia. Biskup Jur Janoška píše v Cirkevných listoch: “Mnohé diela ním v život uvedené, hlásať budú i pozdnému potomstvu jeho meno...” Bol predsedom Zpevníkového výboru, vydal otcom napísanú konfirmačnú príručku a je aj autorom Chrámovej agendy, t. j. knihy bohoslužobných kňazských výkonov (1867). V Čabe za neho boli postavené dve krásne fary i kostol vo Viniciach.

Gustávov syn **Dr. LUDEVÍT ŽIGMUND SZEBERÉNYI** bol taktiež kňazom v B. Čabe a to vyše 50 rokov. Jeho cirkevný časopis Evanjelické cirkevné pohľady a Čabiansky kalendár ním založený r. 1920 majú veľký význam v dejinách dolnozemsých Slovákov, ako aj ním založené kníhkupectvo v Čabe, čo už v samotnom kalendári bolo náležite zhodnotené.

JÁN MICHAL SZEBERÍNI — najmladší syn superintendenta dr. Jána Seberíniho, nar. 14. 2. 1825 bol tiež čabianskym farárom i biskupom banského dištriktu. Bol stúpencom Cisárskeho patentu upravujúceho pomer evanjelických cirkví k štátu, ktorý Maďari neprijali z odporu voči Viedni. Z veľkého počtu jeho spisov a kníh hodno spomenúť vzácne apologetické dielo Od Marxa po Lenina.

Nie je náhodilé, že Seberíniovci jeden za druhým pôsobili v B. Čabe ako kňazi najvyšších hodností. Kráčali totiž v šľapajách svojich otcov.

SAMUEL TEŠEDÍK narodil sa v Púchove r. 1710, kde Moravská ulica podnes hlása pamiatku tých, čo sa po bitke na Bielej Hore pre silný náboženský útlak uchýlili z Čiech na Slovensko. Rodina Tešedíkova pochádzala z Moravy. Samuel po štúdiách na univerzite v Jene pôsobil ako kňaz v Čabe, kde postavil aj kostol. Zaujímavé veci z jeho pôsobenia uvádza Ľudevít Haan v Pamätnostiach a tiež Čabiansky kalendár r. 1992 v zopakovaní r. 1991. Zomr. 1749.

SAMUEL TEŠEDÍK ml., syn horeuvedeného, narodil sa v Alberti r. 1742. Študoval na evanj. lýceu v Bratislave, kolégiu v Debrecíne, univerzite v Erlangen, Jene, Drážďanoch, Halle, Berlíne. Okrem teológie venoval sa aj štúdiu prírodných vied. Bol farárom v Sarvaši, kde založil Praktický hospodársky inštitút r. 1780. Zavádzal do poľnohospodárstva racionalizačné metódy. Zomrel r. 1820.

Vzájomnosť stredné Považie — Békéšska Čaba je založená aj na opačnom pohybe: zdola nahor. Z B. Čaby prišli k nám:

JÁN KRASKO ZÁPOTOCKÝ rodom z B. Čaby (23. 7. 1893), kde pôsobil ako učiteľ. U nás pokračoval vo Vaďovciach, Modre, Bukovci a Galante. V rokoch 1926—1950 bol úradníkom školskej správy na ministerstve školstva v Bratislave. Zbieral a upravoval ľudové piesne pre klavír a zbory detské, stredoškolské, mužské. Zostavil Učebnicu spevu, komponoval kantáty, symfonické diela. O hudbe písal do časopisov. Zomrel 28. 7. 1967.

JÁN VALAŠŤAN DOLINSKÝ narodil sa tiež v B. Čabe 15. 2. 1892. Po absolvovaní učiteľského ústavu v Arade prišiel v októbri 1913 učiť do Hrachovišťa, v januári 1919 prišiel na školu v Brezovej pod Bradlom. V r. 1923—1928 učil v Beckove. Súčasne pôsobil aj ako organista. Od r. 1928 tvoril v Hudobnom odbore Matice slov. v Martine. Zbieral a upravoval čabianske ľudové piesne pre mužský zbor. Naše vydal pod názvom Z našich hôr a dolín. Zhudobnil verše viacerých slov. básnikov, zostavil mnohé spevníky (Slávme slávne, Detské zbory, Na nivách Pánových). Zložil komorné skladby. Vydal Všeobecnú náuku o hudbe i učebnice a slovníky esperanta.

ONDREJ KVAS rodák z B. Čaby (21. 11. 1883) vyučil sa za zámočníka. Zaoberal sa konštrukciou lietadiel, z ktorých niektoré boli pojaté do výzbroje rak-uhorskej armády. Pilotoval vlastné stroje. V Trenčíne na Horej Sihoti sa aktívne zúčastnil vzletu na leteckom dni. Zomrel 27. 1. 1974. Jeho menovci pochádzajúci z B. Čaby pôsobili ako osobnosti aj u nás.

Z uvedeného prehľadu o vzájomnosti Trenčín—Békéščaba a pod dojmom návštev na Dolnej zemi je nám pre obraz tamojšieho súčasného slovenského života bôľno u srdca. Konštatovanie rapídne klesajúceho počtu Slovákov aj ich škôl pôsobí pesimisticky. Ešte sa držia a chcú žiť Slováci v Rumunski i v Juhoslávii, ale naši v Maďarsku odumierajú. Ak ich v potrianonskom Maďarsku bolo 600—800 tisíc, je neuveriteľné, že by počet tisícov v súčasnosti určovalo nižšie dvojciferné číslo. Je paradoxné, že kvôli existencii opúšťali naši rodnú zem, a oni v zahraničí zanikajú. Dlhodlho asimilácii vzdorovali, ale viac a viac jej už podliehajú. Aká transfúzia by bola na záchranu účinná? Jedna z tých Kollárových sestier: národnosť a náboženstvo je smrteľne ohrozená. Príčiny sú známe. Trianonom nedostala naša menšina záruky rešpektovania menšinových práv a dobromyseľné odporúčanie Haanova, aby sa Slováci učili

maďarčinu, nemalo zámer odnárodňovania. Praktický a nielen úradný styk obyvateľov vyžaduje znalosť úradného jazyka, ako je to všade vo vlastnom záujme menšín nutné. V porovnaní s pomermi u nás maďarská menšina vzrastá, rozhodne národne neupadá. Rastie aj počet jej škôl. Považujeme za tragické, že hodnoty vytvárané rodnými našimi na Dolnej zemi strácajú punc slovenskosti. Vysvetlenie: naša prispôsobivosť, ústupčivosť, považovanie cudzieho za cennejšie, dobráckosť, obetavosť až po zriekanie sa toho najposvätniejšieho a najdrahšieho: svojej národnosti. Náš národ v zahraničí upadať nemusí. Zriekať sa národnosti a jazyka kvôli ušetreniu problémov, je otrasný jav.

Český básnik Heyduk vyslovil chválospev na slovenčinu aj myšlienkou, že ak anjeli hovoria v nebi, tak určite je to reč slovenská. J. Melcer piesňou v Zpevníku č. 625 kladie na srdce: "Jak bys nemel milovati kmen, jehož jsi výstrelek, nemel o ten pečovati, jehož jsi částka, celek?"

Dvojsmernosť prúdenia slovenskej krvi, ducha i povedomie spolupatričnosti... Cítíme s vami, drahí naši krajanovia a chceme žiť s vami. Pozdravujeme vás odkazom J. A. Komenského (jeho myšlienky propagoval práve S. Tešedík, ml.):

"Živ buď, národe posväcený Bohu a neumírej!"

*Milan Hargaš
Adamovské Kochanovce,
okr. Trenčín*

Rušné dni v Békésskej Čabe

V rámci poslávk 275. výročia znovuosídlenia Békésskej Čaby Slováckmi 24. a 25. septembra 1993 predstavitelia slovenskej národnosti jubilujúceho mesta mali možnosť znova dokázať, že chcú a vedia dôstojne vzdávať hold svojim predkom. Ako tí močariská, nekonečné pusty, Turkami spustošenú zem vedeli znova zúrodniť, aj dnešní, ich potomkovia sa usilovali početnými akciami oživiť to, čo sa pomaly stráca, ale nádej ostáva, že ešte nezanikne.

Prvé zasadalo predsedníctvo Zväzu Slovákov v Maďarsku a okrem iných aktuálnych problémov rokovalo o dvoch závažných otázkach nášho života, a to o parlamentom schválenom národnostnom zákone a o osude domu slovenskej kultúry v Békésskej Čabe.

Po obede a v nasledujúci deň v organizovaní Samosprávy župného mesta Békésskej Čaby, Zväzu Slovákov v Maďarsku a Čabianskej organizácie Slovákov nasledovali ďalšie akcie: vedecká konferencia o slovenskej kultúre u nás a vo svete, stretnutie slovenských kultúr a Slovákov, bývalých obyvateľov Čaby a balíčkový bál.

Úvodnú prednášku vedeckej konferencie mala predsedníčka ZSM Anna Divičanová, ktorá hovorila o modeloch kultúry Slovákov v Maďarsku, o jedno- a dvojazyčnosti našich Slovákov. Do konca minulého storočia pre väčšinu Slovákov na Dolnej zemi bola charakteristická jednojazyčnosť, keď ešte tradičná (ľudová) kultúra, cirkevná kultúra a vyššia (meštianska) kultúra bola slovenská. Časom sa náväznosť slovenskej kultúry na všetky tri vstvy mení. Zostáva náväznosť na ľudovú a cirkevnú kultúru. Dnes však už prevláda slovenskosť len v ľudovej kultúre (niektorých) osád obývaných i Slováckmi.

Témou prednášky vedeckého pracovníka župného archívu Békésskej župy Jána Gombosa boli príčiny príchodu Slovákov na Dolnú zem. Riaditeľ Vysokiej školy pedagogickej v Békésskej Čabe. L. Kőteles prednášal na tému Hierarchia hodnôt v Čabe po jej znovuzaložení. Zdôraznil, že pri začiatkoch v hierarchii hodnôt na prvé miesto sa kládla užitočnosť, praktická účelnosť. Kultúra pre široké vrstvy, ktoré zápasili s existenčnými problémami, bola pochopiteľne druhoradá. O popredných postavách slovenského kultúrneho života a o spolkoch v Békésskej Čabe prednášal vedecký pracovník Múzea F. Móru v Segedíne Štefan Tóth. Miroslav Demák z Vojvodiny oboznámil poslucháčov so situáciou Slovákov v bývalej Juhoslávii. Priam zarážajúca bola jedna jeho

konštatácia, totiž že dnes u nich i následkom známych tragických udalostí každý deň je o dvoch Slovákov menej. Podobne o stave svojich Slovákov referovali i ďalší hostia, ako Jozef Hajniš zo Zakarpatska, Pavol Bujtár a Ján Kukučka z Rumunska, vedúca vedeckého oddelenia ÚZS Matice slovenskej Ľubica Bartalská o Slovákoch vo svete, v zámorí, predovšetkým v USA. Ešte i dnes aktuálnu otázku, problematiku výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a ČSR, si volil za tému svojej prednášky spolupracovník Múzea M. Munkácsyho v Békésskej Čabe Matej Mazán.

Nasledujúci deň patrilo kultúre, priateľskému stretnutiu a zábave. V Dome mládeže po pozdravných slovách vedúcej Čabianskej organizácie Slovákov Anny Ištvánovej, podpredsedu ZSM Štefana Tótha a primátora župného mesta Békésskej Čaby Jánosa Papa "súťažili medzi sebou" slovenské kultúry. V programe vystupovali: pávi krúžok z Békésskej Čaby, z Mezőmegyeru, folklórny súbor z Krompach, Veselá kapela z Komárna, spevokol z Nových Zámkov, skupina z Užhorodu, žiaci čabianskej slovenskej školy a zo školy na ulici Madácha, citaristi z Poľného Berinčoka a Národnostný súbor Békésskej Čaby. Po kultúrnej prehliadke v speve a v tanci sa pokračovalo i mimo javiska.

Táto veselá nálada sa potom preniesla i do Kultúrneho domu Téгла v Jamine (vo Viniciach), kde sa bohatý dvojdnový program končil tanečnou zábavou, balíčkovým bálom a priateľským stretnutím Slovákov-bývalých obyvateľov Čaby.

Séria osláv 275. výročia pokračuje. 7.—8.—9. októbra zasadá V. medzinárodná etnografická národnostnovýskumná konferencia. Vyvrcholením jubilejného roka sú akcie 22.—23.—24. októbra 1993.

Ján Chlebnický

Dvojitá väzba čabianskych Slovákov

V dvojitej väzbe žijú v tejto vlasti Slováci, ktorí nezapierajú svoj slovenský pôvod, a ak sú ešte navyše Čabänia, zabúšia im srdcia, keď vracajúc sa domovvidia vežu veľkého kostola. Lebo vedia, že sú doma.

Ved' naši predkovia stáli pred ťažkým rozhodnutím: zanechajúc svoju rodnú zem, na Dolnej zemi hľadali útulok, novú vlasť. Ľudia, ktorí sa dobrovoľne rozhodli urobiť tento krok, museli počítať s dvomi ťažkosťami: existenčnou neistotou a možnosťou straty etnických hodnôt.

My, neskorí potomkovia predkov prehlasujeme: napriek všetkým negatívnym vplyvom uplynulých stáročí ešte stále vieme reprezentovať tie hodnoty, ktoré v žiadnom prípade nedajú vytrieť prítomnosť Slovákov z minulosti tohto mesta.

Hoci tichto a vždy menej, ale počuť ešte slovenské slovo, z budov nás pozdravujú svojrázne slovenské motívy a ešte i rodiny chránia a pestujú tradície svojich predkov.

Toto mesto počas stáročí sme spoločne vybudovali takým, aké je dnes, medzičím sme vytvorili novú hodnotu: čabianskosť. Čabianski Slováci vzájomný vplyv dvoch kultúr prežili ako obohacovanie svojej kultúry a sú presvedčení, že je to obojstranné.

Tento dvojitý vplyv samozrejme zatiaľ môže vytvárať hodnoty, kým je schopný žiť v harmónii a nesnaží sa uplatniť na úkor druhého prvku. Vnútoraná rovnováha je veľmi krehká. K jej udržaniu je nevyhnutne potrebné v prvom rade to, aby si Slovač v rodine zachovávala a pestovala materčinu a svoju kultúru, a väčšina zase napomáhala prežívanie menšinového bytia v rôznych oblastiach života, aby čabianskosť a prítomnosť slovenskej menšiny v tomto meste pokladala za hodnotu i naďalej.

V znamení týchto myšlienok pozdravuje Čabänov miestna organizácia Slovákov a priateľský kruh slovenskej mládeže z príležitosti 275. výročia znovuosídlenia Békésskej Čaby Slovákmí.

Poznámka:

Tento článok bol uverejnený v denníku Békés Megyei Hírlap dvojjazyčne 22-ého októbra 1993. z príležitosti odhalenia pamätného kameňa pred Metským úradom.

K R O N I K A

kultúrnych a spoločenských podujatí, ktoré sa poriadali z príležitosti 275. výročia znovuosídlenia Békešskej Čaby.

9. január 1993 *Celokrajinský festival sólového ľudového tanca za účasti aj národnostných sólistov.*
- 7.—8. mája *Medzinárodné stretnutie organizácií Červeného kríža, na ktorom boli prítomní účastníci aj zo Slovenska a Slováci z Užhorodu.*
- 15.—16. mája *Medzinárodné sympóziu slovenských výskumných ústavov zo strednej Európy. Odborným garantom bol Slovenský výskumný ústav v Békéšskej Čabe. Jednou z hlavných tém programu bola história Békéšskej Čaby a jej slovenský duch.*
- 15.—19. júna *Medzinárodná výstava a veľtrh CSABA Expo '93. Na podnet Čabianskej odbočky Slovákov sa uskutočnili stretnutia slovenských obchodníkov s tunajšími, aby mohli nadviazať aj obchodné kontakty. Počas trvania CSABA EXPO 93 pravidelne vysielala Csaba Tv televízne spravodajstvo aj v slovenskej reči.*
11. augusta *Výstava fotografií v Rozprávkovom dome pod názvom Slovenské poklady očami Američaniek. Spoluporiadateľmi boli aj Slovenský národnostný dom, mládežnícka organizácia a ČOS.*
19. augusta *Výstava akademického maliara Štefana Bubana z Trebišova. Na vernisáži sa zúčastnil autor, predstaviteľ mesta Trebišov a odbočka MS.*
- 17.—20. augusta *Medzinárodný festival dychových orchestrov. Hostom bola aj dychovka z družobného mesta Trenčín.*
20. augusta *275. výročie znovuosídlenia Békešskej Čaby —oficiálne otvorenie slávností. Vystúpili tanečné súbory z tých krajov Slovenska, odkiaľ pochádzajú predkovia*
-

- tunajších Slovákov — napr, Súbor Kokavan z Koka-
vy n. Rimavicou a Palóc z Fil'akova. Slávnostný pre-
jav po slovensky predniesol pred Mestským úradom
na námestí pán Michal Mata, úradujúci predseda Zvä-
zu Slovákov v Maďarsku, a György Szabad, predseda
Maďarského parlamentu. Pri tejto príležitosti sa
ukončila aj túra cyklistov z mádežníckych organizácií,
ktorá trvala 2 týždne. Trasa túry bola z Hradišťa po
Békéssku Čabu, teda po ceste, ktorú prekonalí aj
prvé slovenské rodiny. Primátorovi mesta pánu Pa-
povi odovzdali vlajku, ktorú sami zhotovili.
- 26.—28. augusta *Celoštátne stretnutie Zväzu ochrancov miest a dedín.*
V sekcii národnostných tradícií sa venovala osobitná
pozornosť čabianskej architektúre slovenského
pôvodu.
21. augusta—
5. septembra *Jubilejná filatelistická výstava*, na ktorej boli vydané
dva druhy diplomov, pamätný korešpondenčný lístok
a uskutočnilo sa pečiatkovanie pamätnou pečiatkou.
- 3.—4. septembra *Celoštátna historická a kultúrohistorická konferen-
cia* na Vysokej škole v Békésskej Čabe. Hlavné témy:
— Znovuosídlenie krajiny a kraja
— Sťahovanie a výmena obyvateľstva
— Migrácie a ich kultúrohistorický vplyv
— Inteligencia kedysi a dnes
- 15.—29.
septembra *Telefonická hra v CSABA TV* — vysielanie aj po
slovensky. V hre sa čerpal z knihy J. Dedinského:
Spisy o dejinách a národopise Békésskej Čaby.
- 24.—25.
septembra *Dni slovenskej kultúry*
2. októbra Futbalový turnaj o Dolnozemský pohár medzi
mužstvami z Topoľčian, Nadlaku, Budapešti a
Békésskej Čaby, ktorý otvoril mešťanosta pán Pap.
- 7.—9. októbra *V. medzinárodná etnografická a národnostnový-
skumná konferencia* vedeckých a výskumných pra-
covníkov. Významnú finančnú čiastku na jej usku-
točnenie poskytol aj Mestský úrad.

**Delegácia družobného mesta Trenčín na posedení s vedením pobočky
a osvetovými spolupracovníčkami Mestského úradu**

**II. Medzinárodné stretnutie slovenských detských súborov v
Békésskej Čabe. Na fotke sú tanečníčky čabianskeho národnostného
súboru v Rozprávkovom dome.**

-
14. októbra *“Výber z čabianskych kalendárov”* — večer slovenskej literatúry. Spoluporiadateľom bola Župná knižnica a mládež.
Toho istého dňa bola odhalená dvojjazyčná pamätná tabuľa Jánovi Jurajovi Harruckernovi na nádvorí Mestského úradu.
20. októbra *Výstava detských kresieb “Naše mesto”* v Župnej knižnici. Odmenené práce čerpali námety z histórie mesta a jej ľudovej architektúry, napr. príchod Slovákov na Dolnú zem.
22. októbra *Odhalenie pamätného kameňa* pred Mestským domom. Slávnostný prejav predniesla doc. dr. Anna Divičanová vo dvoch jazykoch.
Kameň je prirodzený úlomok z kameňolomu Breziny v Hontianskej župe, odkiaľ pochádzajú prví osídlenci. Slávnostné odhalenie kameňa spestril súbor “Radost” z Trenčína. Hymnickú pieseň “Kto za pravdu horí” zaspieval spevokol zo Slovenského gymnázia pod vedením Jána Sutyinského.
V tento deň sa uskutočnilo aj slávnostné zasadnutie mestskej samosprávy, s prednáškou akademika Kálmána Bendu. Otvorená bola výstava “Z histórie mesta” v župnom múzeu. V župných novinách sa vytlačil dvojjazyčne článok “Dvojité väzba”.
“Darček od vmúčať” kultúrne podujatie, kde vystúpil aj súbor “Radost” z Trenčína.
23. októbra *Súťaž o históriu mesta* pre žiakov základných a stredných škôl pod názvom “Putovanie časom”.
Knižná premiéra a otvorenie výstavy čabianskych portrétov a bibliografie, diel vydaných z príležitosti 275. výročia znovuosídlenia Békésskej Čaby.
24. októbra *Slávnostná bohoslužba* vo Veľkom evanjelickom kostole.
Otvorenie výstavy “Z dejín cirkvi”
Slávnostný koncert, na ktorom bolo predvedené Mozartovo Reguiem vo Veľkom kostole.
-

Publikácie, vydané z príležitosti 275. výročia:

Július Dedinský: Spisy o dejinách a národopise Békésskej Čaby
 Čabiansky nárečový slovník
 Spevník čabianskych ľudových piesní
 Historická čítanka
 Kresby o Békésskej Čabe
 György Tábori: Dielo Ernő Sztraku

Podujatia, ktoré organizovala a finančne podporila Čabianska organizácia Slovákov:

22. januára 1993 *Stretnutie hostujúcich učiteľov, pôsobiacich v Maďarsku, v Békésskej Čabe.*
Stretnutie slovenskej inteligencie v Hoteli Garzon, ktorého sa zúčastnili aj hostia z Nadlaku a Užhorodu.
- február 1993 *Slovenský bál* v kultúrnom dome Téгла
 Vystúpenie tanečnej skupiny "Detva" v Slovenskej škole.
- marec 1993 *Otvorenie výstavy rumunskej maliarky slovenského pôvodu Alžbety Jasovičovej.*
Stretnutie so slovenskými spisovateľmi za účasti hostov Jána Tužinského, Jozefa Puškáša
 Posedenie so spisovateľom Ivanom Hudecom
 Prijatie učiteľov z Mlynkov (Pilisszentkereszt)
 Návšteva Slovenskej školy.
 Uskutočnili sa tradičné páračky a priadky.
- apríl 1993 *Parlamentná delegácia na čele s predsedom parlamentu Ivanom Gašparovičom zo Slovenska* v Békésskej Čabe
 Tradície pod názvom "Veľkonočné zvyky"
 Prehliadka módy s medzinárodnou účasťou. Predstavili sa tu žiačky z družobného mesta Trenčín
 Vystúpil súbor Trenčan — reprezentant Gymnázia Ľudovíta Štúra v Trenčíne.
- máj 1993 *II. stretnutie slovenských detí.*
 Hostami detí z Békésskej Čaby boli deti z Nadlaku a Užhorodu.

-
- jún 1993 *Netradičné hodiny spevu* — Pávi krúžok zaspieval čabianske ľudové piesne na troch školách s vyčovaním slovenčiny.
- júl 1993 *Det'ský tanečný tábor* v Battonyi pre slovenské deti z Dolnej zeme
- august 1993 Návšteva slávností v Priechode, okres Banská Bystrica. Mestská oficiálna delegácia navštívila Užhorod. Priateľstvo oboch miest vzniklo z iniciatívy Slovákov
Prijatie hostí z Hradišťa a Trebišova.
Rádio CSABA vysiela správy aj v slovenčine, telefónna hra.
Slávnostné otvorenie školského roka vo všeobecnej škole na ul. Madácha, *odovzdanie jazykového laboratória*. Vystúpila dychovka z Komárna. Slávností sa zúčastnili parlamentní hostia a zástupcovia MS z Bratislavy.
- september 1993 Tanečný súbor zo Slovenskej školy a Pávi krúžok na návšteve v *Storožnici* (Zakarpatsko), kde MS poriadala oslavy. Národnostný tanečný súbor z Békešskej Čaby vystúpil v *Krompachoch* na oslavách mesta a jarmoku.
- 24.—25.
septembra 93 “*Dni slovenskej kultúry*”
V ich rámci sa uskutočnili podujatia:
— Konferencia o stave slovenskej kultúry vo svete
— Stretnutie slovenských kultúr a Slovákov okolitých krajín
— Slovenský bál. Na ňom vystúpili súbory z Nových Zámkov, Komárna, Krompách a Užhorodu. Pri tejto príležitosti sa uskutočnilo aj stretnutie bývalých občanov Békešskej Čaby, ktorí sa v roku 1946 vysídlili na Slovensko.
Delegácia župy a ČOS na návšteve v Komárne
Účasť na Slovenskom dni v Telekgerendáši.
- október 1993 *Festival ľudových piesní a tancov dolnozemskej mládeže* — stretnutie detí v Slovenskom Komlóši. Literárny večierok v Maďarsku žijúcich spisovateľov a básnikov v Bratislave. Delegáciu z Maďarska prijal
-

minister kultúry Slovenskej republiky Dušan Slobodník

Účasť na slávnostnom *odhalení kameňa* pred Mestským úradom.

Matičné dni v Komárne — 45 členná delegácia z Békésskej Čaby na návšteve Komárna.

november 1993

Celoštátne stretnutie vedúcich národnostných klubov
Výstava ľudového umenia

Výstava čabianskeho slovenského maliara Pavla Pataja

Celoštátne stretnutie speváckych a folklórnych súborov. Vystúpenia zhodnotila odborná porota a odovzdala hodnotné dary.

Uzávierka kroniky dňa 28. 11. 1993

Zostavila: H. Somogyiová

Účastníci župného stretnutia slovenských klubov v Telekgerendási
11-eho septembra 1993.

Ivan Gašparovič — v Békésskej Čabe — medzi Slovákmi

*Zriadenie slovenského kultúrneho strediska sa pohlo
z mŕtveho bodu*

V apríli nad vchodom budovy samosprávy župného mesta Békésskej Čaby tri zástavy — maďarská, slovenská a čabianska — naznačovali okoloidúcim, že sa v meste deje niečo nevšedného. Zavítala sem delegácia Národnej rady Slovenskej republiky, aby prvý deň svojho trojdňového pobytu v našej vlasti strávila v centre dolnozemskej Slovákov a stretla sa s potomkami slovenských evanjelických znovuzakladateľov mesta, ktorí sa tu usídlili pred 275 rokmi.

Delegáciu bratislavských parlamentných strán, ktorú viedol predseda Národnej rady Slovenskej republiky Ivan Gašparovič, v reprezentačnej sieni radnice najprv oboznámila s krátkou históriou mesta členka Predsedníctva Zväzu Slovákov v Maďarsku, národnostná referentka mestskej samosprávy Elena Somogyiová. Po tomto informoval hostí o prítomnosti mesta vicestarosta László Domokos. Zdôraznil, že doterajšie vymoženosti 70-tisícového župného sídla sú spoločným dielom tu žijúcich Maďarov a Slovákov. Občania Békésskej Čaby od jej znovuzaloženia vždy spolunažívali v priateľstve a v plnej zhode. Čo sa týka národnostných úloh samosprávy, vicestarosta ubezpečil prítomných, že mesto sa aj v budúcnosti bude usilovať o zabezpečenie podmienok pre nerušenú činnosť národnostných inštitúcií.

Po krátkej výmene názorov na tlačovej konferencii Ivan Gašparovič zdôraznil, že slovenský parlament i vláda cítia zodpovednosť za svojich krajanov v zahraničí a preto sa usilujú poskytovať im podľa možnosti účinnú pomoc. V súvislosti s tým však poukázal na to, že pri realizácii úloh národnostnej politiky Slovenská vláda a parlament vychádzajú zo stanoviska, podľa ktorého nie je potrebné pridržiavať sa princípu reciprocity. Ba, podľa neho riešenie problémov národností má prebiehať bez vonkajšieho zasahovania iných krajín, samozrejme, v súlade s medzinárodnými dohodami. Čiže v tomto procese má prednosť ten štát, na území ktorého dané národnosti žijú. V tejto oblasti nemajú miesto protirečenia, ale naopak, treba sa snažiť o zosúladenie záujmov.

— Som rád, že môžem byť medzi vami, v meste, kde pred 275 rokmi začali svoj nový život Slováci, — povedal I. Gašparovič v župnej knižnici, kde sa stretol s predstaviteľmi slovenskej inteligencie mesta. — Je to dobrý pocit, keď príde človek do cudziny a počuje svoju materčinu. Po 275 rokoch tu tento jazyk žije, čo je aj vašou zásluhou. My sa budeme usilovať pomôcť vám, aby sa tu slovenčina aj naďalej udržala. I keď máme svoje hospodárske ťažkosti, budeme sa snažiť pomáhať aj hmotne.

Členov slovenskej parlamentnej delegácie mnohostranne informovala o národnostnom živote mesta vedúca čabianskej pobočky Zväzu Slovákov v Maďarsku Anna Ištvánová. Samozrejme, nezamlčala ani nedostatky a otvorene hovorila o tom, v akej oblasti očakávajú Čabania pomoc materskej krajiny. Z hľadiska zachovania slovenského jazyka za dôležité pokladala vybudovanie televízneho zosilovača na Dolnej zemi, ktorý by tunajším Slovákom umožnil príjem programov Slovenskej televízie. Konštatovala, že členovia pobočky ZSM sa kladne stavajú k založeniu slovenského kultúrneho strediska v meste. K dôkladnejšiemu informovaniu hostí prispeli predsedníčka ZSM dr. Anna Divičanová, zástupca riaditeľa slovenskej školy Michal Lászik, pracovník Výskumného ústavu ZSM v Békéšskej Čabe Ján Chlebnický, slovenská referentka župnej knižnice Mária Staneková a ďalší účastníci stretnutia.

Na stretnutí druhý vicestarosta mesta György Molnár s radosťou zahlásil uznesenie metského samosprávneho zboru z 1. apríla t. r., podľa ktorého členovia samosprávy jednohlasne schválili návrh, aby mesto darovalo Zväzu Slovákov v Maďarsku budovu na ulici L. Kossutha pod číslom 10, kde by pôsobilo slovenské kultúrne stredisko. Text uznesenia odovzdal vicestarosta za búrlivého potlesku úradujúcemu predsedovi ZSM Michalovi Matovi. K darovacej ceremónii sa pripojil aj predseda NR SR Ivan Gašparovič, ktorý odovzdal čabianskemu výskumnému ústavu Zväzu kompletný počítač.

V čase uzávierky našich novín pokračovali rokovania delegácie NR SR v Budapešti, kde sa I. Gašparovič stretol s najvyššími predstaviteľmi maďarskej vlády a parlamentu i s delegáciou našich alternatívnych organizácií — SOS, ZSSM a OSMM. O tomto stretnutí budeme informovať v budúcom čísle, v ktorom uverejníme aj rozhovor nášho redaktora s predsedom NR SR.

Juraj Dolnozemský

Večer

*Blíží sa ako donútený,
večer.*

*Usadúva prach
prestáva hrmot,
pred hostincom
rozlučujúci chlapi
podávajú si ruky
a rozoberu ich ulice!
Hviezdy už viditeľné sú
po oblohe!*

*Sedliackých domoch
v zadných dvoroch
utíšil sa aj gagot,
nasýtených hús.*

Noc

*tmou zaťažená
bez mesiaca a bez hviezd!
Srdce trápi, smutná samota
v izbe mlčí bezvýznamné ticho
Nad ránom už nezostáva
iba kvapočka nádeje
aj tú stratu predsa*

*trebe prežiť!
Skončí sa jeseň
započalo snežiť.*

Pavel Bujtár

Sen

Đuro Krnáč je človek pracovitý. Len čo sa rozvidnie, už sedí na mostíku pred brigádou. Čaká na auto, aby šiel do poľa. No nie je sám, čakajú tam aj druhí. Sedia alebo stoja a pretriasajú najnovšie správy.

— Počuli ste, stará Bubenka zomrelí.

— Ved' mali už osemdesiatdeväť. Tri roky stále v posteli. Dobře sa im stalo.

— Kováčovci si kúpili novú obedovú súpravu. Za šesť tisíc.

— Hm, ľudkovia, to vám je peniaz a len za pár tanierov a misiek. Ale odkiaľ že zohnali tí ľudia toľký peniaz? Ved' predsa len on zarába.

— Mázička predali pätnásť litrov pálenky po sto lei liter.

— To vám je kopa peňazí.

Đuro Krnáč zbystrel.

— Po čom? po sto lei?

— To už áno, — zaleskli sa mu oči, — poldruha tisícky a to dokonca pre nič za nič, — uvažoval, keď nasadol do auta, hútal, kým ich šofer viezol prašnou cestou do konopí a znepokojoval sa či závidel, keď zastali na úhorach.

— A naozaj dali po stovke za liter?

— No a čomuže sa divíš? Prišli akísi páni z Aradu. Na aute. A takí ľudia tí majú peňazí, na stovku-dve nehľadia.

— Ale odkiaľ len tá stará Mázička mohla zohnať pätnásť litrov? Pár sliviek má pred domom, vo dvore jednu chorú...

Niektoré ženy sa zasmiali. Chlapi sa pozreli naňho ako na zjavenie.

— Ale, Đuro, Đuro, na ktoromže to svete žiješ? Či nevieš, že pálenka sa dá napáliť nielen z cefry. Len sa trošku poskrúcaj. Pár ládičiek marmelády, dve-tri vedrá cukru...

To nedalo Đurovi pokoj. Celý deň, aj na druhý deň, ba aj celý týždeň nad tým uvažoval. Potom sa pokúsil... pár ládičiek marmelády, za tri vedrá cukru kúpil...

August sa končil. Slivky dozrievali. V dvestolitrovom sude sa kvasilo ovocie. Slivky, hrušky, marhule. Ostrá vôňa zaplavovala celé priesranstvo. Keď bolo ako má byť, žena len zhíkla.

— Kieho čerta si porobil s tou marmeládou, kde je ten cukor a koľko ho bolo...

— Čuš, — zahriakol ju, — slepačí rozum, chceš, aby to všetci vedeli? Keď prišiel čas, ktorý mal prísť, šiel Ďuro do pálenice a keď sa vrátil, priniesol dvadsaťpäť litrov pálenky.

— Nože, žena skús, čo som navaril. Dobrá je, ostrá. Až v hrdle škriabe. Žena odmietla, nuž napil sa sám. Potom sa najedol, napil zase a že bol unavený, šiel si ľahnúť.

* * *

Všade sami chlapci. Veľký ruch a potom ticho. Len stroje pracujú. Eléktřina veselo krúti kolesom a to mieša cefru v kotle, aby neprihorela. Ľudia sedia, nemajú čo robiť, len ona si veselo vrždí železnými zubkami kolies akoby sa smiala, že len tu sa môže veselo spaľovať, lebo inde je drahá. A potom tu hučí aj motor. Hlce naftu až jedna radosť. Mení ju na plyn a ten horí modrastým plameňom. Hreje, aby z medenej rúrky natiekla aj druhýkrát pálená slivovica. Potom z nej unavený starec naberie do vysokej fľaše a ponorí liehomer.

— Dvadsaťdeväť. Áno, dvadsaťdeväť. Z tej vám veľa natečie, veru veľa.

— Vidieť, že nebyvate ďaleko od obchodu, — nadhodil ktosi a sucho si odkášľal.

Všetci sa rozosmiali. Ďurovi rástlo srdce. Teraz vidieť, kto je poriadny hospodár.

Keď tieť prestalo, vlastne tieť len pre Ďura prestalo, lebo na radu pána “pálenkáša” tú slabučkú vodku už nie je dobre dávať medzi ostatnú, radšej čistú vodu — oni si ale za vedro kdesi odniesli ako dobrú — šli sa deliť. Štátu, pálenici a Ďurovi.

— No a toto je vaše, — povedal vedúci a ukázal na desaťlitrový demižón, — a ešte mi zaplatíte sedemdesiat päť lei.

Ďuro nechápal, vytreštil oči, zašomral.

— A to už ako? Z dvadsiatich piatich litrov mne patrí len desať?

— Presne.

— Ako presne? Nerozumiem. Ty žartuješ.

— A krik mi tu nerobte. Váš prípad by som mal oznámiť financom. Vaša pálenka z prvého varenia sa pustila na devätnásť stupňov. Iným len na pätnásť. A to, prosím je celokrajský priemer. Vy klamete štát.

— A to už nie! Moje slivky boli sladké ako med. Zrelé...

— Sladké ako ostatných dedičanov, no zrelá bola marmeláda a cukor, čo ste do toho dali a takto ochudobnili stôl pracujúceho človeka. Nás

všetkých, ale aj vás. Podrývate dobré meno nášho hospodárstva, lebo, žiaľ, nie ste sám...

— To nie je pravda, to nie je pravda, — kričal a rozhadzoval rukami.

— Ďuro, čo kričíš, čo sa ti robí? Pod' obedovať a chod' po cukor. Do zaváranín mi treba. Poobede dávajú u Sviečkarov...

Ďuro vstal, dlho nechápal, čo sa robí, len čosi ho začalo mrziť. Aj myšlienka, že navaril veľa pálenky ho prestala tešiť.

Poobede šiel do obchodu. Pred obchodom celý rad. Všetci frflú, nadávajú.

— Čo sa to len s tým cukrom robí? Už je tridsať rokov po vojne a hľa, stojíme naň, ako v štyridsiatom piatom...

— Kdesi sa musí vyvážať.

— Predávame ho... My sme poslední...

— Toho roku bola repa riedka.

— A cukor sa aj do cefry dáva, na pálenku. Či nevidíte, koľko pálenky je po ľud'och, ale pestovať stromy temer nemá kto. Nuž hľa ako sa veci majú. Milícia by sa mala na to pozrieť.

V Ďurovi sa niečo zarazilo. I keď bolo horúco, cítil nepríjemný chlad na chrbte i v tvári, lebo sa mu zdalo, že sa všetci naň pozerajú čudným dotieravým pohľadom.

Katarína Krettová

Vyučovanie slovenského jazyka v materskej škole na ulici Kölcseyho v Békésskej Čabe

Program predškolskej výchovy aj pre národnostné materské školy slúži ako základný dokument. Podáva smernice k realizovaniu úloh. Zásady, smernice súvisiace s jazykovou výchovou sú platné aj pre národnostné materské školy.

Naše špeciálne úlohy sú pestovanie a zachovanie národnostného jazyka, výchova lásky k jazyku, pestovanie tradícií, pestovanie jazykových schopností dieťaťa, vytváranie národnostného povedomia. Rok začíname vždy overovaním jazykových poznatkov. Za našu najdôležitejšiu úlohu pokladáme, aby si naše deti obľúbili slovenský jazyk a aby sme v nich vypestovali chuť a vôľu k učeniu.

Výchova slovenského jazyka predpokladá vedomú, plánovitú činnosť. V našej materskej škole, keď máme národnostný deň, už na začiatku školského roka sa usilujeme o jednojazyčnosť, hovoríme len po slovensky. Mimikou, hlasom (prizvukom, intonáciou), ukazovaním, metódou demonštrácie si pomáhame porozumieť si s deťmi.

Deti na začiatku všetko pokladajú za zaujímavé, za hravé, všetko sa im páči. Niektoré sa i hrajú s osvojenými poznatkami a čím ďalej, tým viac deti porozumie slovenskú reč.

Vytvorením hravých situácií sa usilujeme zabezpečiť možnosti zacvičovania už osvojených slov, vetných modelov — zabezpečujúci dobrovoľnosť, prehĺbenú, nerušenú hru.

Pre dieťa najväčším zážitkom je hra. Preto sa usilujeme o hravý spôsob jazykových zamestnaní a organizujeme ich v prirodzených podmienkach, zapájajúc aj dospelých, napríklad: na trhu, v obchode, v záhrade, na

Deň matiek v škôlke na ulici Kölcsy

pošte, v múzeu, u rodičov na pracovisku atď. zabezpečujúc týmto aj citovú motiváciu. Takto deti jednoduchú slovnú zásobu, ktorú si priniesli z domu a nové slová, vetné modely najskôr v hre začnú aj samostatne používať. Potom z iniciatívy dospelého koncom školského roka vzniká už aj dialóg. Deti o slovenských zamestnaniach doma rodičom rozprávajú ako o zážitku.

V našej materskej škole je už tradíciou organizovanie takzvaných otvorených národnostných dní, na ktorých sa zúčastnia rodičia v čoraz väčšom počte. Tradíciou je aj to, že pri príležitosti dňa matiek, i na konci školského roku rodičia i starí rodičia navštevujú slovenské podujatia a tešia sa, keď svoje deti a vnukov počujú recitovať a spievať slovenské básne a slovenské piesne.

Pavel Bujtár:

Koreňčok

Prevzala obálku a poštár odišiel.

— Otec, máme list, tuším, od syna je. Prines mi okuliare.

Vyšiel z komory, terigal pred sebou kôš klíčiach zemiakov. Položil ho na zem a prisadol si k žene.

— Od syna, hovoríš, na, — podal jej okuliare.

... a mám ešte desať dní dovolenky, chcem ich stráviť doma, pritom vám niečo aj pomôžem, aj si oddýchnem. A jar je v našich krajoch veľmi pekná, — čítala žena a zavše sa ponad okuliare pozrela na muža.

— Vidiš, predsa na nás spomína. A ty, vraj, že len vtedy, keď chystáme zabíjačku.

Sklá okuliarov utrela do šatky a čítala ďalej.

— Pozdravujem Vás, mama, otec môj...

— Vidiš, ako pekne, je učený...

Ona len hlavou kývne a číta ďalej.

— Pricestujeme 10. apríla...

Starec prevzal obálku, hľadá na ňu, hladká ju, keď sa žene zahľadá na kvitnúcu čerešňu, z ktorej vrabce odsekať púčiky, i pripomína:

— Hm, aké štemple, aj červený lístoček s “R”, na nej nalepený modrý štítok s “Par avion”. Čo to asi znamená! Vidieť, má z čoho. Na ministerstve robí.

Aprílové slniečko sa usmievalo na svet, na záhrady, na polia, na ľudí i tváre dvoch starcov, ktorí už teraz začali uvažovať nie nad tým, kde budú čo sadiť, ale ako privítajú syna.

Syn bol veľký človek. Na ministerstve pracoval. V Bukurešti.

— Ale, chlapec nám príde domov, má pár dní dovolenky, nuž riadim, veď viete, akí sú tí mešťania čistotní, — vysvetľovala susedke, keď čistila okná, — nech sa tu cíti naozaj ako doma.

— Počuj, Marka, a poriadne vyzametaj ten dvor i chodby. Aj na tie deti do tried pozri, nech sa to robí, ako treba, — hovorí riaditeľ, hľadiac na školníčku, — vieš, kto má prísť z Bukurešti a ten iste príde aj k nám. Žena prikývne a on si pritom myslí, — dcéra mi v lete ide na vysokú a taký človek z ministerstva všeličo vie, má známosti, nuž pozvem ho na kávičku do kancelárie...

— Príde Ďurko Teleky, vieš, syn starého Telekyho, na ministerstve pracuje, nuž, mali by sme ho pozvať na obed. Boli sme kolegovia na ľudovej, — hovorí doktor manželke, ktorá sa už tretí rok bije o miesto v materskej škole, nikto ju nepochopí, že má pravdu, a nevie ho získať. Vieš, pozná veľa ľudí, tu na okrese, i tam hore a s takým sa vesele diskutuje. Možno aj poradí, veď vždy to bol dobrý chlapec, tento Ďurko...

— Mišo, kde si? Kam si dal tie ovčie kože? — spytoval sa ustarostený otec syna, čo sa chcel kdesi zamestnať, ale nemohol. Sedem tried mal, akurát ešte aj tú ôsmu dožadovali. Vlastne on do nej aj chodiť začal, ale čože, keď tí profesori sú takí neuznanliví, voľačo nevieš — hneď štvorka. nuž, nech si potom chodia sami... Hľa, príde Ďurko Teleky, vieš, že je v Bukurešti na ministerstve a vlani hľadal pre ženu kože, iste mu budú aj teraz potrebné. Prečo by sme mu zopár neprepustili, aj lacnejšie, veď je múdry a iste poradí...

No najviac problémov mali Telekyovci. Poupratovali všetky izby, kúpili veľkého moriaka. Veď traja už čosi len zjedia, a potom aj do mesta odnieť treba. Nenavráti sa od rodičov z dediny s prázdnu rukou — čo by svet na to povedal. Vyzametali dvor, sliepkam ostrihali krídla, aby všade nelietali. Nechodili po betónovom chodníku a nerobili na ňom, čo netreba, lebo Ďurka iste prídu mnohí navštíviť a na nohách sa to potom roznosí v izbe po koberci. Aj pes musel do vyhnanstva — preniesli ho

aj s budú do druhého dvora — aby neštekali celé dni, veď syna nepozná, — vysvetľoval starček susedom, keď ich pristihol, ako škúlia škárou v plote do jeho dvora — iste bolo to všetko nekaždodenné.

Syn prišiel, aj sa mu rodičia potešili. A otec aj súdok načal, ten menší, a rečiam nebolo konca kraja.

Po niekoľkých dňoch Ďurko povedal, že sa ide prejsť do vinohradov, vraj sa mu čnie po krajoch jeho mladosti.

A šiel.

Bola jar, tráva sa zelenala. Pri cestách kvitli jablone. V hôrke za dedinou pískali škorce. V krovinách kvitli fialky a blyskáče. Modrou oblohou plávali ľahučké obláčky. Všetko ako niekedy dávno, keď aj on bol chlapcom a behal po priekopách, tešil sa slnku i spevu vtákov.

Len jedno chýbalo. Deti! Kde sú deti?

A že obraz, ktorý tu chcel nájsť, nebol úplný, kráčať dávnou cestičkou svojho detsva a bolo mu pritom smutno a clivo.

Ale hľa! Pri jarku — chlapček. Má červený svetřík a v rukách prútik. Hus a desať húseniec na vode.

— A ty čo chlapček? Pasieš húsky?

— Áno, — odpovedá pehavá tvárička a zvedavé oči skúmajú neznámeho.

— A sám? Kamaratov nemáš?

— Ba mám, pane, doma sú. A jeden je aj tu, aha.

— Počty, — číta na obálke a pritom sa usmieva nad chlapcovým vtípom, — a čo, ako sa s ním kamarátiš?

— Všetelijak — učím sa množiny. Súdružka učiteľka povedala, že nás bude skúšať.

Ďurko odchádza. Chlapček si líha na trávku. Stará hus gagoce od radosti. Akoby volala: hľaďte, ako je krásne na vode. Aj slnce mi závidí, všetky lúče na moje deťúrence rozsypalo, aj vetrik sa hrá s vlnkami, naháňajú sa od brehu po brehu.

Za krovím pri viniciach — starší chlapec. Pri ňom krdlík oviec. Šklbká zelenú trávičku, biele jahniatko zvonček natriasa...

— Tak čo, šuhajko, ide práca, ide?

Chlapec zdvihol hlavu. Knihu zloží pred seba a postaví sa na kolená.

— Dobrý deň prajem, — pozdravuje trošku zmätene a chce vstať.

— Len sed', chlapče, sed' a čo to čítaš? Dejepis? O čomže to?

— Mahabháratam a Ramaianam. Stará kultúra Indie, vraj ak to

nebudeme vedieť, nech do školy neprídeme, je to veľmi dôležité, — tak nám povedali a musíme to vedieť a potom tie kasty...

Vzdľaloval sa od oviec, jasný hlas zvončeka ho sprevádzal ako tichý tieň rozprávkového sveta, ktorý sa poberal do zabudnutia.

Na spnopoch viniča pred vinohradom sedí dievča. Nad hlavou rozkvitnutá slivka, tisíce včiel obletujú kvety. V kroví divého brečtana sa leskne blyskáč, kuká bleduľka, rozvoniava fialka.

— Dobrý deň, — zdraví sa a pristavuje kroky — tak, čítaš?

Hľadí na dievča: má pobledlú tváričku, slnečné lúče sa jej strácajú vo vlasoch, na konci nosa červené pásiky, stopy po okuliaroch.

— Dobrý deň, — odpovedá dievča hanblivo a zrakom skúma prichádzajúceho, tranzistorový prijímač skladá z kolien na zem, — čítam a čakám. Otca čakám. S vozom má prísť pre toto prútie, do obeda skončil s rezom viniča...

— Pekná kniha, o láske, však?

Oči dievčat'a sa zalesknú utajovaným úsmevom. Placho skláňa zrak k nohám, má na nich obnosené adidasky, červený chrobáček po nich pobehuje.

— Huš, nemáš inde miesto, — srtiasa ho do trávy a zrak nedvíha. Kdeby o láske, povinné čítanie. Do rána mi ešte zostalo 200 strán a hneď je večer, — hovorí po chvíli a úchytom hľadí na príšlého, veru tak...

— No, aj to je práca i povinnosť žiaka, — ozval sa hlas nad ňou, ale dievča cíti, že vtom už nie je dosť rovnováhy. Zdvihne zrak a hovorí:

— Mali by ste to skúsiť, — hlasno sa rozosmeje a chumáč vlasov jej padne do čela. Napráva ho prstami... deň čo deň toľko prečítať. Spod tranzistora zdvihne krátky prútik a zahryzne doň.

— Ohó, aké to moderné žuvačky, — hlas nad ňou objavuje čosi d'aleké a milé, — to je korenček. V učebniciach botaniky sa tomu hovorí sladké drevko, po latinsky glycyrrhiza globra, však?

Dievča prikývne, usmeje sa a podá príšlému.

— Nech sa páči, zoberte si, skúste, dobré je to.

Zobral si, zaďakoval, vložil si jeden do úst a žuval. Dievča spresňovalo:

— Keď ich rozžujete a náhodou zaspíte, bude sa vám snívať čosi z detstva. Naozaj, aj mne sa to tak stalo. Včera večer som jeden žula a v noci sa mi snívало, ako som šla prvý deň do školy, naozaj...

Kráča chodníkom cez vindhrady. Vie, čie je to zhovorčivé dievča, čo mu dalo korenček. Susedovo, bývajú naproti jeho rodičovskému domu. Pred dvoma rokmi, keď trávil dovolenku doma, mlieko im bolo prinieslo.

Ale že by bolo také veľké? — diví i usmieva sa v duchu, lebo nemôže zabudnúť na to, ako mu úprimne radilo ten korenček. Chodník beží pod nohami, obchádza mláčky a rozplýva sa v kroví. Za ním zurčí potok. Žuje sladké prútičky, prediera sa vrbinou a sadá si na vyhriatu trávu. Je tu ticho, príjemne a teplo. Okolie vonia lanským lístím. Na druhej strane krákajú vrany, majú tam hniezda. Vystrel kabát lícom hore, ľahol si naň. Zoblečený sveter si dal pod hlavu a zahľadá sa do koruny topoľa. Drobné lístočky sa trepcujú vo výške, hrajú sa s vetrom, do sveta by chceli uletieť... Slnko hladká tvár, vetrík šepká niečo milé o slnečnom lúči, čo sa zamiloval do podbeľa za cestou. A chichoce sa tak, ako to len vetrík vie, — aké detské reči, že korenček má silu... a nechce sa mu veriť, len keď sa oči privierajú, cíti slad, akúsi čarovnú ľahkosť, do ktorej sa tiško prepadáva...

— Ďurko Teleky, k tabuli a pís: sčítajte...

Krieda škripe, na čiernom poli sa zjavuje:

$$(a^2 - \frac{1}{4} ab - \frac{1}{4} b^2) - (-\frac{1}{4} a^2 - ab - b^2) - (-a^2 - ab - \frac{1}{4} b^2),$$

tak akože, čo prosím? nejde to, však to nejde. A také ľahké a jednoduché... a stokrát som vám vtíkal do hlavy, že základom všetkého sú počty. Ak chceš byť niečím, musíš ich poznať, jasné? ináč si nič. Veľká nula, čoby nula, to je ešte veľa, len márnou dierkou v tej číslici budeš, veľké nič, áno?

Áno, áno, počty nejdú — prosím, aká práca, taká pláca. A teraz pozrime chémiu. Utváranie záporných ionov, nech sa páči, hovor...

Spoza katedry dve ohnivé oči, dve váhy. Čo sa tu povie, padá na váhy, hodnotí sa. Ale na váhy teraz padá len ticho, lebo Ďurko Teleky, chlapec z druhej ulice, od kostola, čo má doma 10 zajačkov, bicykel a futbal z bielej kože, nechápe ako sa to naučené z hlavy tak ľahko stráca...

To sa mi nepáči, chlapče, vonia to darebáctvom! Nože, prečítaj mi ten odstrevec z učebnice a uvidíš, že sa to dá naučiť...

— Atom síry, — číta chlapec, — ktorého Z=16 má v jadre 16 protónov a v obale 16 elektrónov. Tento atóm môže prijať 2 elektróny, aby si doplnil oktet. Znamená, že sa premení na ión síry, ktorý má dva záporne náboje.

Taniere váhy sa nehýbu, ako sa nehýbe ani siedmak Ďurko Teleky, ktorý má doma desať zajačkov, čo mu závidí celá ulica. A chlapec sa nehýbe aj zato, lebo je tu ďalšia otázka.

— No, zlatý môj chlapče, skús mi niečo porozprávať o hlavných skupinách kostrových svalov. No, dočerta, ani to nejde? Tak mu to povedz ty, Florika.

Florika je bledé dievčatko, čo sa bojí aj chrústa. Keď ju priateľky pozvali na pažiť hrať sa, odmietla, že sa vraj má učiť. Jej otec, lekár, ju skúša každý deň, chce mať z nej lekárku.

Poznáme svaly hlavy, — odpovedá Florika a nervózne potriasa hlavou, — to sa jej svaly v nej rozhybali, — a to sú mimické a žuvacie. Potom máme svaly krku, svaly trupu, čiže chrbtové, šijové, hrudné, brušné; svaly končatín, a to: horných — horného pletenca (pleca), ramena, bedrové, stehná, predkolenia a nohy — ... sype dievča z úst a je rado, že sa mu darí, lebo ani profesor nezbadal, že mu nespomenula "branicu..."

— Sadaj Florika, výborne, to už áno, vidieť kto sa učí... Do žiackej knižky sa zapisuje tučná desiatka. Potom skúsená ruka píše na tabuľu:

$$lW - P \quad si \quad \frac{L}{t} \frac{si}{si} - \frac{J}{S}$$

a teraz nám vysvetlíš túto definíciu, čo to znamená, čo to v sebe skrýva...?

Clapec sa díva, tabuľa sa leskne a vo vzduchu sa odrazu objaví ohromný topoľový list. Chvíľu poletuje nad lavicami a potom sa odrazu znesie na Ďurkovu hlavu. Chlapec zdvihne ruky, bráni sa, vykrične...

— Och, čudné, ako som si zdriemol, — uvedomuje si a striasa z tváre list, ktorý mu tam vetrík priniesol. Potom vstane zahľadá sa na hodinky.

— No pozri, ako ten čas beží, — zašomre si už hlasnejšie, ako by bolo potrebné, veď tu bol sám, človeka nikde, len lístočky topoľa šumeli pieseň južného vetra.

Tichá cestička vedie z viníc k dedine. Po nej si voľne kráča človek mestského oblečenia. Cíti, že je sám, a preto spokojne prežíva čosi, čo mu vydúva líce, zamestnáva jazyk, pohybuje čeľuste.

No zamestnáva aj niečo iné, zamestnáva sled myšlienok, ktoré sa rodia i zhasínajú pri každom kroku úzkou cestičkou.

— Veru tak, musím z tých kúsočkov korenčoka zohnať ešte zopár a vezmem si ich so sebou do mesta. Sladké sú i chutné, aj chlapcov nimi ponúknem, možno si aj oni užitočne zdriemnu.

Prešiel úzkou lavičkou a bolo mu treba zabočiť. Vtedy si uvedomil aj to druhé.

— Dočerta, ozaj, teraz by som na to všetko, čo sa mi prisnilo, vedel školsky odpovedať? Vedel by som to vyriešiť, keď už na mňa doma nečaká desať ukrutne chutných zajačkov, biely futbal a dotlčený bicykel? Asi nie...

Čímsi znechutený ráznejšie vykročil, zabočil vpravo a potom vo vrecku kabáta nahmatal poslednú paličku korenčoka.

— Áno, musím to zohnať, veď tam u nás také niečo na rohoch nepredávajú, a je to také chutné i užitočné. Starci spomínajú, že má vraj aj liečivé účinky.

Ondrej Krupa

Helena Hrabovszká **Csarejsová – Ľudová spisovateľka** **a insitná maliarka**

O gramotných roľníkoch, ktorí opisovali svoj život už od 18. stor. máme správy. Ich počet sa dodnes zvyšuje.

Obzvlášť radi zapisovali dôležité rodinné udalosti; zvláštnosti, nezvyčajnosti počasia. Gazdovia si veľmi radi a pravidelne zapisovali hospodárske údaje. Niektorí, okrem zapisovania suchých faktov, vyjadrili sa mimoriadne umeleckým spôsobom o sebe a svojich pozorovaniach.

V Čabianskom kalendári medzi dvomi svetovými vojnami sa objavili aj "spisovatelia" a "básnici" sedliackeho pôvodu, ale kalendár okrem toho publikoval aj tradičné sedliacke spisy.

V 70. rokoch nášho storočia na podnet konkurzov, odborníkov, hlásil sa celý rad sedliackych rozprávačov. Svojrázny zoskupením bol kruh tých píšucich sedliakov, ktorí písali za podpory bývalého riaditeľa orosházskeho múzea Gyulu Nagya. Z nášho hľadiska je významná jediná členka slovenského pôvodu a to Helena Hrabovszká Csarejsová, narodená v Békésskej Čabe (20. nov. 1930), žijúca v Csorvási.

Keď som ako šéfredaktor regionálneho vedeckého časopisu BÉKÉSI ÉLET publikoval zo spomenutého okruhu, hneď ma zaujal svojrázny

štýl, citlivý, lyrický realizmus Heleny Hrabovskej (Édesanyám bocskorban csiholta a tarlót — Matka mi v bačkorách “zapaľovala” strnisko, Békési Élet, 1978. 1. č. str. 87—88.). Radosťou i smútkom miešaný, bolesťou vibrujúci tón v úryvku jedného publikovaného diela — kde napísala hlavné stanice svojho života. (V zbierke Život náš — dejiny, Életünk — történelem — jej práca bez nadpisu str. 61—79 Budapest, 1978.).

Spomenutá zbierka podáva obraz života trasúcim tónom plným horkosti: Moje d'eťinskje žalost'i veľmej hlbokje koreňe maju. Na pamjatku Dr. Ondrej Krupovi, Manželki aj sinkovi. Od Jánovej Čarejšovej manželki zoz Čorvášu, 1978 júli 30.”

Od r. 1977 je mi vzácnou informátorkou. Jej pekné čabiánske ľudové rozprávky sa objavili r. 1993 v Ľudových novinách. Popri radosti z písania je tomu práve 20 rokov (r. 1973), čo Helena Hrabovszká javila nadanie aj na maľovanie.

Prvý jej obraz bolo odmaľovanie (kopírovanie), ale rýchlo si našla svoj štýl i námety — svet svojho sedliackeho detstva: svet salašov obkružených oráčinou, v nej žijúce pamiatky o poľnohospodárskej práci, ktorá ako vidiny, sny, no pritom v čistom svetle pravdy — napriek opakujúcim sa motívom — vždy sa jedinečne objavia na jej obrazoch. Prvá jej výstava bola r. 1979 — v múzeu na Orosháze. Ešte v tom roku mala výstavu aj na Csorvási, kde sa z niekdajšieho salašu (telekgerendáského, ale už v čabiánskom chotári) nasťahovali. V terajšom bydlisku v Telekgerendáši, neskôršie aj v Kecskeméte vystavovala dvakrát.

Na Čabe prvýkrát — na mojom vtedajšom pracovisku v TIT-e — som jej zorganizoval výstavu, neskôršie mohli vidieť jej maľby aj v Národnostnom dome. Pravidelne sa zúčastňuje na celokrajinskej výstave amatérskych a insitných maliarov. (Maďarské poľnohosp. múzeum Bp. 1980., Maďarské národopisné múzeum Bp. 1985., XV. Celokrajinská výstava amatérskych výtvarníkov a umelcov úžitkovej kultúry Galéria v Szolnoku r. 1993).

Z iniciatívy a za povzbudzovania maľujúcej manželky celá jej rodina vytvára: manžel Ján Csarejs sa pokúsil vyšívať gobelíny, syn sochárči. Mali aj spoločnú výstavu v Segedíne.

Helena Hrabovszká Csarejsová sa pokúsila zachytiť životné spomienky aj po slovensky. Koncom 70. rokov som dostal od nej jeden obyčajný zošit v tvrdom sivom obale, v ktorom na 64. stranách akurátnymi veľkými písmenami v čabiánskom nárečí opisuje dve rozhodujúce epizódy svojho

života: Spomienky na detstvo týkajúce sa starej matky a skúsenosti okolo svojho vydaja.

Jazyk spisovateľa je vždy príznačný, umelecky ho charakterizuje. Tieto pamiatky zo svojho života — napísané v čabianskom nárečí pozdvihla takto do nezvyčajnej umeleckej krásy. Prepíšuť to do spisovného jazyka napriek tomu, že úprimne vyvierajú z jej vnútra, by boli šedé, každodenné historky. Ozajstné čaro opisu smutných udalostí a pritom predsa nútiacich aj do úsmevu - túto silu a pôsobivosť má len slovo napísané v materinskom jazyku.

Len takto, nepozmeniac formu, štýl možno takéto práce publikovať. Len takto zapôsobí naplno vo viacerých časových úsekoch prebiehajúce tvrdé detstvo, "ked' je hriech fotografovať sa, lebo na tých peniazoch kúpené teľa prinesie osoh".

Takto sa pociťuje naplno protiklad medzi konzervatívnou sedliackou skúpmou starou mamou a slobodnou a ku krásam života (ľudový spev, maľovanie, písanie) citlivo reagujúcou vnučkou. Len takto sa nám ukáže naplno mladucha, ktorá by chcela lietieť, ale pritom je to splašené plačúce vtáčatko, spievajúce na prahu života, snívajúce o šťastnom manželstve, no prejavujúce aj neisté pocity. Ako potechu práve vtedy počujeme slová mladého: "Neplač, milá moja dušička!"

Helena Hrabovská insitná maliarka, manžel Ján Csarejs a jej syn Ján vo vestibule Maďarského národopisného múzea v r. 1985.

Čarejšová H. Ilona:

Moja stará mat'

Nak bud'e tento prví riadok, toto prvó slovo o mojej starej mat'eri mamovki Urbanovej. Mojej mat'erinej mat'eri. Ked o nich písan, moju mat'era cíťin. Lebo one bole rovníe. Na običaj, na statočnosť rovno si ved'ele zachrániť. Nadovšetkon v roboťe. Lebo jich ňigda ňeboľelo, čo jin z rukáva trčalo. (Toto t'isíc ráz takto vravievale.) Zprihnútin chrptom a zoz veľmej boľavima srdciami, aľe za to "d'en kranút' je hriech" slovami zomrele obidve doz za mladi. Zoz starich rod'ičov ľen moja mamovka Urbanova mi ostál'i. Za to son jich ukrutňe rada vid'ela. Oňi sa triasľi za mňa, ked son na tento svet šla. Lebo son sa u ňich narod'ila.

Ňichiba, že je aj toto zaz d'iovča, mocnvó, peknvó d'iovča, takto t'esiľi moju milú meťera, iba je to chiba, že sa o pounoci narod'ila. To ňidobrvó znamená. Ňebud'e ved'eť ňigda v živoťe, že d'e bud'e patriť. Ňebud'e sa ved'iet' ustál'it', ani to, či sa chiťi do roboťe, či sa ňi.

Ňímal'i moja mamovka pravdu. Lebo ja son naveki ved'ela.

Medzi veľa šakoveho aj to, že ked son sa kcela chiťit do tohto životopisa, z mojho cistiho srdca diktovaného, do tejto veľkej roboťe, tak son tajšla na Čabu, na Kašťiel', do 2065 č. chiži, d'e žile obidve. Žebi son sa ešťe dozvedávala o mojej mat'erinej aj o mojej starej mat'erinej pamiatke.

Lebo son sa mala koho spitovať. Lebo žiju ešťe v tej chiže mat'erina staršia sestra, ňaňička Horňiaková, 82 ročná.

Ako šuchotau so mňou autó, tak mi schádzale do rozumu moje d'eťinskie pamiatke, d'e son tak veľa ihrávala, d'e son tak hrozňe rada chod'ievala. Ešťe aj teraz veľmej veľa ráz chod'ín v noci zo sna, ľietan z kergátu hín k duľianskej žel'ezňici.

Aj inakodi mi prišle tie krásne d'eťinske pamiatke, aľe ňigda tak mocňe, ako todi. Že ked son dou zišla, z autova (bus), tak sa mi tak zmarilo, ako čobi moja drahá mamovka ma boľi čakal'i, v ton báršonovon čuráku, na chrbt'e v bielon obruse veľkí kvóšik, a z ruki mi dával'i ten srd'iečkoví cukrik v tej veľafarbe. Že mu ešťe na jaziku chut' občujen do teraz.

Ako son sa rozhľad'ela, tak mi hñed to prišlo do rozuma, že ač bi teraz stál'i zmrtvich, ač bi vid'el'i, že pred 40 rokma, de iba páškov bou, teraz krásne chiže stoja.

Al'e ked už nemóžu horstát' zmrtvich moja mamovka, nak žijen ja d'al'ej v nich, kerej to zišlo na rozún, že edoraz son na to horstála, žebi son naspet pozrela, al'e žebi son aj to vid'ela, že ako žijeme ňeska, atak ho šecko pozbieran, ako son počúla, ako son vid'ela, ako son žila, l'ebo mán veľkú radosť v ňon.

Radosť mán aj v ton, al'e iba ja, že pred Munkáči Mihál' Múzeumon tá chiža, to mesto našej rod'iňino bolo, Petri Anna. Aj moja mamovka Urbanova bol'i Petri Ilona. Bát'a Jankova Krajčova aj bát'a Miškova sestra bol'i. (Jich d'eťi skoro šeci tan bývaju na Kašťiel'i.) Al'e rod'ina ňebol'i dostál'i nič po tej Petri Anňe, l'ebo d'eťi ňímala, iba na starosť ju edna Židovka visluhovala. Aňi jich ešťe aňi tanu ňepust'il'i. Taktok mi rozprával'i moja ňaňička Horňiaková. Vol'iakí Dragan šógor najviac chod'iu za tin majetkon, aj čo v chiži bolo veľa šakovo, predsa ňedostál'i nič.

No, vravín, ač bi moja mamovka horstál'i, tak bi son jin poviedala, že aj o nich kecn písat'. Peknvó, smutnvó, a nadovšetko pravdu.

Aj to bi son jin poviedala, že oňi ňedovol'il'i mojej maťeri, žebi nán zaušňice položil'i. Nak radšej kúpia t'el'a, l'ebo to osoch doňesie. Aňi zoberat' nás ňedovol'il'i, l'ebo je to hriech, trovit' na darobnvó peňaze! Iba zd'ejakich kňiškách nás navistrihával'i, čo zme zanášale, a tak nás pril'epil'i mať do spievácej kňiške. (Moja sestra, Marka dosav má ten vistrihnúti obraz, cudzí.)

Móžbit', žebi mi taktoka vravel'i, ač bi žil'i, že: Ňehňevaj sa na mňa, vnučka moja, herčok moj mil'i (zoz kerihó herčoka už t'iež aj ona budú stará mať skoro), ňímala son pravdu, že ňebud'eš sa ved'eť ustál'it' v ňičon, l'ebo si sa o pounoci narod'ila.

Ti máš veľkú stálosť u seba, aj usilovnosť. L'ebo aňi veľa ráz ňespíš, ked t'i do rozuma zind'e, tak píšeš. Nóte zbieraš, žebi si jich zaspievala, piesničke, poviecke, čo si od nás počúla, žebi si jich ňetaňiesla do hrobu zo sebou, l'ebo bi to potom bou hriech. A ešťe aj maľuješ na starie dňi, l'ebo od škole, ako si nahala naveki si v sebe l'ul'kala tú radosť, že zat'iať ňekceš zomriet', kin ňenamal'uješ vol'ač pek nvó, žebi sa male tvoje vnučke na čo pametat' na t'eba.

A ked prišó z vojňe Janko Čarejšov

Moja mať zoz tin prišl'i domov edoraz, že počúl'i, že prišó domov z vojňe Čarejš. Mať sa mu tak raduju tomu najmladšimu sinovi (čo sa aj von po vojňe narod'iu na radosť), že to aňi vipoviedat' nemóž.

Al'e prečo neprišou takí, ako Miško Spišjak? Čo už má aj ženu aj dve maličké d'et'i? Čarejš ešte n'ima ženu, opakoval'i moja mat'. Lenže keď toto vravel'i, tak ešte ňeved'el'i, že jin zat'ko bud'e Čarejš.

Za toto jich veľa ráz boľelo svedomia.

— Prečo son ja vravela na tohto dobriho človeka, že prečo tento prišou domov? Prečo ňi ten druhí?

Lebo moja mat' a moj oťec veľmej si radi vid'el'i toho ed'iniho zat'ku. (Lebo tá moja edna sestra, čo ochorela 10 ročňia na paralíziš, a aj teraz u mňa býva), tá sa ňevidala ňigda. No, moj muž to cíťiu, že ho mojí rod'ičia rad'i vid'ia, za to jich aj von cíťiu aj vážiu.

No al'e nak ňejd'en tak na predok veľmej! Len pekne v poriatku. Že čo son si ja predstavovala a o čon son mala nád'ej a o čon son mávala krásni sen, keď son bola maličká, al'e iba todí, keď son ňepokoj počúla v dome, že keď narast'ien, ač príjd'e pre mňa takí, čo sa mi ta bud'e páčiť, a ma bud'e veľmej rád vid'iet', tak sa vidán zaňho.

Al'e ňi iba statočnihu muža son si predstavovala, al'e aj d'et'i, čo jich tak bud'en rado vid'iet', al'e aj Zahoranov učiteľov sálaš, čo v ňon bud'en bývať želiarka, al'e aj do tej nvóťe, keď son spievala, son sa seba cíťila v ňej. Naveki son zaspievala Zahorán Ďuri báčimu, keďko ráz mi vravel'i, za medovo chľebíka. Veľmej ma rad'i vid'el'i. Aj ja jich.

Trebárs ako ňemóš to uverit', že ja son nvótu o mňa aj o kučarivihu Jančihu spievala, čo pre mňa príjde na čiernon koňi, aj na zlaton hintove. Taktok son spievala:

*Čierna vlna na bielon baranči.
 Ďeže tájd'eš, kučariví Janči?
 Tájd'en, tájd'en na d'elakú cestu,
 do Hrahovskich pre mladú ňevestu.
 Id'e Jaňík na vranon koňíku,
 a Ičunka na zlaton kočíku.
 A ten koňík preveseľe skáče,
 a Ičunka prežalostne plače.
 ňeplač milá, mámila dušička,
 nak ňeplačia tvoje sivie očka!*

A keď son tatan dvošla, že: ňeplač milá, tak son aj ja plakala. Hanbila son sa, al'e tie moje slze iba šle-šle, tak že son najdrieť slanie slze prežierala a poton medovo chľebíka.

A čo mi ďau Pán Boh? Jus tak, ako son si to bola pred oči predstavila, jus tak prišou pre mňa po tej Krížnej cest'e. A kto mi to tiež uverí, že

ked sa skrúcale zoz tej Krížnej aradskej cest'e tie čierne, ako vrana, koňe, na Čabu, práve tak viskakovale s tin hintovon, ako son si ja to bola predstavila. A ja son v ton hintove horko nariekala.

Lebo moja dobrá mať sa iba todi ľakľi, ked ma odpitovaľi. Jaj, Bože moj, prebože moj, na čo son toto d'iovča tak za mladost'i vidala? S takihoto chl'eba sa ešťe móže najest' dost'.

Iba todi son prestála plakať, ked mi moj mladí zat' vraveu, že:

Ňeplač, milá moja dušička!

Tak mi poton zišlo do rozumu, tá moja nvóta. A tie koňe iba tak tancovali v ton hintove. Ružičke papierovie iba tak ľietale za nami, ako pavúčine.

Poton son si utrela oči, uspokojila son sa, že sa mi zisťila moja veľa ráz oplakávaná nvóta.

Zaprášení zme ostál'i, kin zme na Čabu dvojšľi, na sobáš.

Nakázal'i mi tá moja svadobná rod'ina, žebi son mala starosť, žebi son zos pravou nohou prekročila do kostola, ľebo mi ňebud'e šťasľiví manželskí stav. No al'e ja son tak mala starosť, žebi son z ľavou nohou kročila, že son sa potkla, ozaj keľavňe!

Pán Ded'inski farár nás sobášiu. Po slovenski a krásňe. "Čo Pán Boh dovedna zdá, človek nak to ňeroztrhá."

Chicťe si edno druhiho ruke!

A moje požičanie rukavice biele za šeckí svet ňešľi dou. Tak son jich dovka ťahala, ako son ľen vládala.

Poton zme tašľi sa dou zoberať do "Ábrahám Béla Múterem". A to takí dobrí človek bou, že každej mladej ňevest'e vraveu voľáč peknvó.

— Hol termett ez a szép kislány? Ďe sa narod'ilo toto peknvó d'iovča?

Tak son hňed pozrela do zrkadla, al'e son sa ňi seba vid'ela, iba moju drahú mať'era viľakanú. Razon mi zišlo do rozuma šecker-šecker, čo son robila za d'eťinstva, že son bola vikukala na kľúčovú d'ieru, že d'e si kladu mať tie fil'ierike, čo naškrabaľi z vajec, že do komórke chod'ieváľi plakávať, žebi jich ňik ňevideu, že son si bola obl'iekla jich biele hábe s fáťelon (al'e son sa ňepáčila sebe, ľebo son taká bola, ako bačkor), že ako ma bol'i vihanbil'i, že son bľľala ako prasa v ton šifoňe, že darmo son sa jin prosila, že: Mamika moja milá, ňebud'en ňikodi ňigda daromná! Že ked nás voda viľiala a zme tajšľi slúžiť, moja sestra chorá, aj ja chorá, moja mať od veľ'kiho trápeňia nahlas čo si húťal'i, tak aj vravel'i, že: Ved vid'íš, Ička moja milá, herčok moj, ved toto ňebud'e naveki takto. Bud'e tomuto aj koňiec edoraz...

Július Dedinszky

Veselá Čaba

Rozprávky

Po dlhých zimných večeroch v meste a na salašoch s čím sa mohol zabávať jednoduchý národ, ako rozpovedaním a počúvaním, životných príbehov? Aj na Čabe boli vždy nadaní rozprávkári, okolo ktorých sa často zišli vďační poslucháči.

Samozřejmě, rozprávky rozpovedali po slovensky — aj ja som ich tak zaznamenal, ako mi to povedali, tak že tieto texty do určitej miery slúžia aj ako jazykové dokumenty.

Ta prešov plán.

Dvaja bratia chodili na večierke do tej istej ulici.

Ako raz idu, pri enom mačka sedela na múriku. Keď ta prišli, skočila pred nich a ta ušla.

Edon:

— Ale tá mačka dobre česla s chvostom tú járdú!

Druhý:

— Nečesla!

— Ale česla!

— Var tá nečesla!

Slovo za slovom, sa pobili, podriapali. Takto už nemohli odísť k djovkam, smutne sa vrátili domov.

Ta in prešov plán.

Nečítajte ďalej!

Ena mamóka šla popri krčme. Tan sa bili chlapi, a mamóka vidia, že práve ich syna mláčia. Nesmele sa zamiešat do bitke, iba stále plakale.

Ide stade edon mladý človek: čo tu plačete?

— Vraj, syna mi biju!

— Nič sa netrápte, ja zinden tanu a šeckích bitkošov vymecen, vy iba stojte tu a čítajte, že keďki budú.

Zišov tanu, bitka, krik, dvere hor, iba keď vyletí edon cez ne na ulic a spane na járdú.

Mamóka:

— Edon...!

Ten sa ale ozve:

— Nečítajte ďalej mamóka, to son ja!

Ta prešlo bohatstvo.

Edon apóka našli eno husacie vajce. A bole velmej drahie husy. Preto, keď prišli domov, položili vajce na stov a tak vravia žene:

— Tu je toto vajce. Ač sa z neho vyľiahne hus, tak ju naháme na fajtu. Tá nám znesie veľa vajec, a tak budeme mať veľa husí.

Zaraduje sa žena:

O, tak ešte môžeme byť aj bohatí! Ač my budeme najbohatší, tak vy budete dozaista rychtár v dedine. Ale to vás už teraz vravín, ač vás postaví za rychtára, vy nerobte tak, ako títo teraz s nami robia.

Apóka namrzený:

— Ako oni s nami, tak aj ja s níma (uderili na stov, vajce sa rozbilo, ta prešlo bohatstvo).

Prehrav pravotu.

Edon bíreš si zapravotiv gazdu, že sa vraj uňho nigda dobre nenajedov. Súdca vypočúvav aj bíreša aj gazdu.

Gazda slúhovi:

— Tak si sa ty u mňa nigda nenajedov?

— Nigda!

— A na svadbe?

— No, tody raz.

— A na zabíjačke?

— No, tody druhý raz.

— A na krstenia?

— No, tody tretí raz.

Tak potom bíreš prehrav pravotu.

To je inšie.

Jano tiahol po ulici ožratý ako slon.

Stretol ho pán farár, a počne ho karhať:

— Ty hlupák! horši si od vola, lebo ten keď pije, vie čo mu je dosť.

— Proskám ponižene Pán Velebný, veed keď voodoo pijem aj ja viem, čo mi je dosť.

Komu nik nerozkazuje.

Edon bohatý človek odkvačí slaninu.

Vinde voka bovdár, tak mu vraví:

— Či ste ta prečítali, čo stojí pod slaninov napísanvo?

— Áno, vraj, to, že len ten si ju môže odniesť, komu nik nerozkazuje.

— Nuž a vy, aký ste remeslák?

Ja? Var ja halászúvan. Tody tájden rybe chytat', keď kcen, tody príden domov, keď kcen. Tak mne nik nerozkazuje.

— A prečo si tú slaninu ni na chrbát beriete, takto vám bude ťažká?

— No, ved mi druhvo ani nenačin, leť nak si zamastín košeľu, dostanen potom od žene.

— Naspät' slaninu, kričí bovdár! (Var, ninto taký človek na svete, komu nik nerozkazuje.)

Sklamanie.

Krsný koma tašov vidieť komu, kmotru.

Kmotra ho kcela uctiť. Bola práve sobota, nuž navarila haluške. Ako ich nu niesla, potkla sa, spadla, haluške vysypala na zen. Chytro ich rukama poshrňala, pometala do miske, položila na stov, a takto potešovala komu:

— Ni chyba, ved je dlážka čistá, iba driel'a son ju omazala kravacienkon.

Kmotor sa dobrou chuťou chytí do jedenia, Domáci iba pozeraju: Hádan ich šeckie zie?!

Muž žene pošopne:

— Dones mu vodu piť, hádan tak prestane jest'.

Žena pozorne — aby ju nevyliala — prinesie vodu, položí na stov.

Koma keď uzrie kmotru s radosťou sa ozve:

— Ale dobre, že nesieš tú vodu, už son ledva prežierav, ale keď sa napijen, tak vládzen ďalej jest'!

Orvoság.

Edon dostáv orvoság, pijavice, pán doktor mu napísali.

— Keď pán doktor na druhý den prišli:

No, či vám osožile tie pijavice?

— Osožile var, ale ledva son ich — vraj — zedov. Dve son ešte len ta, ale tú tret'ú son už aj osoliv, žeby son ju ta mohov zest'.

U lekára.

Pána Petra bolelo hrdlo, šou teda k lekárovi.

— Máte zapálenie mandle, musíme ich von vybrať — hovorí lekár.

Po istom čase prišov Peter zas k lekárovi, lebo mal bôle v slepom čreve.

— Celkom jednoducho vyberieme slepvo črevo a bolesti prestanú — hovorí lekár.

Neskoršie prišov Peter zas k lekárovi a hovorí:

—Pán Doktor! Už sa ani neopovážim povedať. Hlava ma bolí!

Prikladná prvá žena.

Edon muž mav druhú ženu. Tá sa naveky bála, že mu neuvari dost dobrvo. Preto naveky veľký pozor dávala.

Raz sa preca uhodilo, že zaopržka prihorela. Zo strachon položila misku na stov pred muža. Čo ten teraz povie?

Muž je, ližicou začiera a ked sa dobre najedov takto sa ozve:

— Vidíš, aj prvá žena mi naveky takvoto varievala, takvoto chutnvo. Mohla by si aj ty aj na druhý raz.

Preháňanie.

Dvaja šli cez horu. Ked sa stretli, edon vraví druhýmu:

— Nejdí stade, lebo son ja tan videv eno sto vlkov!

— Á, ja ti to neverín! To by bolo veľa.

— Ale var, päťdesiat ich bolo iste!

— Neverín! Aj to je veľa.

— Okolo desať ich ale iste bolo!

Ani ťel'ko nemohlo byť.

Nuž, keďko ich bolo ja to nevien, ale var to son počuv, že tan voľač zašušťalo!

Slúhovia Božej Matky.

Božia matka mala piatich luštavých slúhov: Mateja, Gregora, Sándora, Jozefa a Benedeka.

Ked už zima popúšťala, poslala Mateja tavo, nak pozrie, ako stojí pole? Ked Matej tan našov ešte ľad, neponáhlav sa domov, ale si sadov do krčme.

A keď sa nevrátil domov, Božia matka poslala za ním Gregora, aby pohľadával Mateja. Ten ho našol v krčme, sadol si k nemu, tak boli už tan dvaja.

Božia matka teraz Sándora poslala za nima, (aj ten ostával v krčme) za ním Jozefa, napokon Benedeka. Tak už šeci piati sedeli v krčme a tan si upíjali.

Tody Božia matka zala palicu, tašla nahnevaná za nima, vydurila ich šeckých z krčme do poľa.

A to bol prvý jarný den.

Anekdoty o slávnych*

JOHANNES BRAHMS

Nemecký hudobný skladateľ Johannes Brahms vošiel raz do vinárne a sadol si k voľnému stolu. O chvíľu pristúpil k nemu mládenec a oslovil ho:

— *Prepáčte, ale sadli ste si na môj klobúk.*

— *A vy už chcete odísť?* — *spýtal sa Brahms.*

ANATOL FRANCE

Anatol France vyhlásil o svojich krajanoch:

— *Parížanka je očarujúca v dvadsiatich rokoch, oslňujúca v tridsiatich a zaujímavá v štridsiatich...*

— *A čo ak má viac ako štyridsať?* — *spýtali sa ho priatelia.*

France sa usmial:

Rodená Parížanka nemá nikdy nad štyridsať.

KAROL IV.

Český kráľ Karol IV. vytkol raz svojmu rytierovi:

— *Myslím, syn môj, že ste si dopriali viac vína, než bolo treba!*

— *Oslavovali sme meniny vašej jasnosti* — *bránil sa rytier.*

— *Ale veď nie je Karola.*

— *To nie, ale bolo štvrtého...*

JOHANN SEBASTIÁN BACH

Svetoznámy nemecký skladateľ Johann Sebastian Bach, známy najmä svojimi nádhernými skladbami, mal veľa detí. Životopisci uvádzajú, že ich mal osemnásť a poniektorí ich spomínajú dokonca dvadsaťdva.

Jedného dňa vošiel do Bachovho domu akýsi návštevník a na svoje veľké prekvapenie tam zazrel najmenej dvadsať párov topánok.

* Výber z knihy Jána Brezinu Anekdoty o slávnych.

— Prepáčte prosím, hľadám pána kantora a organistu Bacha, lenže, ako vidím, vošiel som do obuvníckej dielne.

Povedzte, pán majster, kde Bach vlastne býva?

HONORÉ DE BALZAC

Balzac sa zaoberal aj grafológiou. Raz k nemu prišla stará pani a podala mu žiacke zošity. Balzac si ich prezrel a autoritatívne vyhlásil:

— *Beznádejný prípad. Z toho chlapca nikdy nič nebude.*

Pani skrome poznamenala:

— *Tieto zošity si už dlho ochraňujem. Sú vaše a ja som vaša prvá učiteľka.*

BÉLA BARTÓK

Maďarský hudobný skladateľ Béla Bartók bol prislovecný svojou málovravnosťou. Keď ráno odchádzal z domu, matka ho každý deň odprevadila až po vchodné dvere, očakávajúc, že jej syn utrúsi aspoň slovo-dve.

Až jedného dňa sa mladý Bartók vrátil zo schodišťa a povedal:

Mama, prosím vás, dnes prestrite pre tri osoby... Predpoludním sa totiž žením.

JANKO KRÁĽ

Básnik Janko Kráľ išiel zo salaša domov. Cestou prešiel popri zemianskom kaštieli. Zeman stál vo dverách. Janko išiel zamyslený svojou cestou. Zeman bol naučený, aby sa mu každý klaňal. Janko sa mu nepozdravil. I zakričí za nim nahnevany zeman:

— *Kto si, že sa nepokloníš? Či nevieš, že som zeman?*

— *A ja som Kráľ! — povedal Janko a kráčal ďalej.*

VITTORIO DE SICA

Talianský režisér a herec Vittorio de Sica bol veľmi často vo finančnej tiesni. Po jednej premiére prišiel k nemu bohatý obchodník:

— *Mám k vám veľkú prosbu. Veľmi túžim po tom tykať si s niektorým z najväčších hercov našej epochy.*

De Sica mu bez rozmýšľania odpovedal:

— *Nevidím žiadne prekážky, milovaný Petro. Požičaj mi 1000 lír!*

ABRAHAM LINCOLN

Prezident Lincoln počúval, ako jeden zo zahraničných diplomatov vychvaľuje svoju krajinu.

— *To je krásne, keď je politik hrdý na svoju vlasť. — povedal Lincoln. Ale ešte krajšie je, keď vlasť môže byť hrdá na svojich politikov.!*

Marína Hrúzová

(Úryvky)

Rozpráva podľa pravdivých udalostí.

Ondrej Seberíni

Rod Seberíniovcov dal slovenskému a maďarskému národu i evanjelickej cirkvi viacerých významných ľudí (troch biskupov, desiatky farárov, z nich niekoľkých literárne činných osobností). Jedným z nich bol i Ondrej Seberíni ml., ktorý sa narodil 26. marca 1824 v Maglóde. Základy vzdelania získal v rodičovskom dome. Ako osemročný stratil otca. V štúdiách pokračuje v Banskej Štiavnici. Tu mal možnosť spriatelieť sa so Sándorom Petőfim. Po piatich rokoch zo Štiavnice odíde do Bratislavy, kde študuje teológiu a právo. Po skončení štúdií venuje sa politike na strane Lajosa Kossutha. Po porážke revolúcie a boja za nezávislosť maďarského národa z rokov 1848—49 vstúpi do duchovnej služby. Začína ako kaplán v Békésskej Čabe, pokračuje ako farár v Makove, neskoršie v Nadlaku, kde sa stáva i čanádskeým seniorom.

Ondrej Seberíni umrel 1. januára 1895 v Nadlaku.

Ako spisovateľ píše po maďarsky i po slovensky. “Besednicu” s titulom Marína Hrúzová vydáva v Národných novinách (1873). Je to subjektívna črta o Petőfiho matke, v ktorej sa spája pravda s poéziou. Napíše ju z podnetov, že bol priateľom Petőfiho, že ich matky boli priateľky a že sa odohráva sčasti v Maglóde.

Autor vo svojej “besednici” sleduje Marínu Hrúzovú odvtedy, ako sa ona objavila v Maglóde, i u jeho otca, až kým ako šťastná matka porodila svojho syna 1. januára 1823.

I.

Bolo to počiatkom tohoto storočia, keď Marína Hrúzová vyšla zo svojho rodiska, zo župy milej, kde sa tie krásne devy rodia — z Turca. Tak vravia, že Turiec je pekná záhrada, nie je div, že tam aj slávičí spev

sa ozýva, preto aj svetoznámy Kollár do svojej "Spievanky" dal vykresliť Turčanku. Celý Turiec je jedno slávičie hniezdo. Z tohto hniezda vyletela Marína, aby dala dolnozemským rovinám maďarského spevca. So žiaľom a radosťou lúčila sa so svojou domovinou; so žiaľom, bo veď aj ten najbiednejší kraj je nám najobľúbenejším, keď ho naším rodiskom menujeme, tým viacej, keď je on krásny, ako Turiec; ale aj s radosťou, veď išla ku Dunaju, išla k svojmu strýkovi. Už tá zvedavosť ju tešila: vidieť Dunaj a Pešť, vidieť strýka a u neho sa ubytovať.

— Keď vyšla z domu, keď sa obzrela na osadu, v ktorej mladé dni svoje strávila, zanôtila si ľúbozvučným hlasom:

*Pod'me milý, pod'me preč,
Tu nás ľudia vzali v reč,
Pod'me milý k Dunaju,
Kde nás ľudia neznajú.*

Ale nič jej city tak nezradzovalo, ako pieseň, ktorú viacráz vyspevovala:

*Ústa mi spievajú, oči sa mi смеjú,
Ale od srdiečka slzy sa mi lejú.*

Nutno nám pripomenúť, že naša Marína so spevom vstávala, so spevom líhala, bôle a radosti ním vyjavovala.

Od Pešti na východ počínajú sa briežky, po dvojhodinovom pieskovom mori, teraz už zväčša holé, ale na ten čas dojímavými lesmi ovenčené. Pod takýmto, vinicami vysadeným briežkom leží čisto slovenská osada Maglód; na brehoch nepatrného potôčka. Na ľavej strane potôčka, v samom strede dedinky stojí jednoduchá budova, pri ktorej v zimný čas čuť vravot a krik mladého pokolenia. Kto by neuhádol, že je to škola? Tu učil, aspoň by bol mal učiť miestny pán učiteľ Hrúz.

— Bolo to v stredu po poludní, škola bola prázdna, ale náš pán učiteľ neľúbil prázdniny, a postaral sa, aby aspoň jeho hlava bola plná. No darmo je, vyznať pravdu musíme, aj pán Hrúz nechcel zahanbiť porekadlo: cantores amant humores, a jeho najobľúbenejšia pieseň bola:

*Každý deň, každý deň,
Má sa vínko píti,
Koliko, toliko
Máme sa opiti.*

A čo viac, aj jeho verná rebrinka, pani učiteľka, to držala, že vo všetkom má vernou byť svojmu mužovi, a tak aj ona spievala s pánom manželom, nielen spievala, ale aj v humore podiel brala. Ktože môže za to, že silica, či je vo víne, či v pálenom, zmúti hlavu, a že zmútená hlava jazyk nezbedne pohybuje, tak že z reči do reči — potom väčší a väčší krik, až vznikne vada, a z vady bitka, ktorá svoje bojište z počiatku nájde v izbe, potom pri reterovaní jednej neb druhej stránky na dvore, a konečne až na ulici. Veru sa to, bohužiaľ, často opätovalo aj v Maglódskej škole. Tak to bolo aj v spomenutú stredu, keď podvečer jedna švárna deva dorazila do bytu pána učiteľa.

“Počkaj bezbožníku!”

“Čo? ja že bezbožník? Iba ty si na čertovom kolese krútená planieta.”

Tieto výrazy bolo čuť, keď predesená deva vstúpila do školského dvoru, a bojzlive preriekla: “Dobrý večer, pán strýčko!”

“Dobrý večer,” odvetil mrzute učiteľ; “kto si, čo si, a čo chceš?”

“Ja som Marína Hruzová z Turca.”

“Ach, ach! dcéra to môjho bratová Jánová. No, či ho vidíš, dieťa moje, tento môj kríž? no ale veď sa sama presvedčíš.

Čakal som ťa.”

Po boji stalo sa utíšenie veliké.

Marinu zaviedol pán strýko do izby, šomral na svoju Rebeku, potom sa dopytoval, čo nového v Turci? ako a s kým prišla? po chvíli zavolať na svoju starú:

“Nuž ani neprivítaš moju pokrvnú? — maj rozum! prines voľačo k večeri. Daj doniesť vína.”

To posledné slovo pohlo Rebeku tak, že pravda s jedom a nemotorne, ale predsa sa dala do práce. Medzitým začal pán strýk rozhovor s devou. Ona ale zronená tým neočakávaným vítajom, dávala len chúlостivé odvety. Priniesli jedlo, lačná bola, ale jej nechutnalo. Uložili ju do postele, ustatá bola, ale sladký sen neprišiel na jej oči. Lietali jej myšlienky d'aleko, d'aleko až tam do Turca. Slzila, modlila sa, až konečne o polnoci zjavil sa anjel sana, pávím perom potrel jej pekné čierne oči, a ona usnula.

II.

Krásny to život v malej osade, tam niet tajomstva, všetko sa v krátky čas zvie. Kaviarne, kasína a rozličného druhu kluby nahrádzujú: mlyn, vyhňa a jatka. Aj ženičky a panny majú svoje schôdzky, kde sa všetky

miestne udalosti roztrubujú: páračky a priadky. O tom, čo sa v škole stalo, držal sa rozhovor na všetkých spomenutých miestach. Jedni hlavou krútili a ľutovali pána rektora, ktorý viac ráz bol napomenutý s tým výrokom, že akonáhle sa podobné verejné pohoršenie opätovať bude, musí zložiť svoj úrad. Druhí sa hrozili, ktorí ho v žalúdku mali, vraviac: no, tu je zvrchovaný čas, ten nebude viac za organom sedávať. Mládenci a panny hovorili o černookej deve, ktorá do školy prišla. — Nebudeme slova šíriť, a na krátko pripomenieme tol'ko, že pán učiteľ Hruz musel opustiť svoju stanicu, a Marína? ach, tá mnoho trpela. "Mohla som ja," myslela ona, "tam v Turci zostať, čo by som len každý druhý deň suchého chlebička bola mala. Kde sa úbohá tu v cudzine pohnem?" Bola by svoj žiaľ v truchlospeve vydala, bola by prenikavým hlasom city ubiedeného srdca vyjaviť, ale čo že by riekol pán strýk, že vyspevuje v dome zármutku. Slzy jej tiekli z očí, boli to horké slzy, veď sa tymi vylieval bôľ srdca. Zadumená sedela v záhrade z konca školy, a vzdychala pri tom tak žalostne, žeby aj to najzatvrdilejšie srdce bolo nad ňou zaplakalo.

"Neplač devo, dobrý pán Boh!" Tieto slová ju z ťažkého sna žiaľu vzbudili. Pozdvihne hlavu a koho vidí pred sebou? — Miestny to pán farár Michal Martini.

"Dobre znám tvoje smutné položenie, milá dcéro, aj to znám, že pán Boh neopustí spravodlivých."

"Ďakujem za lásku, velebný pane, ale kde že sa ja podejem?"

"Neboj sa, Marína, vidím, že si zdravá, čerstvá, a tak môžeš slúžiť na statočnom mieste."

"Vďačne, veľmí vďačne, nech ma len ráčia odporúčať."

"No dobre! od dneska máš u mňa službu."

Marína srdečne bozkala ruku pánu farárovi, a aj hned' sa presťahovala na faru, ktorá na druhom boku potôčka leží. — No tu ako by sa znovu bola zrodila. Robila verne a svedomite, ale aj vyzískala si priazeň svojich pánov. Nepovažovali ju za služobnú, lež za chovanicu. Pani farárka ju vždy rada posielala do jatky, bo tak pekné a dobré mäso žiadna slúžka jej nenosila.

Ale jej najmilšia práca bola ísť do poľa s kosákom, nažať trávy pre kravičky. Tam si ona po vôli vyspevovala, tak že sa jej ľúbozvučný hlas rozliehal po celej doline. Každý znal, že ona spieva, keď čul pieseň:

*Žalo dievča, žalo trávu,
Ned'aleko Temešváru,*

*Ked' našalo poviazalo,
Na šuhajka zavolalo:
Kde si šuhaj duša moja,
Potrebná je pomoc tvoja,
Pomáhaj mi batoh dvíhať,
V jednom dome spolu bývať.*

“Tu som, Marína, vďačne ti pomôžem ten batoh trávy pozdvihnúť, a bude-li vôľa Božia, môžeme aj spolu bývať!”

Prekvapená Marína neznala, či z neba spadol švarný šuhaj, pred ňou stojací. Sklonila oči na zem, ale predsa tajne pozrela na mladíka, ktorého už viac ráz videla v kostole a na ulici. Bol to poctivý mládenec Samko Láni, poctivého remesla čižmarskeho majster. Samá dobrá duša v kresťanskom duchu vychovaná, útleho citu, škoda, že nevychodil školy, bol by šľachetným kňazom býval, sťa jeho brat v Morave. — Beľavé vlasy za uši začesané otáčali červené líčka, ako háj ružami ovenčený briežok, a tie sivé čisté oči zradzovali nevinnosť neporušeného srdca. — Maríniná bledá tvár očervenela, ako by ju boli karmínom potreli. Neznala, čo má robiť, či si ho nevšímnúť a spurno odvetiť: čo ma do vás? Ach, ale srdiečko iné šeptalo: to je on, ktorý ma voždy pozdravuje, to je on, s ktorým keď sa stretnem, klope srdce, ako čoby bola v niečom zvinila. Nie, to neurobím, žeby sa nezdvorile chovala k nemu. Iste on náhodou šiel touto cestou. Konečne po krátkej chvíli preriekla.

“Ďakujem Vám, pane, za Vašu lásku, ale kde že tu chodíte?”

“Darmo je, Marína; počul som hlas, trímam som ho za sláviči, šiel som za hlasom, a našiel som slávika v anjelskom tele.”

“No to by sa veru nebola nazdala, že vy chudobnú devu tak v posmech obrátiť chcete.”

“Nie Marína, veru nie; od toho okamihu, čo som ťa prvýraz videl, nemám pokoja. Tam si v srdci mojom vykreslená. Keď si ľahnem spať, sen mi na oči neprichodí, lebo ty stojíš predou mnou. Keď zadriemem, v snách sa mi predstavuješ. Keď ku práci sadnem, všetko naopak ide, podošvu prišiem o sáru. Marína, ty moja máš byť!”

Marína nebola pripravená k takémuto výjavu, nevedela slova prerieť, a preto sa rozhovor roztrhol. Spolu šli dolu briežkom. oba mlčali, ale to mlčanie mnoho znamenalo. Dost' na tom, Marína už znala, že ju Samko ľúbi; on síce žiadnu odvetu nedostal, ale predsa s nádejou šiel do svojho domu, bo ved' kto mlčí, ten svedčí.

III.

Na jedno asi strelenie od školy, na tom istom brehu potôčka, kde je škola, leží jatka. Tu bol na tento čas mäsiarskym tovaryšom Števo Petrovič, rodom z Novohradu. Driečna slovenská chlapina. Nebol on nadmieru vysokej postavy, ale ako hovoríme, územčistý. Fúzy s vlasmi jednej, čiernej barvy. A keď sa do svojho vyšnúrovaného a striebornými gombami okrášleného rúcha obliekol, dobrý dojem urobil, nie len na slovenské, no i na susedné maďarské devy. Útlym ho nazývať nemôžeme. Sebou nesie to remeslo, že ľudia surovinou, klanín, bitím a krvou sa oberajúci, sú zatvrdilejší, a aj pri najlepšom srdci zjavujú istú spurnosť. Pri tom ale aj on ľúbil žarty a mal veselost' ducha, zvlášte, keď švarná deva vkročila do jatky, nebolo konca kraja preharčania, žartu, smiechu, ba často si aj dovolil poštipať tváričku. No mladé ženičky a panny sa na tom neurážali, ba za prirodzené trímali, že pán mäsiar figľuje, veď ozaj keď sa do jatky ide, neide sa na pohrab. Podobným spôsobom začal náš Števo aj s Marínou, keď ona s cínovým tanierkom pod poazuchou vstúpila do jatky, aby na faru, dl'a obyčaju, mäso zanesla.

“Pane, to si vyprosím,” odvetila Marína, a s istou hrdosťou si zastala.

“No odpusť Marína,” hovoril Števo, “veď to nevinný žart.”

“Ja žarty ľúbim, ale nech že tie neprekračujú medze slušnosti.”

“To sa mi páči, Marína; ty si deva po mojej vôli. Ach nie nadarmo si ma okúzliła. Dávno som čítal z tvojích očí, že nie jednoduché city tlejú v tvojom srdci. Odpusť, Marína, ak že som ťa obrazil. Ver mi, že mám tie najšľachetnejšie úmysly. Sem ruku na mier.”

Zdráhala sa ona ruku podať, ale Števo, tak rečeno sviatočne sa postavil pred ňou, a nepopustil, pokiaľ ruka v ruke nebola.

“Tak hľa. Boh mi je svedkom, že toto rukovanie bude závdavkom nášho bližšieho pomeru.”

Marína nerozumela alebo nechcela rozumieť slovám, a pri tom si vzdychla a myslela na Samka. Možno, že by sa bol aj dlhší rozhovor rozpriadol, ale prišiel jeden, prišla druhá volajúc: pán mäsiar, dajte nám mäsa! Dost' na tom, že na fare toho dňa tak dobré mäso jedli, ako od jakživa nie, a tak hojne bolo odmerané, že sa aj Marine hodný kus dostal. — Ide čas za časom, blížilo sa už poludnie, a v jatke nastala tichosť. Hej ale nebolo ticho v Števovom srdci, tam mlelo koleso lásky; krútilo sa ono tak, že krv po všetkých žilách sa točila. V hlave mu hučalo, nič nepočul, nič nevidel. Už po druhý raz mu privolať Samko Láni: “dobrý

deň,” a on ho nezpозoroval, až konečne mu hodne uderil na plece: “Pán Boh daj, bračok,” a len v tom prišiel k sebe.

“Vítaj, bračok,” odvetil Števo, ale aj to nie celkom povedome, bo jeho myšlienky lietali ďaleko, ani sám nevedel kde. Po malej chvíli sa snažil aspoň na oko uspokojiť, a priateľa privítať.

“Pán Boh ťa priniesol, Samko; veru že som zadumený, ako keď by ma vešať mali.”

“Nuž a čo že ti je?”

“Nič, Samko môj, nič. No pravda, rok za rokami ide, a už by aj ja žiadal začať na svoju ruku.”

“A čo najskôr oženit?”

“No, no, o tom potom; najprv faru, a potom Maru, ako páni farári vravia.”

“Nuž brat môj Števkó, ja by už faru mal, a dá Boh, že aj Mara bude.”

“Pomáhaj pán Bôh! — asnáď si ma prišiel zavolať na svadbu?”

“Tak ďaleko ešte neprišlo, ale sťá s dôverným priateľom chcem sa poradiť.”

“Odo mňa nepýtaj, ja si sám neviem rady.”

“Predsa ale čo povieš? ja som si už zvolil; neznám, ako to vypadne.”

“Kde? koho? ak smiem vedieť?”

“Prečo nie? ja neidem tajiť, ale predsa uhádni.”

“Bračok, neznám ani hádať.”

“No už ti len poviem: Marínu som si zvolil.”

“Ktorú Marínu? kedy? ako?”

“Marínu Hruzovú, priateľskú to bývalého pána rehtora, čo teraz na fare slúži.”

Kto zná cit, keď v čierných mračnách zahrmlí a nebeská strela pri našom boku uderí, ten zná si predstaviť Števa Petroviča. Tak sa mu zdalo, ako by bol ohlušený. Sotva znal priniesť svoje myšlienky do poriadku. V prvom ohni bol by na skutku hotový zaškrtiť toho, ktorý na Marínu myslí. Snažil sa on zadržať chladnokrvnosť, ale to ťažko šlo. Či zradiť, či nezradiť, že aj on Marínu ľúbi, po nej túži. Konečne sa rozhodnul, a nemohol udusiť to, čo v ňom vrelo, a s celým ohňom vybuchol:

“Z toho nebude nič, z toho nebude nič! Marína je moja!”

“Tvoja?” riekol predesený Samko. “Tvoja? od kedy? dala ti už slovo?”

“Slovo mi nedala, ale dala mi ruku, tu, tu na tomto mieste!”

Aj jeden, aj druhý stál ako Lótová žena, aj rozumel jeden druhému, aj nerozumel. Mrmlal aj jeden aj druhý, ale z toho nemohol byť žiaden múdry. Samo odišiel, Števo doma zostal; to neznajú, ako sa rozišli, ani len to, či si ruky podali, či sa pozdravili jeden druhého. To ale istotne vieme, že v tú noc ani jeden z nich nespal pokojne, aj to istotne známe, že od tej doby neboli viac tak dôverní priatelia, ako predtým.

IV.

V Pešti sme, roku 1818. Od evanjelického kostola, no rozumie sa, že nie od toho na Kerepešskej ceste, k severu vedie jedna dlhá ulica, ktorú Kráľovskou menovali a menujú. Keď v tejto ulici na ľavej strane pospiechame, a dorazíme takmer ku katolíckemu kostolu, ktorý s predmestom rovný názov má (Theresienkirche), tam bol jeden jednoduchý domček, kde teraz imposantný rad veľikánskych budov stojí. Bol to majetok jedného usilovného sviečkára, menom Karola Veisa, z Rábu pochodivšieho, ktorý mal za manželku Seničanku z robu Podhradských. Ona sťa Slovenka, voždy kládla váhu na to, by Slovenky do služby dostala. No nebola to národná povedomosť, ale vyznajme pravdu: slovenská čelad' je a bola voždy vernejšia, usilovnejšia a lacnejšia. Tu v tomto spomenutom dome najdeme našu Marínu v službe. Ako že sa ona sem dostala?

Veisovský dom žil s pánom farárom Martinim vo veľmi dobrom, takrečeno priateľskom pomere. U neho sa učili dietky slovenčine; na ten čas páni Pešťania viac dali na slovenčinu, lež na maďarčinu. Ako sa časy menia! Toho požiadali k odporúčaniu potrebnej čeliadky, Tou cestou prišla aj Marína k pánu Veisovi, tým viac, že sa s pánom farárom Martinim stala veľká premena, bo pozvaný bol do Kiš-Kérešu, a Marína nemala chuti ich ta odprevádzať.

Nový svet sa pred ňou otvoril v Pešti. Pravda, na ten čas nebola Pešť tak hlučné mesto, ako teraz, ale predsa bolo tam už aj vtedy dosť hluku a plesku, k čomu neprivykne ľahko každý dedinčan. Z počiatku sa jej páčilo, bo ved' každého človeka za pána trímala. Tie rozličné vývesy, tie preplnené sklepy, panské kočiare, nedeľné zábavy, a keď pravdu vyznať, aj lepšia chova, bo tí páni Pešťania si neodťahujú od žalúdka.

No ale skoro sa nasýti človek aj najchutnejšími lahôdkami. Tak to bolo aj s Marínou; spočiatku ju zaujímalo všetko, ale v krátky čas zošklivila

si mesto a panštinu. Zvlášte jej jedno chybovalo. Už sme spomenuli, že Marína ľúbila vyspevovať. Chcela to ona robiť aj v Pešti, ale to nešlo, pani jej to zabránila. Kedykoľvek začala svoje milé piesne, hneď bola upozornená: veď si nie na dedine. Ach Bože môj, Bože môj! vzdychala ona; tu v tejto Pešti nečuť ani nábožné ani svetské piesne. Tu behá každý ako nasolený, handluje, kupčí, ako čoby voždy bol jarmok. Veru bych radšie nosila tie batohy s trávíčkou, len aby som si mohla zanôtiť. Nie, ja tu nezostanem, pôjdem, kde ma moje nohy zanesú, pôjdem, kde si zaspievať môžem.

Ako myslela, tak aj učinila, tým viac, že sa jej srdca veľká boľast' dotkla, ktorú hneď sdelíme.—

Samko Láni sa oženil, a Marína zostala bez čepca! Keď čula túto zvesť, prišla veľká ťažoba na jej srdce. Bolo jej do plaču, ale aj tie slzy zdreveneli v nej. Keď išla na ulici, každý sa búšil do nej, veď len telo chodilo, duša bola chorá. Keď do ruky vzala tanier, ten jej vypadol, veď boli zmeravené jej žily. Keď sa jej prihovoral niekto, neodpovedala, veď jej hučalo v ušach, ako tomu, čo horúčku má. Vo dne bola, ako by sny mala, a v noci neprišiel sen na oči. Taká je hľa tá mužská láska! myslela Marína. Ej či skoro vyšlo mu z pamäti, čo mi riekol: “tam si vykreslená v mojom srdci, ty musíš mojou byť.” — Pravda, ona nevedela, čo sa stalo v jatke medzi Samkom a Števom. Po tej rozhodnej dobe, keď sa Samko Láni zdôveril svojmu priateľovi, že hodlá Marínu pojať za tovaryšku života, a ten s mohutnou žiarlivosťou dal na javo svoju nevoľu nad tým, tamten mnoho premýšľal o veci. Spočiatku neznal sa spriatelit' s tou myšlienkou, žeby Marína iného dni života mala osladzovať. Veď ho viazala k nej nielen ľúbosť, ale aj tá udalosť, že jej sľúbil: ty máš mojou byť. Z druhej strany divné mu to bolo, prečo Marína mlčala? prečo mu nikdy nevyzerala: ja tvojou chcem byť. Mýlilo ho veľmí aj slovo Števovo: “dala mi ruku,” tak sú tí zrečení, boli iste aj oddávky ač nie pred farárom, ale pred Hospodinom. Budem-li dotierať, a privolí ona, nebude-li horší posledný blud lež prvý? Kto zná, či neľúbi Petroviča? Nezostaneli mne sťa žena nevernou? Žiarlivý Števo nechová-li pomstu v svojom srdci, bo láska slepá je, a s akou prudkosťou napadol ho sok, možno že časom krvopachtiac oborí sa naň. Tieto myšlienky Samka činili chladnokrvnejším, k tomu rodičia nútili ho, aby sa oženil čo najskôr, a keď pravdu máme vyznať, nebola jim voľba synova cele po vôli; konečne Marína odišla do Pešti, kto zná, či si už tam nezvolila iného. Dost' na tom, Samko nežil v ideáloch ľúbosti, a na radu priateľov oženil

sa. Nevedel on, čo trpela Marína. Nič ju netešilo na tom svete. Udusený žiaľ morí človeka, a jej žiaľ bol udusený. Komu že sa mala žalovať? Oj ani len v speve nemohla vyliat' boľastné city raneného srdiečka. — V tom istom dome bola jedna priateľská domovej panej, Katinka Krížová* zo Senice, panna v najkrajšom kvete, k tejto sa priblížila s dôverou, tejto zjavila, čo jej leží na srdci, túto prosila, aby ju naučila dojímavému nápevu tej piesne "Lúčenie, lúčenie, však je to ťažká vec," čo Katinka aj ochotne urobila, a krom toho napísala jej aj mnohé iné slovenské piesne, bo ved' maďarskú reč ani jedna z nich neznala. Marína ich prečitovala, ale Bohužiaľ, nemohla si po chuti zaspievať.

"Uspokoj sa, Marína," riekla Katinka, "keď ti Samko neverným zostal, máš mäsiara, ako si vyznala, že sa aj ten okolo teba mal."

"Pravda, mal sa, " odvetila Marína; "aj sa ukázal vrelejším byť ku mne, lež Samko; ale ved' ten ta šiel ďaleko na dolniu zem, a musím vyznať, že Samkovi som sa dúfala. To je tichá dobrá duša, kdežto Števo, no je driečny, môžem povedať pekný, ach ale nemá tej útlosti."

"Už ale darmo, musíš sa uspokojiť, bo ináč nebude, Láni má už ženu."

"Ach, čo že mám robiť, keď tak chce mať Hospodin. Ale znáte čo, Katinka, ja tu v Pešti nezostanem."

"Kam že pôjdeš?"

"Či znáte kde je Asód?"

"Veru ja neznám."

"To je mestečko tu od Pešti ned'aleko na východ. Tak čujem, že leží na briežku ako Maglód, a že sú tam blízko háje a lesy. Mám tam priateľských po strýkovi, ta pôjdem. Bo znáte, Katinka, ja tu v Pešti nemôžem zostať, ja by tu umrela. Tu to behá všetko, tu nevidí človek privetivej tváre, tu nemôž si ani zaspievať. No, ani tie Božie služby niesú tak nábožné, ako u nás, alebo na Maglóde!"

Tak sa stalo; akonáhle vyslúžila Marína rok, opustila Pešť, a presťahovala sa do Asódu.

V.

Keď vyjdeme cez Kerepešskú bránu, ktorá leží na východnej strane Pešti, dostaneme sa na hradskú, ktorá vedie cez Rákoš, kde otcovia naši krajinský rákoš držovali, a Matiaša za kráľa zvolili, pri Cinkote, pamätnej

* Živá to matka pôvodcu tejto besiedky, ku ktorej niťou ona poslúžila.

to dedinke pre jej veľkú hoľbu, do Kerepešu. Tu sa začína krajší vidiek. Pravda že už pri Cinkote a Čmeri vidíme briežky hroznom vysadené, ale pri Kerepeši nás vítajú háje a lesy. V dolinách, ktoré sú pokryté zelenou trávou, tečú tiché potôčky. Tu i tam ozývajú sa drozdy a iné vtáky. A čím bližšie prichodíme ku Gedel'ovu, tým je príjemnejší vidiek.

Sám Gedelov je nepatrné mestečko, ale ho voždy pozvihoval palác Gražalkovičov s utešenými zahradami, ktorý v najnovšej dobe zakúpený je kroz Uhorské ministerium pre slavno panujúceho kráľa. Za tým nás privíta v utešenej doline kláštor Bešeňov, v ktorom vidieť bolo jeleňov na stá, prislúchajúci k panstvu Gedel'ovskému.

Tu potom otvára sa nám dolina, a v tej doline mestečko Asód. Na briežku ležia, a dobrý dojem činia na človeka tri, jeden nad druhým stojacie kaštiele rodu Podmanických.

A tak sme už v Asóde roku 1819. A čo že nás sem doviedlo? Stopujeme Marínu Hrúzovú, ktorá sem dorazila. Už či v skutku mala tu priateľských, a či len chcela pekným spôsobom službu zanechať, a len sa vo slepo zverila svojmu osudu, to skryté je pred nami, ale to známe s neodškriepiteľnou istotou, že ona sa v spomenutý rok tu ubytovala. Lež vidzme? čo a ako sa to stalo? —

Seno boli už skosili, jačmeň dozieval a raž začínala žltú farvu dostávať, len ovsy mali ešte zelenosti, no a kukurice po ranej rose boli sťa krušpán, keď do Asódu vchádzal chlapík na koni, ktorý mal pokrútenú trúbelku, a kedy tedy zanôtil na nej. Bol to listonoš z Bagu. Znať máme, že na ten čas neboli pošty ani v mestečkách. Tento doniesol list aj Marine Hrúzovej, ktorá pridržovala sa u istého Ďord'a Voštiara. Neznala si predstaviť, od koho by ten list pochádzal. Nikdy v svojom živote nedostala list. Vzala ho do ruky, pozerala písmo — bolo jej neznáme, hľadela na pečať: tam bola vykreslená volová hlava. Konečne s poradou pána Voštiara otvorila list, v ktorom toto stálo:

Milá moja Marína!

Ako že smädný jeleň túži po čerstvom prameni, tak túžilo srdce moje po Tebe. Nemôžem zabudnúť tie Tvoje čierne očka, a blahoradím asódskym mäsiarom, s ktorými som sa zišiel v Kečkeméte na jarmoku, a vyrozumel som od nich, že si Ty v Asóde, a doteraz slobodná. Tak to malo byť, mne si Ty Bohom súdená. Či znáš, keď nám v maglódskej jatke ruka v ruke boli? Čo sa potom stalo, to neidem písať; dosť na tom,

ja v tej mienke, že si sa Ty Samkovi Lánich sľúbila, nechcel som Vám byť na závade, zobral som sa na dolniu zem, s tým úmyslom, že nezastanem po tureckú hranicu. Ale človek mieni, a pán Boh mení. Tu na Sabadsáláši naskytla sa mi dobrá stanica, a, chvála pánu Bohu, darí sa mi dobre, tak že od Michala začnem v Kiš-Kéreši na svoju ruku. Samko Láni, čujem sa oženil; požehnaj ho pán Boh, že Ťa nezval. — S týmto listom Ti oznamujem, že Ťa ja aj teraz ľúbim, a za tovaryšku života mať chcem. Odpíš, či privoľuješ k tomu. Ak áno, tak pred Michalom sa zobrat' máme, bo v ten deň mám prevziať kiš-kérešskú jatku. Radil som sa aj s pánom farárom Martinim, ktorý veľmi schvaľuje moje predsavzatie. — No, s Bohom, milá moja Marína! Piš, čo najskôr piš, bo zatiaľ nebudem mať ani dňa, ani noci. Košiar neprijímam. — Objíma Ťa vo vzdialenosti Tebä do smrti milujúci

Števo Petrovič.

Rozličné city vzbudil tento list v Maríne. Bolisto aj radostné, ale aj istú obavu prezradujúce city. No ale darmo je! aj pannenský veniec na veky nosiť nemôžem, myslela ona, ide rok za rokom, bo ver už 29. sa blíži. Napísala list, zapečatila ho, odniesla na poštu, v ktorom sľúbila sa — Števovi.

* * *

Pekný jasenný deň bol 19. septembra r. 1819. Malý svadobný húf šiel do Asódskeho ev. chrámu Božieho, do ktorého ide sa po schodoch, bo na vršku leží; cesta je vysadená stromoradím. Na čele svadobníkov kráčal Števo Petrovič so svojou Marínou. Prívetivá tvár zradzovala radosť a spokojnosť ducha. Pri prítomnosti Jozefa Schön s manželkou Máriou, Ďorda Voštiara a Judity Šánta, oddal a požehnal ich miestny pán farár Daniel Mikuláš. Na druhý deň ráno odcestovali novomanželia, ktorí spojení boli nielen prísahou, ale aj srdečnou láskou.

* * *

S týmto mala by byť ukončená naša besiedka, ale jej účel nenie ešte skončený. Práve päťdesiat rokov tomu, čo v Kiš- Kéreši, kde náš básnik Želo spieva, v jednom nepatrnom, ale vnútorne dobre usporiadanom dome stála kolíska, a v tej kolíske ležalo, 1. januára 1823 narodené nemluvniatko. Pri kolíske sedela matka, kolímbala ju, a pri tom spievala

hned' nábožné, hned' svetské slovenské piesne. Šťastná tá matka je naša Marína Hruzová, z otca Jána a z matky Zuzanny v Turci zrodzená, ktorá za prostonárodné slovenské piesne oduševnená bola, čo mohlo mať vliv aj na jej plod. A to nemluvniatko? to je najvýtečnejší maďarský básnik *Alexander Petrovič*, ktorý si meno na "Petőfi"-ho zmaďarčil. Koľké matky spievali slovenské piesne nad kolískou svojích synov, ktorí zapreli svoju materinskú mluvu...?

* * *

V Pešťanskej maďarsko-evanjelickej matrike stojí toto:

Číslo 14. Umrel 1849 dňa 21. marca, a bol pochovaný v Pešti kroz Jozefa Sekáča, Štefan Petőfi, rodom z Novohradu, ženatý, mäsiar, 58-roční; nemoc typhus.

Číslo 20. Umrela 1849 dňa 17. mája a pochovaná bola kroz Jozefa Sekáča 18., vdova Petőfi, rodzená Mária Hruz z Turca, 58 ročnia; nemoc: žľčová horúčka.

Petőfiho poslednia báseň zvečnila smrť jeho rodičov; na matkinom pohrabe bol aj sám prítomný, nie ale na otcovom, bo v spomenutej básni takto vraví:

Szüleim halálára.

“Végre megtörtént a
Rég várt viszontlátás!
Nincs köszönet benne,
Nincsen Istenáldás.
Láttam jó atyámat... vagy csak koporsóját,
Annak sem látszott ki csak az egyik széle,
Ezt is akkor láttam kinn a temetőben,
Midőn jó anyámat tettük le melléje.”

Národné Noviny, IV. 1873, č. 11, 12, 13.

XI. medzinárodný zjazd slavistov v Bratislava

Doterajšie zjazdy slavistov:

I.	1929:	Praha
II.	1934:	Varšava
III.	1939:	Belehrad
IV.	1958:	Moskva
V.	1963:	Sofia
VI.	1968:	Praha
VII.	1973:	Varšava
VIII.	1978:	Záhreb — Ľubľana
IX.	1983:	Kyjev
X.	1988:	Sofia

XI. medzinárodný zjazd slavistov sa konal v Bratislave v dňoch 30. augusta — 8. septembra 1993. Započal sa slávnostným otvorením svetového stretnutia slavistov zo všetkých kontinentov v Istropolise na Trnavskom mýte a pokračoval na Elektrotechnickej fakulte Slovenskej technickej univerzity až v 19 miestnostiach v nasledujúcich tematických okruhoch:

- Veľká Morava a Slovania v kontexte európskych dejín kultúry.
- Humanizmus, renesancia a barok u Slovanov.
- Slovanské národné obrozenie v 18.—19. storočí a jeho medzinárodný kontext.
- Slovanské národy, ich jazyky, literatúry, ústna slovesnosť, kultúra a humanitné vedy v 20. storočí.
- Slavistika v systéme humanitných vied, jej predmet, dejiny, metódy a výsledky.

Podľa oficiálneho programu na bratislavskom stretnutí slavistov odznelo okolo 780 referátov a bolo zostavených ďalších vyše 350 skriptov. Už i sám počet prezrádza fakt, že Slovanstvo i v súčasnosti je prítomné a bohato zastúpene na scéne svetovej kultúry. V rámci zjazdu boli organizované i rokovania pri okrúhlych stoloch v nasledujúcich témach:

- Etnogenéza Slovákov; veľkomoravská tradícia v dejinách slovanských národov.

— Slovensko-české vzťahy v historických premenách.
— Ján Kollár a slovenské národné obrozenie (idea slovanskej vzájomnosti).

— Slovenská exilová literatúra v medzinárodnom kontexte.

Kongres slavistov celého sveta okrem svojho vedeckého rázu mal i charakter zábavný a poznávací, mal svoje sprievodné akcie, kultúrno-spoločenské programy, ako

— vystúpenie Slovenského ľudového umeleckého kolektívu (SLUK),

— pásmo slovenského slova a hudby s titulom Táto krajina,

— celodenné výlety:

1. Mošovce (rodisko Jána Kollára) — Martin (Matica slovenská),

2. Ducové — Piešťany — Nitra — Trnava

(po významných slovenských archeologických miestach),

— návšteva hradu Devín.

Medzi účastníkmi XI. medzinárodného zjazdu slavistov v hojnom počte boli zastúpení i slavisti z Maďarska. Medzi nimi i šiesti spolupracovníci Slovenského výskumného ústavu Zväzu Slovákov v Maďarsku, ktorí boli hosťami vlády, Ministerstva kultúry a Ministerstva školstva a vedy Slovenskej republiky.

Ján Chlebnický

Ambrózfalva 150 ročná

Pitvarošská pustatina bola tou oblasťou, kde sa teraz rozprestiera Ambrózfalva, Csanádalberti a pitvarošský chotár. Na tejto pustatine sa v roku 1816 usadili evanjelickí Slováci, a ako želiari založili dedinu, ktorá vtedy ešte žiadne právne ustanovenia nemala. Ľudia tu žili v mimoriadnej neistote. Nájomné platili z pestovaného obilia.

Od roku 1828—1840 nastal obrat ešte k horšiemu. Kráľovská komora žiadala, aby platili jednu polovicu nájomného v obilí a druhú polovicu v peniazoch. Táto forma platenia im nevyhovovala. Ďalšou nevýhodou bolo, že ich nútili pestovať tabak, čo oni odopreli. Odpoveďou kráľovskej komory bolo, že Pitvarošanom preruší “árendu”, čiže nájomnú zmluvu od roku 1943. V novembri ich vyzvali, aby “kontrakt” t. j. zmluvnú listinu podpísali, ale už len na tretinu pitvarošskej pustatiny. Na druhé dve tretiny priviezli nových “árendášov” — osadníkov, ktorí boli ochotní pestovať tabak.

Takto vznikli obce Ambrózi a Alberti.

V Békešskej Čabe a na salašoch žijúcej chudobe (zväčša to boli Slováci — evanjelíci) mestská vrchnosť dala radu, aby si pýtali od kráľovskej komory do podnájmu niektorú pustatinu. Takto sa vybral do Pécsky (Pécskára) Michal Putnik a Florián Perlaki. Kráľovská komora z pitvarošskej pustatiny im vymerala tritisíc jujerov. Na severnej časti územia sa v apríli 1844 usadilo 120 čabianskych rodín. Natrvalo si mohli kúpiť zem po 140 Ft. (malý jujer je 100 m²). Mimo toho, za jeden platený jujer im vymerali aj 4 jujery z močaristej, vodnatej a úhorom ležiacej zeme.

Presídlenci začali stavať domy, v čom im komora tak pomáhala, že na každý postavený dom “po numeroch” dostali 200 forintov pôžičky, ktorú mali splatiť za šesť rokov z pestovania tabaku. Rozloha celého Ambrózskeho chotára bola 2916 malých jujerov, z toho 516 jujerov bola nepoužiteľná zem.

Meno dostala obec od temešvárskeho baróna — statkára Lajosa Ambrózyho — Ambrózifalva v roku 1844. Menovali ju aj Nový Pitvaroš, Malá Čaba, Malý Pitvaroš, keď v roku 1849 dostali aj obecné razítko. Pečiatka bola okrúhla s nápisom “Új-Pitvaros-Csanád vármegye”, v strede bol uvedený rok 1849 a stojaca ľudská postava mala v ruke kosu a tabakový list a z dvoch strán bol zväzok tabaku a obilia.

V roku 1907, keď sa rokovalo o zapisovaní miestnych mien, zmenilo sa úradné meno na Ambrózfalva. Do konca r. 1860 právne patrila táto

osada k Pitvarošu, krátky čas k Nagymajláthu. Roku 1861 dostala štatút samostatnej obce, kde zvoleným notárom bol Ján Maier.

Obyvatelia boli zväčša evanjelickí Slováci. Do roku 1849 patrili k Pitvarošskej cirkvi, potom k Tótkomlóšskej a roku 1850 už mali samostatnú cirkev, ktorá mala aj svoje pečiatky. Na jednej bol nápis "Ambrózfalvi evang. egyh. papi hivatala". Na druhej "Ambrózfalvi ág. h. ev. egyházi pecsétje" a vpredu kalich, pod ktorým bol r. 1852. Niekoľko štatistických údajov:

- 1845 počet obyvateľov 545, všetci boli Slováci
- 1850 počet obyvateľov je už 705, z toho 682 Slovákov, podľa viery 682 evanjelikov, 23 Maďarov, z toho 10 reformátov, a 13 iného nábož.
- 1892 počet obyvateľov 1006, z toho 944 Slovákov, 58 Maďarov, 4 iní
- 1930 počet obyvateľov 1063, keď ďalej vieme, že po prvej svetovej vojne z nich bolo 54 padlých hrdinov.
- 1941 počet obyvateľov bol 1008, 924 Slovákov, 80 Maďarov, 4 iní.

V druhej svetovej vojne zahynulo, alebo sa nevrátilo do svojej rodiny asi 20—25 ľudí.

V Ambrózfalve sa 28. septembra 1946 v škole zapísalo 7 žiakov. V akcii presídľovania sa vo viacerých etapách spoločne 431 osôb presídlilo na Slovensko. Na ich miesto došlo do dediny iba 120 obyvateľov. Presídlenci ponechali viac ako 900 katastrálnych jujerov zeme. Každá tu usadená nová rodina dostala dom a 10—15 kat. jujerov.

Prvá cirkevná škola bola postavená v r. 1845 a druhá 1907, ktorú potom zoštátnili. Prvá parochia sa postavila r. 1845 za 841 forintov. Novú faru pre nedostatok prostriedkov postavili až v roku 1930. Obec postavila z pôžičky mlyn v roku 1846 a druhý v r. 1850 za "zmenkové" forinty. V r. 1863 mali už tri suché mlyny, ktoré na troch kameňoch za 24 hodín zomleli 36 rakúskych meríc obilia.

Prvý kostol z pálených tehál bol postavený v r. 1862/63, dovtedy mali iba modlitebňu. V r. 1892 bolo zaregistrovaných 158 domov, 87 salašov. R. 1893 bol postavený obecný a notársky dom, ktorý ešte i teraz slúži.

Medzi obyvateľmi sa v roku 1872 registrovali takýto remeselníci: dvaja kováči, 1 kolár, 1 krčmár, 1 obchodník, 1 mlynár, 1 krajčír, dvaja čizmári, 1 kožušník a 1 podomový obchodník.

*Pavel Komoly
Predložila: Alžbeta Husárová*

Dejiny Medgyesegyházy

Medgyesegyháza v dňoch 24.—26. septembra 1993 oslavovala sté výročie svojho ustanovenia za veľkoobec.

Na mieste dnešnej obce už počas Rimanov bola osada. Dôkazom toho sú i hroby z tých čias, nachádzajúce sa v strede i na okraji obce. Na tomto území bolo aj miesto odpočinku karavánovej cesty vedúcej z východu na západ. Tu, pri rieke Maroš, Attila zriadil svoje hlavné vojnové veliteľstvo. Osada už za Svätého Štefana mohla byť dôležitou obcou, lebo šírením kresťanstva sa Medgyes stala cirkevnou obcou, ktorá získala aj právo postaviť kostol. Tu odpočívali aj križiacke vojská idúce na Svätú zem. Zrúcaniny kostola postaveného za panovania Svätého Štefana aj dodnes existujú. Turci toto územie celkom spustošili.

Okolo roku 1720 barón Harruckern presídlil Slovákov na Dolnú zem, najmä do Békéšskej Čaby. Keďže ich počet stále narastal, osadníci sa dostali aj do širokého okolia Čaby.

Medgyes po r. 1834 pripojili k Bodzášu. V rokoch 1872—73 bola medzi Kétegyházhou a Mezőhedešom postavená železnica. Vtedy už na Bodzáši a Ottlake bývali Slováci. Železničné spojenie umožnilo aj styky s Békéšskou Čabou. Neskôr časť obyvateľstva usmerňovali na pustatinu Medgyes, kde skôr dostali zem a stavebný pozemok.

Myšlienka “vyrojenia” sa nadhodila na porade čabianskej evanjelickej cirkvi. Rozhodnutie prijalo aj valné zhromaždenie. Poslanec Michal Zsilinszky, člen hornej tabule dosiahol, aby medgyešskú pustatinu kráľovská komora prepustila na parceláciu. Preto sa utvorila zeme-meračská komisia, ktorej vedúcim bol dr. Endre Zsilinszky a jeho pomocníkom bol statkár Ján Urszínyi. Po vyhláske sa na “vyrojenie” zapísalo 90 evanjelických a 3 rímskokatolícke rodiny. Každý, kto sa uchádzal o ornú pôdu, dostal aj 2—3 stavebné parcely, ako aj dlhodobé pôžičky na stavby domov. Vyrojenie sa začalo v roku 1881—82. Spočiatku bývali iba v chatrčiach z blata, ktoré boli pod úrovňou zeme. Traja nájomníci — Telbisz, Taffi a Gálik si odkúpili nájomné.

Prvá skupina obyvateľov sa umiestnila v troch uliciach. Békéščabianska cirkev odkúpila v strede 200 jutár zeme, kde bola postavená evanjelická modlitebňa, neskôr evanjelický kostol, obecný dom, evanjelický citorín a ďalšie tri ulice. Počas osídľovania už jestvoval jeden hostinec, postavený pri ceste a rímskokatolícky kostol.

Medgyes bol v r. 1893 ešte pripojený k Bodzášu, o pár mesiacov si však žiadali samostatnosť a v septembri už i prišlo schválenie. Začali si organizovať práce, zvolili si úradníctvo. Vedenie obce malo prvé zasadnutie 28. mája 1894. Tu sa poďakovali dr. Ondrejovi Zsilinszkému a Jánovi Urszínyimu za priebeh osídlenia. Členovia obecného predstavenstva boli: Ľudovít Kovács, hlavný notár, Ján Szpevár, sudca, Karol Huszárik matrikár, prisažníci a podsudca.

Evanjelické bohuslužby vykonával Endre Zsilinszky, ktorý sa na Medgyes prisťahoval v r. 1885 a žil tu až do penzionovania. Dôsledkom usilovnej práce obyvateľstva sa obec rapídne rozvíjala. Rozvoj poľnohospodárstva a chov dobytky si vyžadoval aj primeraný rozvoj remeselníctva. Na známy a čulý obchod na nedeľňajších jarmokoch prichádzali obyvatelia aj zo susedných osád. Napríklad zo Sedmohradska prinášali na predaj množstvo oviec, ošípaných, kráv, koní, na jeseň slivky, jablká na stanových vozoch. Jarmok zásobovali vápnom a dreveným uhlím až z Élešdu. Stánky mnoho stovák remeselníkov vytvárali dlhé uličné rady, kde pracovali krajčíri, obuvníci, čižmári, hrnčiari, výrobcovia papúč, pekári a mäsiari a na mieste obchodovali. Szegedínske ženy sem prinášali plné vrecia papriky. Je prirodzené, že narástol aj počet hostincov a mlynov, kde sa mlela dobrá pšenica.

Po I. svetovej vojne bola postavená známa továreň "Csolnoki" na výrobu salámy. Jej výrobky vyvážali až do Brazílie, Argentíny a Austrálie. Paralelne sa rozvíjala aj továreň na výrobu kože.

Od roku 1884 sa v predbudovanom sklade pod dozorom inšpektorátu začala aj školská výchova, ktorú viedol Izidor Zuchermenn, obchodník na železiarsky tovar. Keď v roku 1904 poštátnili školu, vyučovalo sa v troch budovách, v prostrednej jestvovala aj škôlka, vedená učiteľkou Vilmou Kovalcsíkovou. Prvý riaditeľ školy bol Ján Hankó. Učitelia boli: Koloman Tréber, Helena Bukiová, Vilmos Berde, Karol Kemény, ktorý umrel v I. svetovej vojne, Helena Lopusnyiková a manželia Barabášovci. Majstri — remeselníci mali aj učňov a tak od roku 1904 fungovala aj učňovská škola. Založil sa aj Zbor remeselníkov obce Medgyesegyházy.

Na zábavu početnej mládeži slúžili divadelné predstavenia, spevácky zbor, oberačkové slávnosti, bály, dychovka, ktorej kapelníkom bol István Kucselata. Jeho kapela hrávala aj na svadbách.

Slovenské, maďarské, nemecké a rumunské obyvateľstvo žilo vo svornosti, učili sa jazyky jeden od druhého, spolu pracovali a zabávali sa

(páračky, zakáľáčky, svadby, lúštiačky). Šikovné ženské vtedajšie ruky chvália slovenské tkaniny, výšivky, maľby, motívy na peciach, čisté, upravené domy a záhrady. No nielen tie, ale ženy a dievčatá všetkých národností si zaslúžili takúto pochvalu.

Pri príležitosti stého výročia založenia veľkej obce si pripomíname najmä tých, ktorí položili základy Medgyesegyházy a svojou trpezlivosťou, láskou a spojenými silami pracovali v prospech svojej obce. Zveľaďovali ju hospodársky i kultúrne a tak podnes slúžia ako príklad aj potomkom.

*Karsai Mihályné
Preložila: Katarína Miklyová*

Kráľovská komora Slovákov osadila v Csanádalberti

To územie, na ktorom sa teraz Pitvaroš, Albert a Ambróz rozprestiera, voľakedy pitvarošskou pustatinou menovali a patrila ku kráľovskej komore. Najprv na tejto pustatine ľudia dobytok dochovávali, ale časom spoznali, že keď sa tu usadia a budú sa aj iným zaoberať, bude to pre nich výnosnejšie. Najprv sa založil Pitvaroš. Ľudí nútili, aby pestovali tabak. Pitvarošania sa tomu protivili. Preto komorská správa, ktorá sídlila v Temešvári, 9900 jutrovú pitvarošskú pustatinu rozdelila na tri časti a okrem Pitvaroša založila osady Albert (Csanádalberti) a Ambróz (Ambrózfalva). Sem takých obyvateľov osadili, ktorí prisľúbili, že budú tabak pestovať. Kráľovská komora podľa kontraku Albertťanom dala do árendy 3300 jutár pôdy — na 20 rokov, a to od r. 1843 do 1863. Obec založilo 114 evanjelických rodín zväčša z Komlóša a z Pitvarošu. Hlavné podmienky, za ktorých sa prví obyvatelia tu usadili, boli nasledovné. Kráľovská komora dáva do árendy Albertťanom na oráčinu 2250, na pastviská 600, na porty 150, na ulice, cesty, cintorín a na medze 200 jutár, spolu 3200 jutár. Platili ročne v máji a v októbri, spolu 4700 rímskych v zlate. Každý obyvateľ, ktorý mal jednu jednotku zeme, bol povinný pestovať tabak na 5 jutrách. Polovica tabaku patrila komore ako

árenda, na druhú polovicu pri kúpe mala prednosť komora. Táto ináč svoje podmienky voči tabačiarom v 20 bodoch zhrnula. Bárskotý bod zmluvy bol tabačiarom porušený, znamenalo to stratu árendy.

Neskoršie namiesto 5 jutár len na dvoch bolo povinné pestovať tabak, pritom však každý záhradník okrem dvoch povinných jutrách mohol pestovať i na väčšej ploche. Od predpísaných dvoch jutrov árenda sa platila v peniazoch, od ostatných sa platilo v naturáliách. Podľa nariadenia všetky zásoby k odoberateľovi na Apátfalvu na svoje náklady sa museli odpraviť.

Po odkúpení zeme v roku 1874 obec mala 2667 katastrálnych jutár, z toho 2243 jutár oráčiny, 48 jut. lúky, 19 jut. záhrad, 154 jut. pasienkov a 1 katasrálné jutro hory. Počet obyvateľstva v roku 1849 bol 791.

Z toho Maďarov 5, Slovákov 786. Ďalšie štatistické údaje sú nasledovné:

Rok 1857:	počet obyvateľov 853,	z toho Maďarov 20,	Slovákov 832	a 1 Žid.
1892	1029	30	999	
1920	1377		1320	
1946	1409		1369	

Ešte v roku 1927 10, v nasledujúcom roku ďalšia jedna rodina sa presídlila z Albertu do Československa. Ďalšie údaje presídlencov:

Rok presídlenia:	1946	(28. september)	—	4 rodiny,
		(28. október)	—	28 nemajetných rodín,
		(5. november)	—	45 rodín,
	1947	(18. august)	—	88 duší.

Po nich zostalo vyše 1500 kat. jutár pôdy a 257 domov. Namiesto Slovákov prišli sem Maďari z Československa.

Kráľovská komora na pustatinu odobratú od Pitvarošanov v roku 1844 Albertom Ambrózim zaľudnila obyvateľstvom za Slovenského Komlóša (66 rodín), z Pitvarošu (34 rodín), z Makova (14 rodín), ďalej z Hódmezővásárhelyu, zo Sarvaša, zo Zvolenskej a Gemerskej stolice. Takto vznikla dedina Albert a bola pomenovaná po krstnom mene kolonizátora.

Obec od 4. januára 1849 sa menuje Új-Pitvaros. Menovala sa i Kis-Pitvaros, lebo albertský chotár bol vymeraný z pitvaroškého územia. Ale bola menovaná i Albertfalva i Albertháza.

Od 13. februára 1907 obec dostáva dnešné meno Csanádalberti, lebo sa nachádzala v Csanádskej stolici.

Obec administratívne v rokoch 1844—1860 patrila k Pitvarošu. Odvtedy je samostatnou.

Počet domov v roku 1882 bol 166. V roku 1927 ich pribudlo 28. V roku 1970 ich bolo 286, z týchto jednoizbových 122, dvojizbových 147 a trojizbových 17.

Prvá škola bola postavená v roku 1851. V roku 1913 postavili novú, dvojtriednu. Obidve boli cirkevné.

Obecný dom bol postavený v roku 1898 a postavili ho na mieste, kde predtým stála stará krčma. Používajú ho i dnes. Jeho výstavba stála toho času 3500 forintov.

Notársky dom bol postavený pri založení obce a vtedy dostal dom i učiteľ. Nový notársky dom bol postavený v roku 1873.

Prvú parochiu postavili v roku 1854, novú faru začali stavať v r. 1893.

Prvá modlitebňa bola postavená v roku 1844 a veľký kostol v r. 1882. Vichrica z tohto strhla vežu 19. júla 1979.

V roku 1863 Albert mal tri suché mlyny. Na jednom kameni za 24 hodín vedeli 12 meríc obilia zomlieť.

Starší ľudia v chotári o troch kopcoch rozprávali. Boli to Bikov, Zelený a Čierny. Podľa povesti tieto kopce mohli byť turecké "mäsové hroby". Možno ich Turci preto vytvorili, aby odtiaľ pozorovali nepriateľské pohyby. To je isté, že tieto kopce ľudské ruky utvorili, lebo pod nimi je úrodná pôda.

Prvá pečiatka má nápis: "Alberti kertész község pecsétje 1844". V nej je znázornený tabakový list, čo poukazuje na to, čím sa zaoberali.

Z obyvateľov obce v roku 1930 mimo Csanádskej župy bolo nútených pracovať okolo 180 ľudí. V obci spomedzi ná denníkov pracovala asi polovica, druhá polovica bola nútená hľadať prácu mimo župy, a to za Dunajom, v Zemplínskej župe a podobne.

Na Alberte, ako aj na iných miestach, v období veľkej suchoty bola slabá úroda. Ako i v roku 1863. Viacerí boli prinútení svoje bydliská zanechať. Vtedy sa išlo i do Sriemska. Chudobných, chorých, starších a deti stravovali z pôžičok. Na tento cieľ bola postavená kuchyňa. Varilo sa na obecnom dome. 2. februára 1864 zásobovali 248 ľudí, okrem polievky delili i chlieb.

V období, keď chýbalo krmivo, zhynulo na Alberte 100 koňov, 1 vol, 24 kráv, 30 teliec, 56 ošipaných. Hodnota strát činila 2815 forintov.

Vytlačila tlačiareň INTERTECHNIKA KFT.
Tlačiarenskú prácu viedli: Ondrej Zelenyánszky
Ondrej Bacsa

Počet strán: 112
Náklad: 2000 výtlačkov

OBSAH

<i>János Kocsor</i> : Odhalenie sochy Kossutha v Békésskej Čabe	28
<i>Miroslav Kmet'</i> : Vydavateľ a širiteľ kalendárov	31
<i>Ján Chlebnický</i> : Sympóziu o Slovákoch v Maďarsku	32
<i>Ondrej Krupa</i> : Pred sto rokmi sa narodil Ladislav Linder	33
<i>Miroslav Kmet'</i> : Naša slovenčina	38
<i>Juraj Dolnozemský</i> : My sme tu doma	40
<i>Valéria Kalná</i> : Pozdrav Čabänom	41
<i>Miroslav Kmet'</i> : Veľká ozdoba Uhorska	42
<i>Milan Hargaš</i> : Národnokultúrna vzájomnosť Trenčína a Békésskej Čaby	47
<i>Ján Chlebnický</i> : Rušné dni v Békésskej Čabe	52
Dvojité väzba čabianskych Slovákov	54
Kronika kultúrnych a spoločenských podujatí, ktoré sa poriadali z príležitosti 275. výročia znovuzaloženia Békésskej Čaby	55
Ivan Gašparovič — v Békésskej Čabe — medzi Slovákami	62
<i>Juraj Dolnozemský</i> : Večer, Noc	64
<i>Pavel Bujtár</i> : Sen	65
<i>Katarína Krettová</i> : Vyučovanie slovenského jazyka v materskej škole na ulici Kölcsey	67
<i>Pavel Bujtár</i> : Koreňčok	69
<i>Ondrej Krupa</i> : Helena Hrabovská Čarejšová -- ľudová spisovateľka a insitná maliarka	75
<i>Helena Hrabovská Čarejšová</i> : Moja stará mať	78
<i>Julius Dedinsky</i> : Veselá Čaba	82
Anekdoty o slávnych	86
<i>Ondrej Seberíni</i> : Mária Hruzová	88
<i>Ján Chlebnický</i> : XI. medzinárodný zjazd slavistov v Bratislave	101
<i>Pavel Komoly</i> : Ambrózfalva 150 ročná	103
<i>Karsai Mihályné</i> : Dejiny Medgyesegyházy	105
Kráľovská komora Slovákov osadila v Csanádalberti	107

